

4 | Pavel Macháček
Tkalcovský stav, který
předběhl svou dobu

19 | V. Jašková / T. Lehotský
Václav Spitzner – zakladatel
Klubu přírodovědeckého

28 | Šárka Chovancová
Pavel Urbášek: Vznik přírodovědecké
fakulty nebyl jednoduchý

TÉMA ČÍSLA

Vědci a vědkyně

DEN PRO DĚTSKOU KNIHU

2.12. 2023

8-12 HOD.

DRAŽI SLUJ

HRADNÍ DILNA

FOTOKOUTEK

SOUTĚŽ O CENY

PRODEJ KNIH
RUBICO

POHÁDKOVÉ
KOSTÝMY VITÁNY!

KNIHOVNA
MĚSTA
OLOMOUCE

KROK 4/2023

Periodický tisk územně
samosprávného celku Olomoucký kraj

Téma čísla:

Vědci a vědkyně

Obálka:

Dr. František Škařupa sestavuje
chemický reaktor pro organickou
syntézu.

Foto: Ota Blahoušek.

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 20., číslo 4

Vychází čtyřikrát ročně v Olomouci

Vedoucí redaktor:

Mgr. Michaela Heloňová

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Eva Kalousová

Redakční rada:

RNDr. Bc. Iveta Ťulpíková, Mgr. Miloš
Korhoň, PhDr. Martin Kučera,
prof. Mgr. Jindřich Štreit, Mgr. Michaela
Heloňová, PhDr. Marie Gronychová,
Mgr. Pavel Rušar, Mgr. Filip Gregor,
PhDr. Jindřich Garčic, RNDr. Lenka
Prucková, MgA. Antonín Valenta,
Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci,

Bezručova 3, 779 11 Olomouc

IČO: 100625

tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

kulturnirevue

Grafická úprava:

Petr Macháček

Předtisková příprava a tisk:

Profi-tisk group, s. r. o.

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Číslo vychází:

16. 11. 2023

Obsah

- 03** Úvodník (*Michaela Heloňová*)
- 04** Tkalcovský stav, který
předběhl svou dobu
(*Pavel Macháček*)
- 12** Naučná stezka Prameny
provádí turisty zaniklou
osadou Štolnava
(*Michaela Heloňová*)
- 19** Václav Spitzner – botanik,
geolog, zakladatel
prostějovského Klubu
přírodovědeckého
(*Vladimíra Jašková,
Tomáš Lehotský*)
- 25** Magister natus
(*František Všetická*)
- 28** Pavel Urbášek: Vznik
přírodovědecké fakulty na
Univerzitě Palackého nebyl
jednoduchý
(*Šárka Chovancová*)
- 32** Poetické dopoledne na
Stražisku
(*Marie Dokoupilová*)
- 36** Během Noci vědců se fantazii
meze nekladou...
(*Michaela Heloňová*)
- VARIA**
- 39** Červený kostel ve
vzpomínkách pamětníka
(*Miloslav Jančík*)
- 47** Protinacistický odboj a odpor
v Hrubčicích (*Petr Jiráček*)
- 54** Česká hudba není jen
Smetana, Dvořák, Janáček
a Martinů (*Karel Tabery*)
- 57** Karel Dostál-Lutinov:
„bojovný kohout“, nebo
zapálený apologeta?
(*Pavel Marek*)
- 64** Výrobci a obchodníci
s liturgickými předměty
v Olomouci (*Jana Krejčová*)
- 68** Rytíři ze Zlaté jeskyně
a strašidelné komnaty na
Bouzově (*Jan Švábenický*)
- 74** Zvony na olomoucké radnici
(*Leoš Mlčák*)
- 79** Vzpomínkové ohlédnutí
k letošním nedožitým
devadesátinám
MUDr. Dobroslavy
Provazníkové Vydumosové
(*Vlasta Hlázová*)
- 83** Studovna historických fondů
VKOL získala nové moderní
skenery
(*Michaela Heloňová*)
- 86** Olomoucký kraj zná svého
nejlepšího venkovského
knihovníka za rok 2023
- 87** Kulturní itinerář
- TÉMA ČÍSLA 1/2024**
Krajina

Z cyklu *Lidé Přerova*. Foto: Jindřich Štreit.

Úvodník

Vážené čtenářky, vážení čtenáři KROKu, jubilejní 20. ročník *Kulturní revue Olomouckého kraje* dospěl do svého konce a je pouze na vašem milém posouzení, zda se vydařil a všechna témata vám tzv. padla do noty, či naopak. Stejně jako se mění a rozvíjí společnost kolem nás, prošel i náš časopis během své existence vývojem a jeho struktura i podoba se postupem času proměnila a přizpůsobila nárokům dnešního čtenáře.

Od desátého ročníku se KROK primárně věnuje předem určenému tematickému bloku, doplněnému rubrikou *Varia* a *Kulturním itinerářem*. Když jsme před rokem přemýšleli nad tématy na rok 2023 a procházeli ta minulá, uvědomili jsme si, že jsme doposud nevěnovali žádné číslo těm, kteří velkou měrou svou pílí a prací ovlivňují naše životy a posouvají hranice lidského chápání v mnoha oblastech, přitom často zůstávají veřejnosti skryti – vědcům a vědkyním.

Hlavním pilířem, bez něhož by vydávání naší revue nebylo možné, jsou především autoři příspěvků, nutno podotknout, že řada z nich mezi

vědce také patří. Prostřednictvím svých článků nám již dvě dekády přináší myšlenky a koncepty, které nám mohly být vzdálené nebo nám zůstat zcela skryty. Jejich práce si velmi vážíme a všem autorům, minulým i těm současným, za ni děkujeme.

Vstupujeme do třetí desítky, co přinese, zatím nevíme. Naší snahou však bude nadále s vámi sdílet poutavá vyprávění o rozličných životních osudech, přibližovat vám bohatou kulturu a historii, brát vás na často opomenutá místa, ať už kulturního, technického, nebo přírodního charakteru, a to vše ve spojitosti s naším regionem. Doufáme, že témata následujícího ročníku – *Krajina, České stopy v zahraničí, Gastronomie a Sladký život* – splní vaše očekávání a KROK bude mít i nadále tak početnou skupinu čtenářů jako doposud.

Na závěr mi dovoluji vám, našim čtenářkám a čtenářům, poděkovat za vaši přízeň a do nového roku za celou redakci KROKu popřát řadu nezapomenutelných kulturních zážitků.

Michaela Heloňová

Tkalcovský stav, který předběhl svou dobu

Příběh jesenického zlepšovatele a vynálezce Jaroslava Mikuleckého

Pavel Macháček

V historii procházelo Jesenicko různými fázemi vývoje, v nichž se střídala období rozkvětu s periodami stagnace a úpadku. Ve světle statistických údajů, které region dosahující na počátku 21. století předních míst ve výši nezaměstnanosti, nejnižších průměrných výdělků nebo úbytku obyvatel katapultovaly na periferii ČR, nevyznívá srovnání s relativně nedávnou minulostí zrovna příznivě.

Jedním z faktorů, který se na tomto nelichotivém stavu podílel, byl propad průmyslové produkce regionu. Ještě na počátku minulého století patřilo Jesenicko stejně jako většina pohraničních území Sudet k nejrozvinutějším oblastem českých zemí. Vedle dynamicky se rozvíjejícího kamenoprůmyslu a výroby vápna byl třetím stěžejním odvětvím tehdejšího politického okresu Jeseník textilní průmysl, jenž dokázal zúročit všechny předpoklady, které přinesla druhá polovina 19. století – dostatek pracovních sil, příznivé podmínky k pěstování potřebných plodin, technologický pokrok i rozvoj železniční dopravy, umožňující snazší distribuci výrobků.

S úpadkem dolování drahých kovů na Jesenicku koncem 16. století dostalo zdejší přadláctví a plátenictví nový impuls související s jeho uplatněním na evropských trzích. Tento slibný vývoj sice načas narušilo rozdělení Slezska v roce 1742, zastavit ho ale nedokázalo. Centrem textilní výroby regionu se staly nejprve Zlaté Hory, poté Jeseník. Výrobky místních tkalců odebírali nizozemští kupci, kteří je přes Nisu a Vratislav expedovali do zahraničí. Původní široce rozšířené domácí přadláctví a tkalcovství nahradily v první polovině 19. století nově vznikající manufaktury, které záhy přerostly v moderní průmyslové podniky. Prim mezi nimi hrála firma Josefa Raymanna, jež ve svých závodech dokázala zajistit výrobu plátna od spřádání příže po apreturu.

Záhy se však ukázalo, že rukodělná výroba příže na Jesenicku přestala dostávat poptávce, a firma Raymann et Compagnie tak musela značnou část suroviny dovážet. Navíc produkce slezských přadláků neměla ani potřebnou kvalitu nezbytnou ke tkaní jemných tkanin. To vše vedlo Adolfa Raymanna, který v roce 1844 převzal vedení podniku

Jesenická tkalcovna firmy Regenhart&Raymann na pohlednici z roku 1910. Zdroj: SOKA Jeseník.

po svém otci, aby na počátku druhé poloviny 19. století přistoupil k výstavbě první mechanické přádelny lnu v Rakouském Slezsku, na níž v roce 1868 navázala velká strojní tkalcovna.

Úspěšný rozvoj textilní firmy se odrazil o pět let později ve fúzi dosud pouze „spolupracujících“ podniků – výrobního Raymannova v Jeseníku a obchodního bratří Regenhartů ve Vídni. Vznikla firma Regenhart&Raymann, která záhy absorbovala několik dalších konkurentů. V Jeseníku se tak zrodil textilní kolos, který v roce 1877 disponoval 264 mechanickými tkalcovskými stavby, což tehdy představovalo 75 % mechanických stavů používaných v Rakouském Slezsku a 37 % v celých českých zemích.

Výrobky značky R&R pronikly nejen na vídeňský dvůr, ale sbíraly také ocenění na světových výstavách a dobývaly svět. V poslední čtvrtině 19. století disponoval jesenícký podnik prodejními sklady v Londýně, Paříži, Bruselu, New Yorku nebo v Sydney.

Firma R & R prošla úspěšně do 20. století a dávala v té době práci až třem tisícovkám zaměstnanců. Bohužel léta prosperity skončila se zlatým věkem habsburské monarchie a výstřely v Sarajevu znamenaly nástup turbulentních časů 20. století, v nichž jesenícký textilní průmysl po válečných excesech musel za nemalého úsilí obnovovat zpřetrhané obchodní vazby a navazovat na bývalou slávu.

Vůbec největší zásah do existence podniku představoval odsun původního německého obyvatelstva po roce 1945, kdy odešla většina zaměstnanců závodu, který byl dán pod národní správu a posléze na základě dekretu prezidenta republiky došlo k jeho znárodnění a přejmenování na Tkalcovny a úpravny jemného lnu, n. p. ve Frývaldově (původní název Jeseníku do roku 1947). Místo dlouhého názvu se však záhy ujalo pojmenování Arandar podle anglicky čtené zkratky původního názvu podniku R&R.

Poválečné nadšení a euforie nových obyvatel pohraničí vykonaly zázraky a přes těžkosti způsobené počátečním nedostatkem kvalifikovaných pracovníků se dařilo postupně znovu obnovovat výrobu a navazovat válkou zpřetrhané obchodní vazby.

K 1. říjnu 1954 byl Arandar přejmenován na Komsomol, tkalcovny a úpravny jemného lnu, n. p. Jeseník. Další organizační změna nastala 1. dubna 1958, kdy byly tři dosavadní Inářské národní podniky ze Šumperska, Jesenicka a Bruntálska (Moravolen, Komsomol a Lenas) sloučeny v jednotný národní podnik Moravolen se sídlem v Šumperku.

Československý textil dokázal v poválečných letech obnovit své postavení na zahraničních trzích a na světové výstavě EXPO 58 získaly výrobky n. p. Moravolen nejvyšší ocenění.

Rok 1958 byl pro jesenickou tkalcovnu významný ještě z jednoho důvodu. V tomto roce totiž odhalil nadaný technik a učitel podnikové základní odborné školy Jaroslav Mikulecký řešení, jak nahradit složité přenášení vzorů tkaniny ze vzorových papírových karet. Jeho zařízení ovládané solenoidy napojenými na proudový okruh totiž umožnilo tkalcovskému stavu přenášet potřebnou předlohu a utkat sebesložitější vzor bez předchozí namáhavé ruční práce spojené s vystřihováním vzorů do karet.

Jaroslav Mikulecký přišel na Jesenicko, ostatně podobně jako řada dalších textiláků, po druhé světové válce. Narodil se 10. dubna 1921 v nevelké východočeské obci Řetová nedaleko Ústí nad Orlicí, které patřilo k významným východočeským

Jaroslav Mikulecký v době, kdy po válce přišel do Jeseníku. Zdroj: Jaroslav Mikulecký ml.

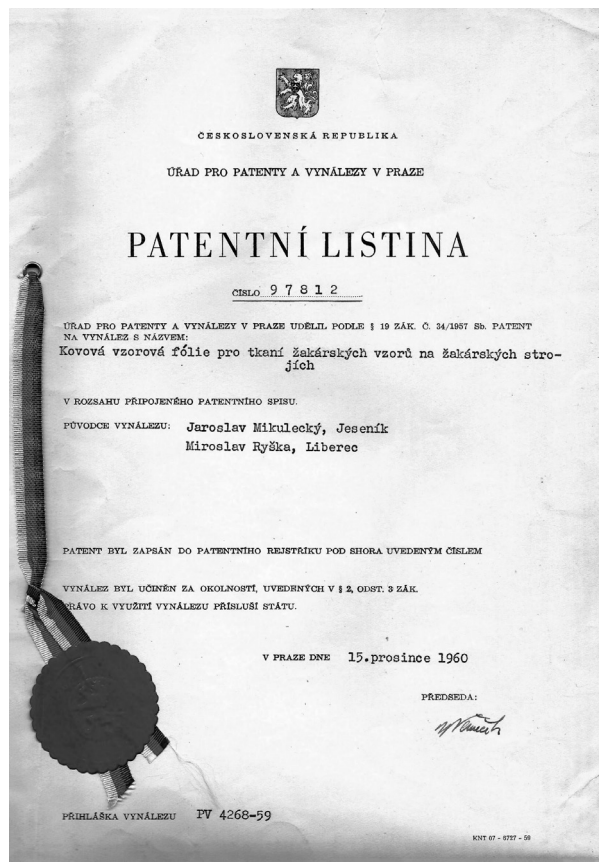

textilním centrům. Do školy však malý Jaroslav chodil v Poličce a po absolvování základního vzdělání se vrátil do rodného kraje a nastoupil v roce 1937 ke dvouletému studiu na Státní československou odbornou školu pro průmysl textilní v Ústí nad Orlicí.

Po dokončení studia v roce 1939 získal zaměstnání u firmy Tlustý v Hlinsku, která vyráběla ručně vázané koberce. Jaroslav Mikulecký zde pracoval do konce května 1942. Poté z rozhodnutí protektorátních úřadů odešel do textilní továrny Christian Dierig AG v Langenbielau (dnes Bielawa) v Dolním Slezsku, aby zde stejně jako mnoho jiných kvalifikovaných odborníků z okupovaných zemí nahradil německé dělníky, kteří museli obléknout uniformu Wehrmachtu. Z říše zpět se do východních Čech vrátil až v době, kdy se do Slezska valila Rudá armáda, a od března do července 1945 pracoval opět u firmy Tlustý.

Mnohem více ho však lákaly nové možnosti v pohraničí, a tak již v létě téhož roku zamířil do jesenického Arandaru. Jeho nástup sice zkomplikovalo vykonání zkrácené vojenské služby, po jejím splnění však již nastoupil v Jeseníku jako kreslič. Záhy povýšil na vedoucího technického oddělení a zároveň působil jako učitel na nově otevřené podnikové základní odborné škole.

Ač se vinou uzavření českých vysokých škol v době druhé světové války nemohl pokusit o dosažení vysokoškolského vzdělání, jeho nadání se stalo proslulým. Podle výpovědí pamětníků neustále vymýšlel nějaké novinky, které by usnadnily práci a zefektivnily výrobu. Často zůstával v zaměstnání i po pracovní době a měl nezpochybnitelný podíl na tom, že textilní továrna v Jeseníku mohla brzy navázat na své předválečné postavení na světových trzích.

Patentní listina na vynález Jaroslava Mikuleckého a Miroslava Ryšky. Zdroj: Jaroslav Mikulecký ml.

Jeho důležitost snad nejlépe vystihuje fakt, který byl v rovnostářsky orientovaném socialistickém odměňování zcela ojedinělou výjimkou. Jaroslavu Mikuleckému, jenž byl každoročně vyhodnocován mezi nejlepšími pracovníky závodu, byl totiž v roce 1956 přiznán tzv. osobní plat ve výši 2 000 Kčs měsíčně, který výrazně převyšoval mzdu tehdejších pracovníků závodu.

Ve své době šlo o mimořádné ohodnocení, které však bylo ve srovnání s přínosem plynoucím závodu z výsledků jeho práce pouhým pakatelem. Navíc bylo vykoupeno i tím, že přiznání osobního platu bylo podmíněno vykonáváním funkce v rámci plánovaných úkolů bez ohledu na pracovní dobu. Na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu obdržela kolekce výrobků n. p. Moravolen Šumperk nejvyšší vyznamenání – tzv. Velkou cenu. Vlastní tkaní a konečná úprava reprezentativních stolních souprav přitom probíhala v Jeseníku a o jejich špičkovou kvalitu se nemalou měrou zasloužil i právě Jaroslav Mikulecký.

Jedním z problémů, kterými se nadaný zlepšovatel po několik let zaobíral, bylo vyřešení možnosti vytkávaní látek bez potřeby tzv. vzorových karet. Do té doby byly žakárské vzory na damaškových strojích prováděny pomocí vzorových karet z tvrdého papíru. Návrh vzoru tkaniny se přenesl na čtverečkový papír (patronu), podle něž se na vytloukacím stroji zhotovovaly vzorové karty, které se řadily do nekonečného pásu.

Patronování i vytloukání karet bylo zrakově namáhavé, zdlouhavé a poměrně nákladné. To bylo nevýhodné při výrobě vzorků nebo při uzavírání malých zakázek.

Veškeré tyto nedostatky odstranil Jaroslav Mikulecký pomocí svého vynálezu, v němž na hlavní jehly damaškového stroje dosedaly pomocné jehly předjehelníku, přičemž pohyb pomocných jehel byl řízen solenoidy napojenými na proudový okruh uzavíraný nekonečným pásem se vzorem z izolační látky a přerušovačem vypínajícím okruh elektrického proudu v intervalech v souladu s otáčkami stavu. Průchod proudu solenoidy byl za pomoci snímacího zařízení řízen izolační vrstvou naná-

šenou na folii přímo ve formě barvy při kreslení vzoru nebo fotochemickým způsobem, což umožňovalo tkaní žakárských vzorů z fotografického snímku.

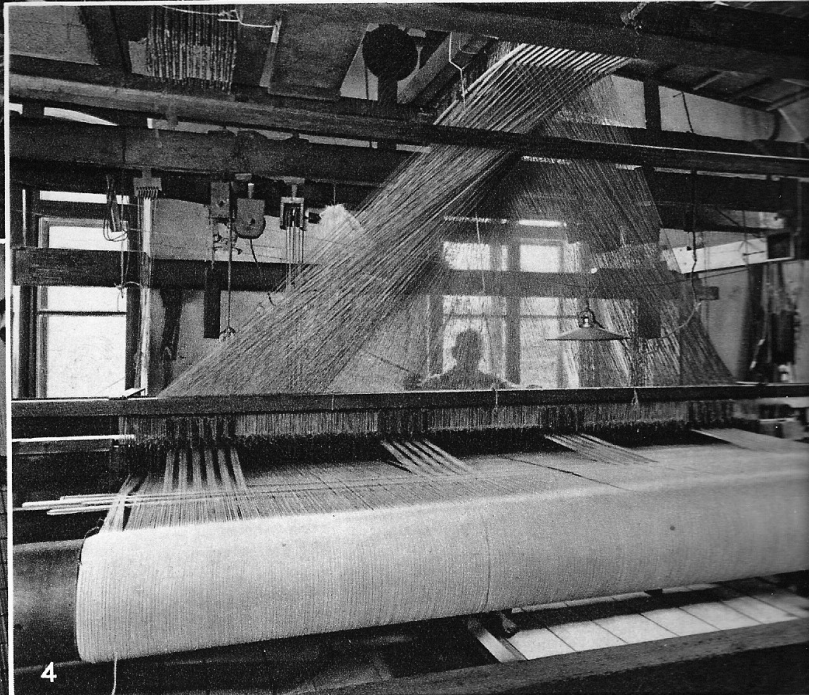
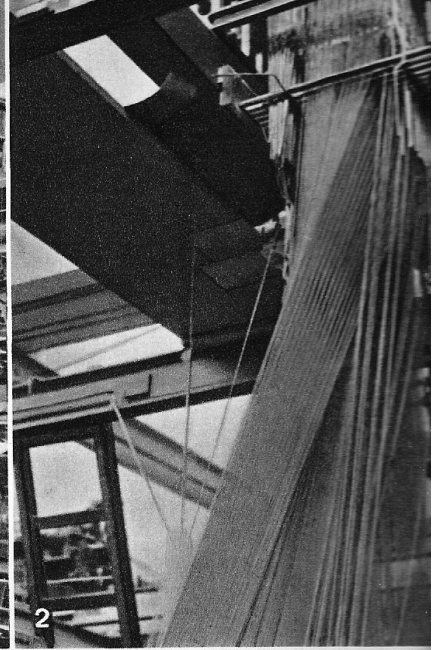
Pokud pod ocelový dotykač snímacího zařízení přišla izolační vrstva vzoru, nedošlo k uzavření elektrického okruhu a příslušné osnovní nitě zůstaly ve spodním prošupu. Jestliže však dotykač přišel na místo bez izolační vrstvy, došlo k uzavření elektrického okruhu příslušného solenoidu a vytvoření elektromagnetické síly, která zabezpečila zvednutí osnovních nití do vrchního prošupu.

Zařízení poměrně malých rozměrů bylo navíc použitelné na stavy různé šíře, přičemž jeho provozní bezpečnost byla zajištěna nízkým napětím napájení, které nesnižovalo výkon tkalcovského stavu. Výměna tkaného vzoru také probíhala mnohem jednodušeji a rychleji než dříve.

Vývoj vynálezu trval Jaroslavu Mikuleckému několik let a nikdo mu zprvu nevěřil, že je možné přenášet podobu vzoru na tkanou látku elektromagneticky. Ale Jaroslav se nevzdával a u zkušebního stavu trávil nejen pracovní, ale i volný čas. V roce 1958 už jím vyrobený prototyp byl schopen přenášet vzor bez pomoci vzorových karet a byl přihlášen k patentovému řízení. To úspěšně proběhlo a jesenický vynálezce obdržel od Úřadu pro patenty a vynálezy v Praze patentní listinu. Jeho patent byl zapsán do patentního rejstříku pod číslem 93082 dne 15. prosince 1959.

Ve zlepšování svého vynálezu však Jaroslav Mikulecký dále pokračoval a na den přesně o rok později 15. prosince 1960 obdržel spolu se svým synovcem Miroslavem Ryškou z Liberce další

→ Tkaní na žakárových stavech. Zdroj: SOkA Jeseník.

patentní listinu č. 97812, tentokrát za kovovou vzorovou fólii pro tkaní žakárských vzorů na žakárských strojích. Ta byla opatřena speciálními fotograficky citlivými emulzemi a přinášela nejen ostré odvázaní v konturách vzoru nebo použití nejrůznějších vazebních technik, ale také používání složitých motivů se stínováním – například květů nebo portrétů.

Spojením fotomechanické a elektromagnetické metody vzniklo zařízení, které umožňovalo

Schon von altersher ist die Bezeichnung

Schlesisches Leinen

zu einem Begriff geworden, welcher die Güte der Qualität und der Ausrüstung, sowie der künstlerisch-originellen Musterung der Ware beinhaltet. Diese Tradition zu pflegen und weiter zu entwickeln, hat sich die im Jahre 1810 gegründete Firma

Regenhardt & Raymann

in Freiwaldau, Schlesien, Č. S. R.,

durch die Herstellung von Waren ausschließlich erstklassiger Qualität seit jeher zum obersten Grundsatz gemacht und ist nach wie vor bestrebt, den Ruf der schlesischen Leinenware auf der alten Höhe zu erhalten.

In den Webereien, Bleichen und Appreturanstalten wird in erster Linie

Tischwäsche

in Baumwolle, Leinen und Kunstseide erzeugt, u. zw. angefangen von guter Gebrauchsqualität bis hinauf zum höchstwertigen Doppeldamast. Die Fabrikation umfaßt aber auch

Bettwäsche aller Art, Hand-, Wisch- u. Taschentücher, Leinwänden, Baumwollweben u. andere einschl. Waren.

Achten Sie beim Einkauf auf die Fabriksmarke

Sie ist eine Garantie für Qualitätsware!

vytkání jakéhokoliv vzoru. Navíc připojením nového zařízení před žakárský stroj kopírovacího vytloukacího stroje bylo možné vyrazit celou novou kartu naráz bez potřeby patronování a umožnit rychlou změnu vzoru i na stavech používajících ještě starší způsob přenášení vzoru ze vzorových karet.

To již o patentech Jaroslava Mikuleckého referoval i odborný časopis *Textil*: „Zařízení pracuje spolehlivě, má malé rozměry, takže je použité pro stávající šíře stavů. Používaným nízkým napětím je provozně bezpečné a nesnižuje výkon tkalcovského stavu. Umožňuje zároveň rychlou výměnu tkaného vzoru a podstatně zrychluje výrobu žakárských vzorů tkaných damaškovou technikou.“

Finanční prospěch kromě nadstandardního platu však Jaroslav Mikulecký ze svých vynálezů neměl žádný. Podle zákonů tehdejšího socialistického Československa právo k využití patentů příslušelo státu a ten využíval i zisků, které z jejich prodeje plynuly. Jaroslava Mikuleckého tak mohl hrát jen pocit, že dokázal odstranit zdoluhavou práci spojenou s patronováním a vytloukáním karet a ulehčil svým kolegům a kolegyním práci.

Na druhé straně jeho kvality nešlo přehlédnout a obdržel alespoň řadu formálních ocenění. V roce 1959 mu byl mj. udělen titul „Nejlepší pracovník v průmyslu lýkových vláken“ a v roce 1961 mu bylo prezidentem Československé socialistické republiky za příkladné plnění pracovních úkolů a mimořádné pracovní výsledky propůjčeno vyznamenání „Za vynikající práci“.

Reklamní leták firmy Regenhardt&Raymann z meziválečného Československa. Zdroj: SOKA Jeseník.

K jeho smůle se však koncepční politika textilního průmyslu socialistického Československa ubírala jiným směrem a k sériové výrobě žakárských tkalcovských stavů upravených podle patentů Jaroslava Mikuleckého nikdy nedošlo, přestože jeho patenty stát úspěšně prodal. Po úspoře pracovních sil totiž nebyla poptávka a hlavním kritériem se staly kilometry utkaných látek. Že se tak dělo na úkor výroby zboží špičkové kvality, nikoho tehdy příliš nezajímalo.

Možnost zjednodušení výrobního procesu u složitého vytkávání se tak postupně dostala na vedlejší kolej a rozčarovaný Jaroslav Mikulecký přijal v roce 1968 novou výzvu a odešel z jesenického závodu n. p. Moravolen do Rudných dolů Jeseník. V tomto podniku zůstal až do odchodu do důchodu a také zde podal celou řadu zlepšovacích

návrhů. Ty byly sice tentokrát s úspěchem realizovány při výrobě ocelových konstrukcí, ale to bylo v podstatě jediné, co mohlo Jaroslava Mikuleckého těšit. Mimořádného ocenění, ať už morálního nebo finančního, se za své vynikající nápady nedočkal. Zemřel předčasně ve věku nedožitých 63 let 10. ledna 1994.

Jaroslav Mikulecký patří k nemnoha významným jesenickým osobnostem, které pomohly proslavit region daleko za jeho hranicemi. Je autorem dvou patentů a nespočetné řady zlepšovacích návrhů, které zefektivnily a zjednodušily namáhavou práci. Svým podílem na přípravě výrobků, jež reprezentovaly um československých tkalců na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu, významně přispěl k reprezentaci naší republiky ve světě.

Pavel Macháček (* 1962) se dlouhodobě zabývá historií Jesenicka, především obdobím 20. století. Je autorem řady vlastivědných publikací a v současné době působí jako odborný pracovník ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

» mach.hacek@seznam.cz

Naučná stezka Prameny provádí turisty zaniklou osadou Štolnava

Pět let pracovali vědci z Mendelovy univerzity v Brně a Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd společně s informatiky Masarykovy univerzity na projektu mapujícím více než sto zaniklých sídel na Moravě a ve Slezsku. Výsledkem je mimo jiné také naučná stezka Prameny na Šumpersku, kterou si zájemci mohou projít reálně i virtuálně. O výzkumu, setkání s pamětníky či životě v osadách jsme si popovídali s Hanou Vavrouchovou z Ústavu aplikované a krajinné ekologie Mendelovy univerzity.

Kdo stál na počátku výzkumu a proč zrovna zaniklé osady?

Myšlenka výzkumu měla dlouhou a klikatou genezi. Krajina kolem nás se neustále vyvíjí a mění, tyto změny mají vedle markantnějších projevů ve fyzickém prostředí také mentální rozměr – odrážejí se ve vnímání lidí, pro které je většinou okolní prostředí zdrojem lokální identity. Primární myšlenkou na začátku bylo zaznamenat vzpomínky na krajinu v rámci mezigeneračního sdílení – tedy připomenout minulou podobu krajiny a zprostředkovat její změny

z hlediska struktury i funkce mezi starší generací a dětmi, což je zajímavé na úrovni rodiny nebo třeba obce. Tuto myšlenku jsme chtěli posunout dále a bylo tedy potřeba ji podepřít nějakou historickou událostí či fenoménem. Zanikání sídel po druhé světové válce v tomto směru bylo ideální. Na začátku tedy byla vize navázat kontakt s pamětníky z dotčených lokalit a trvale zaznamenat jejich vzpomínky na historické události v kontextu původní podoby krajiny a toto sdělení konfrontovat se současným stavem. Práce s pamětníky se pak ale nakonec stala jen střípkem do mozaiky, zcela zásadní činností byla identifikace a dokumentace zaniklých sídel na Moravě a ve Slezsku a od toho se odvíjely další činnosti – například vizualizace zaniklých staveb, jejich 3D tisk, výstava, naučné stezky a další aktivity spojené s připomínáním zaniklých sídel.

Jak takový výzkum probíhá a jak dlouho jste na projektu pracovali?

Na projektu jsme pracovali 5 let – výzkum byl mezi lety 2018–2022 podpořen Ministerstvem kultury ČR a na jeho řešení jsme společně s mými kolegy

spolupracovali s historiky z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Nedílnou součástí našeho týmu byli také odborníci na grafiku a informatiku z Fakulty informatiky Masarykovy univerzity, jejichž hlavní náplní bylo naše výsledky srozumitelně a atraktivně zprostředkovat široké veřejnosti. Spolupráce napříč obory se nám velmi osvědčila, naše přístupy ke studiu zaniklých sídel byly velmi rozdílné a vhodně se doplňovaly. Naše práce byla zaměřena spíše na terénní výzkum in situ, přímo na lokalitách zaniklých sídel, kde jsme se zaměřovali zejména na reliktury historické krajinné struktury či jednotlivých krajinných prvků – zajímaly nás mimo jiné pozůstatky agrárních valů či teras nebo třeba původní ovocné stromy. Těžiště historického výzkumu se odehrávalo v okresních archivech. Naše přístupy se potkávaly v rámci identifikace zaniklých sídel na základě demografických údajů, analýzy historických mapových podkladů a v rámci terénního průzkumu a práce s pamětníky.

Řada zaniklých osad je v Olomouckém kraji, kde vznikla na základě vašeho výzkumu naučná stezka Prameny. Je Olomoucký kraj něčím specifický?

Olomoucký kraj je výjimečný velkou koncentrací sídel, která fyzicky zanikla po druhé světové válce a později. Na území Moravy jde o území s nejvyšší četností těchto lokalit. Příčinu musíme primárně hledat v odsunu původního německého obyvatelstva z pohraničních obcí a osad, které se nacházely v odlehlých polohách, a to jak z hlediska nadmořských výšek, tak i z hlediska vzdálenosti od ostatních obcí. Dosídlení těchto lokalit často nebylo zájmem státu, šlo zejména o obce v blízkosti státní hranice, důvodem mohla být také ekonomicky náročná

elektrifikace výše položených sídel, ale příčin bylo samozřejmě více. Budovy na těchto lokalitách pak byly cíleně bourány a materiál byl odvážen a použit na jiných stavbách, takže zde již najdeme jen velmi málo stavebních reliktnů – nejčastěji jsou to chátrající obvodové stěny budov, které z nějakého důvodu neprošly hlavní demoliční vlnou, a také podzemní objekty, zejména sklepy či studny, byť bývají často zanesené sutinami. Dost často na těchto lokalitách najdeme původní břidličné tašky, a to v podobě opracované břidlice s jednou nebo dvěma dírkami k uchycení na střešní konstrukci, i úlomky předmětů denní potřeby (hrnce, talíře apod.). Zaniklé obce se tedy v Olomouckém kraji nacházejí zejména podél státní hranice s Polskem, za zmínku stojí i zaniklé obce v současném vojenském výcvikovém prostoru Libavá nedaleko Olomouce. Zde zaniklo více než dvacet obcí a i ty nejprve postihly poválečné demografické změny.

Čím vás zaujala právě oblast Prameny u Velkých Losin?

Lokalita Prameny nás velmi oslovila na první pohled svým pohnutým osudem a krajinnou scénérií. Primárním předpokladem výběru byl ale dostatek informací a historických fotografií k jednotlivým budovám a dochované příběhy místních obyvatel, které nám pomohl odkryt středoškolský učitel ze Šumperka, pan magistr Mareš. To velmi pomohlo a obecně lze konstatovat, že práce historiků i krajinářů je logicky jednodušší tam, kde se již nějaká komunita o místo dlouhodobě zajímá. A potom se přidávaly další benefity – poloha na turistické stezce, relativně silný signál mobilního telefonu, který je předpokladem zobrazování prvků augmentované reality, na nichž je stezka založena,

a v neposlední řadě zájem obce Velké Losiny na realizaci stezky.

Stezka vede zaniklou osadou Štolnava na Šum-persku a zájemci si ji mohou projít nejen reálně, ale i virtuálně. Co vše jim nová aplikace nabídne?

Na úvod musím zdůraznit, že naučná stezka má svoji informační hodnotu i pro ty, kteří nefandí moderním technologiím, a už vůbec ne na procházce přírodou. Stezka nabízí i klasické prvky, které zde běžně očekáváme, ale jsou zastoupeny minimálně, protože jsme nechtěli krajinu ani návštěvníky zahltit textovými cedulemi. Informační cedule referující o historii a současnosti jsou zde dvě, dalších šest menších obrazových panelů je umístěno podél stezky na místech, kde stávaly původní budovy, ke kterým máme historickou fotodokumentaci či jiné indicie, na jejichž základě mohla být schematicky rekonstruována jejich původní podoba. Ta se právě na těchto stanovištích zobrazí pomocí mobilního telefonu, aplikace bohužel zatím funguje jen pro operační systém Android. Kromě prostorové informace o původní podobě stavby – na stavbu lze nahlížet z různých stran – se návštěvníkům na mobilním telefonu spustí i audiozáznam s autentickými vzpomínkami místních obyvatel či další komentáře k budovám. Ve statické verzi – tedy bez mobilního telefonu – se návštěvníci dozvědí alespoň, kdo zde naposledy žil a jak stavení před demolicí vypadalo.

Další podrobnější informace si mohou návštěvníci přehrát na svém mobilním telefonu prostřednictvím QR kódů umístěných na textových cedulích, pod

Agrární halda dokládající původní zemědělské využití osady Hřibová. Foto: Pavla Pokorná.

kterými je uložena moderní kronika obce – několi-kaminutový audiovizuální dokument o poválečném vývoji osady přinášející detailnější informace.

Co vše se vám podařilo o osadách zjistit?

K osadám se nám podařilo zjistit poměrně velké množství informací – zejména z archivního výzkumu, mnoho nám také napověděla krajina a otisk člověka v ní, který přetrval po desítky let. Největší informační přínos z hlediska nových a unikátních informací ale představovaly rozhovory s pamětníky – až z těch jsme se dozvídali, co přesně předcházelo vysídlovací akci a jaký byl její průběh, jaké pocity lidé prožívali při odchodu ze své domoviny, jaké pouto je dodnes pojí s tamější krajinou, dramaticky odlišnou od té původní, a zejména pak mikropříběhy místních rodin vycházející z každodenního života.

V periferních oblastech okresu Bruntál, Jeseník a Šumperk bylo dříve na šedesát osad, které dnes již připomínají jen ruiny budov či památníčky, některé navíc ležely hluboko v lesích. Jen těžko si lze představit, že tam žily celé rodiny, zejména v zimě, naprosto odříznuté od okolního světa. Jak takový život v osadě vypadal?

Výše položené a odlehlé osady byly často zakládány za účelem lesního hospodaření, většina komunity tak pracovala v lese, dalším zcela běžným způsobem obživy bylo zemědělství, případně také sběr bylin nebo obchodní činnost a další. V každém případě byla pro tyto lokality symptomatická dlouhá a chladná zima, která v tomto období osadu izolovala ještě více. Život zde musel být opravdu velmi náročný, můžeme to vidět i na kamenných valech táhnoucích se svažitémi pozemky nebo agrárních haldách položených ve vel-

kých nadmořských výškách. Dnes by nikdo na těchto skeletovitých a málo úrodných půdách zemědělské plodiny nepěstoval. Lze předpokládat, že by se tyto lokality dříve či později přirozeně vyčistily a došlo by i k přirozenému útlumu hospodaření na orné půdě, vše by ale probíhalo daleko pomaleji. K demoličním akcím by pravděpodobně také nedocházelo, alespoň ne v takovém měřítku, ačkoliv blízkost státní hranice by zde asi také sehrála svoji negativní roli. Dnes by možná zachovalé stavby sloužily jako objekty druhého bydlení, tedy pro chatření a chalupaření, ale otázkou by samozřejmě zůstávala infrastruktura ve výše položených obcích.

Při výzkumu jste spolupracovali s pamětníky, předpokládám, že převážně žijícími v Německu. Bylo jejich hledání těžké?

Hledání pamětníků bylo poměrně komplikované, drtivá většina zmizelých sídel zanikla v souvislosti s odsunem původního německého obyvatelstva, to znamená, že téměř všichni potenciální přímí pamětníci odešli většinou bezprostředně po válce, výjimečně i později, do Německa. V každém případě byli v předmětném období zániku dětmi a dnes jsou tedy ve velmi vysokém věku či častěji bohužel již nežijí. Navazování kontaktů s komunitou vysídlených Němců navíc komplikovaly v období řešení projektu restrikce související s epidemií covid-19, což poznamenalo veškerý náš výzkum – ať už terénní, či archivní – nejvíce ale tu část, která byla založena na orální historii, a tedy zejména právě práci s pamětníky. Přesto se našim historikům podařilo navázat četné kontakty s pamětníky v Německu, úryvek rozhovoru s pamětníkem ze Štolnavy je též součástí naučné stezky Prameny. Na území Moravy ale zanikaly obce i v pozdějším období – ještě během

Rekonstruované základy kaple a hřbitovní zdi v zaniklé osadě Štolnava. Foto: Pavla Pokorná.

70. let minulého století – to se týká třeba obcí na Dukovansku či obce Muzlov na Svitavsku, kde bylo tedy z prostorového i časového důvodu navazování kontaktů s pamětníky o něco lehčí. Tyto kontakty, troufám si říci, byly doprovázeny oboustranným zájmem. Lidé rádi sdílejí své příběhy a možnost předat své vzpomínky mimo uzavřenou komunitu, ať už rodiny, nebo ostatních lidí, které vysídlení zasáhlo, byla pro pamětníky vítaná a nám jejich vyprávění velmi pomohlo rozkrývat tajemství těchto míst a za sdílení jsme velmi vděční. Kolegové historici navazo-

vali kontakty s pamětníky přes německé krajské spolky. Při pátrání po pamětnících z České republiky nám velmi pomohla média. Na každý článek či reportáž totiž pamětníci reagovali a nabídli nám svoji laskavou pomoc. V našem portfoliu se tak ocitli nejen přímí pamětníci, ale i lidé, kteří se podíleli na demolicích, či naopak na záchraně objektů v zaniklých lokalitách, a složila se tak velmi pestrá mozaika pamětníků vzpomínajících na místa, která dnes již neexistují nebo přesněji řečeno vypadají významně jinak.

Navštívili někdy své bývalé domovy?

Do své domoviny se původní obyvatelé vraceli, v rámci možností – ne vždy to bylo reálné, ať už z politických, či osobních důvodů. Ale i pamětníci z Německa hovořili o svých návratech. Tam, kde se původní obyvatelé přesunuli jen nedaleko svého starého domova, tam byla frekvence návštěv častější, byť často limitovaná věkem a fyzickou kondicí. Možná může zaujmout, že jeden z pamětníků dodnes jezdí na kole kolem míst svého zaniklého domova a nikdy si neodpustí, a to i s odstupem půl století, pozdrav: „Ahoj doma!“

Jako červená linie se všemi vyprávěními vinula vzpomínka na touhu odvézt si z místa svého původu část onoho fyzického prostředí – mohl to být kámen, trocha hlíny nebo štěp ovocných stromů.

Při výzkumu jste určitě narazili na zajímavé příběhy, utkvěl vám výrazněji některý z nich v paměti?

Všechny příběhy byly velmi zajímavé a myslím, že by nebylo spravedlivé vyzdvihnout jen jeden z nich. Veškeré naše žití se odehrává v krajině – veškeré naše myšlenky, pocity a události jsou zakotveny v konkrétních kulisách krajiny. Tam, kde tyto kulisy již neexistují, tam emoce v lidských příbězích nabývají na intenzitě. Možná alespoň na obecné úrovni vy-

zdvihnu příběh původních obyvatel Muzlova v okrese Svitavy. Obec zanikla v souvislosti s budováním II. brněnského vodovodu a dnes je její území součástí města Březová nad Svitavou. Když se Brňáků zeptám, zda vědí, odkud je voda, kterou pijí, zpravidla znají právě Březovou, Muzlov zůstává skrytý. Naším úkolem je převyprávět i tyto příběhy a připomenout prostorové souvislosti.

Kdyby měli čtenáři zájem dozvědět se o osadách něco více, co byste jim doporučila?

Vřele všem doporučujeme naši interaktivní mapu zaniklých sídel (zanikla-sidla.cz), kde je možné nalézt podrobnější informace k více než 100 lokalitám. Tyto lokality jsou pak dále rozpracovány v naší elektronické knize (www.zanikla-sidla.cz/projekt/wp-content/uploads/2023/01/kniha.pdf). Další odkaz mko.mendelu.cz obsahuje mimo jiné Moderní kroniku obce vybraných zaniklých sídel, což jsou krátké audiovizuální dokumenty představující zaniklé obce formou vzpomínek pamětníků či jiného komentáře na pozadí grafiky dokumentující historický a současný stav území. Pro milovníky výstav také můžeme doporučit návštěvu zámku ve Slezských Rudolticích, kam se přesunula část naší výstavy o zaniklých sídlech.

Michaela Heloňová

Václav Spitzner – botanik, geolog, zakladatel prostějovského Klubu přírodovědeckého

VLADIMÍRA JAŠKOVÁ, TOMÁŠ LEHOTSKÝ

Pro výstižnou charakteristiku významného prostějovského přírodovědce bychom museli ke jménu Václava Spitznera přidat mnohem více profesí. Byl to středoškolský profesor, zajímal se o botaniku a entomologii, později také o geologii, publikoval výsledky svých výzkumů v odborných časopisech, cestoval po krajích blízkých i vzdálených, obdivoval botanické zahrady, za kterými se vydával do ciziny a snil o takovém zařízení i pro Prostějov. Především ale založil ve městě, odkud sice nepocházel, kde ale prožil většinu svého života, slavný Klub přírodovědecký. V roce 1898 vzniklo v Prostějově sdružení, jehož průkopnická činnost v oblasti česky pěstovaných přírodních věd přesáhla hranice regionu a stala se chloubou celé Moravy. Nejdůležitější aktivitou klubu se stalo vydávání *Věstníku*, odborného časopisu, který je dodnes citován současnými přírodovědci.

Kdo byl Václav Spitzner?

Václav Spitzner se narodil 23. září 1852 v Berouně. Po smrti otce v roce 1866 se o něj a jeho sedm sourozenců starala pouze matka a celá rodina

později přesídlila do Prahy. Mladý Václav studoval nejprve nižší gymnázium ve Slaném (1863–1867) a vyšší v Praze (1867–1871). Po maturitě zahájil na pražské univerzitě studia přírodních věd. Pro svou pozdější kariéru středoškolského pedagoga byl výborně vybaven díky své účasti na přednáškách mnoha skvělých odborníků. Nadaný student si zapsal přednášky nejen ze své zamilované botaniky, stejně intenzivně studoval také zoologii, mineralogii, geologii, matematiku, fyziku i chemii. Pedagogické dovednosti nabyt studiem psychologie, filozofie, logiky, pedagogiky, ale nepodcenil ani znalosti češtiny a také německé literatury. Po ukončení studia (1874/1875) absolvoval vojenskou službu a od roku 1877 působil na české zemské reálce v Prostějově. V roce 1881 mu byl udělen titul profesora a na svém prvním a zároveň posledním místě setrval až do své předčasné smrti 9. ledna roku 1907.

Významný moravský geolog a lékař Mauric Remeš o něm napsal: *„Spitznera jsem poznal jako vážného, pěkného muže zdravého vzezření. Býval bezvadného zevnějšku, jemného uhlazeného chování,*

bylo příjemno a milo s ním hovořiti. Mí byl od prvního setkání sympatický a záhy jsem poznal jeho ušlechtilou, pro poznání, dobro a krásno nadšenou duši. Viděl jsem v něm pravého přírodovědce, který vynikal v botanice, pracoval v entomologii, geologii, ale neztrácel při tom zájem o všechny ostatní části přírodovědy.“

Za křehkými úlovky do herbářů

Po svém nástupu na prostějovskou českou reálku se Václav Spitzner začal věnovat kromě své

pedagogické činnosti také botanickému průzkumu Prostějovska. Botanika byla prvním oborem, ve kterém vynikl. Prozkoumal nejprve blízké okolí svého působiště, později podnikal především o prázdninách průzkumné cesty po celé Moravě. Na těchto cestách ho často doprovázel přítel a kolega Tomáš Člupek. Spitzner sbíral na svých cestách botanický materiál, třídil jej, určoval a z těchto herbářových položek postupně vznikala kvalitní herbář, který později věnoval školnímu kabinetu a kterým se tehdy nemohla pyšnit žádná jiná střední škola. Pro střední Moravu objevil řadu nových významných druhů rostlin, zabýval se studiem planých růží a ostružiníků. Studoval lišejníky a v roce 1890 publikoval ve výroční zprávě reálky klíč k jejich určování. V botanické sbírce prostějovského muzea se nachází několik jeho herbářových položek mechorostů.

V roce 1887 vydal vlastním nákladem stěžejní dílo, v němž shrnul své poznatky z floristického průzkumu Hané, *Květena okresu prostějovského a plumlovského*. V 90. letech 19. století podnikl několik cest do proslulých botanických a zoologických zahrad ve Vratislavi, Drážďanech, Berlíně, Hamburku, Kodani a Paříži. Při těchto výjezdech navázal spolupráci s mnoha zahraničními vědci. Své odborné práce uveřejňoval nejprve ve výročních zprávách prostějovské reálky, které bývají někdy citovány také jako „programy“, často přispíval také do *Časopisu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*. Publikoval rovněž v pražském *Vesmíru*, ve *Verhandlungen des natur-*

Profesor Václav Spitzner, zakladatel a první předseda Klubu přírodovědeckého v Prostějově. Zdroj: fotoarchiv Muzea a galerie v Prostějově.

Lom v devonských vápencích u Čelechovic na Hané, foto Václav Spitzner. Zdroj: fotoarchiv Muzea a galerie v Prostějově.

forschender Vereines v Brně a v *Oesterreichische botanische Zeitschrift* ve Vídni. Po vzniku Klubu přírodovědeckého v Prostějově a jeho *Věstníku* se žádný z prvních ročníků tohoto časopisu neobešel bez jeho příspěvku.

S brašnou a geologickým kladivem

Na začátku 20. století se profesor Spitzner začal více věnovat geologii. Vyrážel do terénu „vyzbrojen“ geologickým kladivem, kompasem a mapami,

hledal a určoval horniny a zkameněliny, zkoumal a studoval jednotlivé geologické útvary. Geologický vývoj Prostějovska shrnul do krátkého, ale výstižného odstavce ve svém posledním nedokončeném článku pro *Věstník Klubu přírodovědeckého* v roce 1907, kdy napsal: „*Pestrá jest řada útvarů zemských, od prahor nejstarších počínajíc až po nejmladší čtvrtohory, nejvyšší pokrývku tvořící. Velmi málo známy jsou naše prahory, jen ostrůvkovitě vystupující, proslulé dávno jsou devonské vrstvy na*

Kosíři, nejvíce rozšířen jest kamenouhelný, bezuhelný Kulm, třetihory mladší (Miocen) a naplaveniny starší (Diluvium).“ O některých lokalitách zmiňovaných v tomto článku můžeme číst ve *Věstníku*, můžeme je ale i vidět očima Václava Spitznera. Ve sbírkových fondech prostějovského muzea se totiž nachází unikátní kolekce 35 fotografií, které jsou datovány rokem 1900 a jejichž autorem je právě Václav Spitzner, který je pořídil jako přílohu ke svému článku s názvem *Geologické poměry okresu prostějovského a plumlovského*. Na fotografiích zachytil tehdejší stav nejzajímavějších geologických lokalit různého stáří. Po více než stu letech se podařilo některé lokality opět zdokumentovat v letech 2010–2014 (výsledek byl publikován v *Přírodovědných studiích Muzea Prostějovska*, ve dvojčísle 15–16 z roku 2014, článek je doplněn katalogem fotografií).

Co viděl Václav Spitzner v terénu?

Nejstarší horniny Prostějovska z období prekambria vystupují z mladších usazenin jako drobné ostrůvky hlubinných vyvřelin žulového charakteru (granodiority) v okolí Kaple, Třebčina a Studence. Spitzner zaznamenal výchoz těchto hornin na kótě Skřivan u osady Kaple (nyní součást obce Čelechovice na Hané). Prozkoumal a vyfotografoval rovněž výchoz dvojslídného granodioritu v zárezu železniční tratě mezi zastávkami Kaple a Třebčín. Plošně nejrozsáhlejším výskytem prekambriických metamorfovaných kladeckých fylitů pojmenovaných podle obce Kladky u Konice se Spitzner nezabýval.

Z prvohorních hornin vyskytujících se v okolí Prostějova dokumentuje sbírka vápence z klasické lokality Čelechovice na Hané, která je zkameně-

lým tropickým korálovým útesem s obrovským množstvím fosilií korálů, stromatopor, měkkýšů, trilobitů, lilijic a ramenonožců. Nejpočetněji jsou v kolekci fotografií zastoupeny snímky odkryvů a výchozů spodnokarbonských hornin, které jsou na Prostějovsku velmi rozšířené a nacházejí se v prostoru Drahanské vrchoviny. Václav Spitzner zachytil na svých toulkách pohledy na krajinu budovanou drobnými břidlicemi a slepenci v okolí Krumsína, Rozstání, Stínavy, Ptení a Plumlova. V těchto horninách také jako zvědavý paleontolog často nacházel zkameněliny stromovitých přesliček a plavuní, o kterých informoval ve svých článkách.

Několik snímků Spitznerovy série fotografií zobrazuje obrovské bloky a balvany pestrobarevných křemenců nejistého stáří nazývaných jako „sluňáky“. Tyto „záhadné balvany“ tvořily díky své barvě a velikosti (některé bloky dosahovaly až 2 m³) výrazné dominanty v krajině. Nejvíce sluňáky uvádí Spitzner, který je považoval za třetihorní, v prostoru mezi Žarovicemi, Stínavou a Ptením. Na okraji Drahanské vrchoviny u obce Určice objevil lokalitu těchto křemenců již v roce 1893.

Jeho pozornosti neunikly ani různé typy usazených hornin – písků, jílu a vápenců, které na Prostějovsku zanechalo moře při svém posledním návratu v mladších třetihorách. Původní rozsah těchto sedimentů byl pravděpodobně daleko větší, současné výskyty jsou pouhými denudačními reliktami souvislého pokryvu. Tuto skutečnost si uvědomil i Václav Spitzner, který ve své době znal a zkoumal tyto neogenní lokality: Čechy pod Kosířem, Stařechovice, Brus u Služína, Přemyslovice, Ptení, Slatinky, Žešov, Vřesovice, Hradčany, Koberice a Brodek u Prostějova. Jako nejmohutnější ostrov miocenních sedimentů popisuje písky mezi

Střídající se polohy pestrých pliocenních jíílů a písků v podloží pleistocenních spraší v cihelně ve Vrahovicích, foto Václav Spitzner. Zdroj: fotoarchiv Muzea a galerie v Prostějově.

Studentem a Vrahovicemi. S největší pravděpodobností se však v tomto případě již jednalo o mladší (pliocenní) sedimenty.

Nejmladší (čtvrtohorní) sedimenty byly na Prostějovsku odkryty v cihelnách, např. v Čelechovicích, Držovicích a Vrahovicích, kde se těžily spraše a sprašové hlíny.

Vznik slavného Klubu přírodovědeckého

K největším zásluhám profesora Václava Spitznera patří založení Klubu přírodovědeckého. Pro tuto

zásadní událost v dějinách moravské přírodovědy ale musely nejprve nastat vhodné podmínky. V 19. století patřily totiž přírodní vědy na Moravě do sféry německé kultury na rozdíl od Čech, kde kolem pražské univerzity a Národního muzea již dříve vzniklo prostředí příznivé pro pěstování českojazyčné přírodovědy. Morava byla v tomto ohledu pod vlivem Vídně. V 90. letech se ale moravská města začala národnostně probouzet a dostávat česká vedení, a tak se začala šířit i česká kultura. Roku 1892 se i Prostějov stal „českým“

městem. Německá strana byla poražena ve volbách a správu města převzali čeští představitelé v čele s Karlem Vojákem. Kromě české reálky, kde působil V. Spitzner, vznikly ještě dvě další české střední školy – obchodní akademie a gymnázium. V celkově příznivém klimatu bylo třeba zpřístupnit přírodovědné poznatky i nové objevy žáků, studentům, ale také jejich učitelů a profesorům.

Psal se rok 1898 a svou činnost zahájila jedna z nejstarších přírodovědných společností na Moravě pod názvem Klub přírodovědecký v Prostějově. Již první článek stanov klubu zněl takto: „*Klub přírodovědecký má za účel pěstovati vědy přírodní jazykem českým.*“ Vznik vědecké společnosti, která přímo vyžadovala český jazyk, se stal převratnou událostí pro všechny moravské přírodovědce odkázané do té doby při publikování svých odborných prací pouze na němčinu. Václav Spitzner jako zakladatel klubu se stal i jeho prvním předsedou a tuto funkci zastával až do své smrti. Především jeho zásluhou klub od počátku pracoval na vysoké odborné úrovni a s nadšením ho přijala také prostějovská veřejnost. Po celou dobu Spitznerova působení v klubu stál po jeho boku další vynikající přírodovědec, entomolog, zakládající člen klubu

---

Vladimíra Jašková (* 1959) vystudovala obor základní a ložisková geologie na Univerzitě J. E. Purkyně (nyní Masarykova univerzita) v Brně. Pracuje jako geoložka v Muzeu a galerii v Prostějově. Působila jako redaktorka časopisu *Přírodovědné studie Muzea Prostějovska*.

» vjaskova@muzeumpv.cz

a pedagog působící na prostějovské německé reálce Vladimír Zoufal.

K činností klubu, jejichž hlavním posláním byla popularizace přírodních věd, patřily odborné i populárně naučné přednášky, založení odborné knihovny, organizování přírodovědných vycházek i odborných exkurzí, vytváření kolekcí různých přírodnin pro školní kabinetů k výuce přírodovědných oborů. Členové klubu často pořádali také výstavy, na nichž prezentovali svoje sbírky. Nejdůležitější aktivitou klubu a zároveň jedinečnou platformou pro publikování odborných prací v češtině byl *Věstník Klubu přírodovědeckého v Prostějově*, který vycházel v letech 1898–1940. Poslední, *XXVI. ročník Věstníku* byl vydán za okupace v roce 1940 a tím skončila nejen publikační, ale veškerá další činnost klubu. Ojedinelým pokusem o obnovení vydávání přírodovědného časopisu v 60. letech 20. století byl *Sborník Vlastivědného muzea v Prostějově, oddíl přírodovědný*. Pravým pokračovatelem slavného *Věstníku* se pak stala řada čísel *Přírodovědných studií Muzea Prostějovska*, které až do nedávna přinášely odborné články z geologie, paleontologie, botaniky i zoologie. Odkaz Václava Spitznera tak přežil až do současnosti.

Tomáš Lehotský (* 1978) vystudoval obory biologie, geografie a geologie na PŘF UP v Olomouci a obor geologické vědy na MU v Brně. Pracuje jako odborný asistent katedry geologie PŘF UP a zároveň jako paleontolog Vlastivědného muzea v Olomouci.

» tomas.lehotsky@upol.cz

Magister natus

FRANTIŠEK VŠETIČKA

Velká říjnová revoluce a následný sovětský režim vyštvaly do světa množství občanů, z nichž se stali nejen významní vědci, ale také nechtění světoběžníci. Do řad těchto odborníků patřili např. Roman Jakobson a Dmytro Čyževskij. O něco mladší byl Alexandr Vasiljevič Isačenko (1911–1978), jenž se svými rodiči emigroval jako devítiletý do Rakouska. V Klagenfurtu (Celovci) roku 1929 maturoval; ve Vídni absolvoval na univerzitě slavistiku, germanistiku a indologii; roku 1939 se habilitoval na univerzitě v Lublani, kde také jako soukromý docent přednášel. Roku 1941 přesídlil do Bratislavy, kde vyučoval na Vysoké obchodní škole. Po válce se na Univerzitě Komenského stává profesorem ruského jazyka. Z Bratislavy přešel roku 1955 na Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, kde působil plných deset let do roku 1965. Z Olomouce odešel do Prahy na Ústav jazyků a literatur Akademie věd. Po okupaci Československa zakotvil na Kalifornské univerzitě v Los Angeles, kde už dříve vystupoval jako hostující profesor. Jeho posledním působištěm byla nově založená univerzita v Klagenfurtu, na níž setrval až do své smrti.

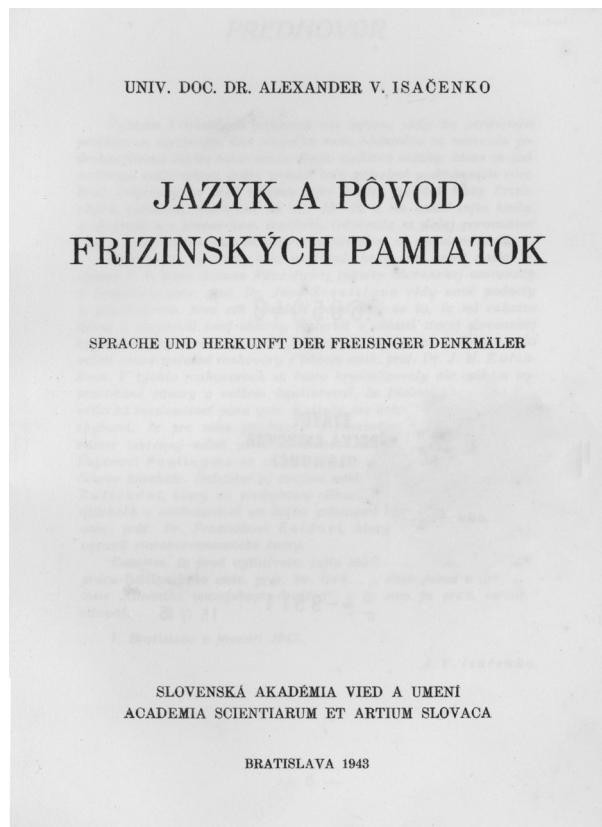
Alexandr Isačenko byl především lingvista slavisticky zaměřený. Jeho stěžejní díla z tohoto oboru jsou ponejvíce spjata s ruštinou a slovenštinou, viz dvoudílný *Grammaticeskij stroj ruskogo jazyka v sopostavleniji s slovackim* a *Spektrografickou analýzu slovenských hlások*. Jazyk se ovšem překrývá s literaturou, do níž a do kultury obecně nezbytně zasahoval. Následující řádky jsou věnovány jeho literárněvědným pracím, které z jazyka a jeho vývoje často vycházejí.

Do období spjatého s univerzitou v Lublani spadá jeho versologická práce *Slovenski verz* (Lublaň? 1939), v němž, vycházejce z dosavadních strukturalistických výzkumů, podal přehledný vývoj slovinského verše, určovaného a stabilizovaného především poezií France Prešerna. V českém odborném tisku byl, byť s výhradami, oceněn Josefem Hrabákem (*Slovo a slovesnost* 5, 1939).

V roce 1941 se Isačenko ocitá v Bratislavě a ještě v tomto roce uveřejní spolu s Mikulášem Bakošem v modernistickém almanachu *Vo dne a v noci* studii s názvem *Literatúra a jej skúmania*. Autoři podávají v tomto příspěvku přehled nejrůznějších

literárněvědných interpretačních škol, který uzavírají důraznou strukturalistickou tezí: „Každá forma je sama v sebe zároveň aj obsahom a obsah je nemy-slitelný bez formy.“ Když po letech, konkrétně roku 2005, sestavili Fedor Matejov a Peter Zajac antologii slovenského strukturalismu, nazvanou *Od iniciatívy k tradícii*, nezbytně do ní zahrnuli i tento příspěvek.

V Bratislavě Isačenko na delší dobu zakotvil a vydal zde dvě závažná díla. Ještě v roce 1943 zveřejnil

A. V. Isačenko: *Jazyk a pôvod frizinských pamiatok*. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

zásadní práci s názvem *Jazyk a pôvod Frizinských pamiatok*. Frizinské památky jsou nejstarší slovan-ský text psaný latinkou, sestávající ze zpovědních formulí. Isačenko ve své práci dokázal, že tyto památky nejsou jazykově jednolité. Zamítl tezi o jejich slovinském původu, kterou zastávali slovin-ští badatelé, a ukázal na souvislost těchto památek s církevněslovanskou tradicí, s její moravskou větví. Upozornil rovněž na jejich vztah k staré horní něm-čině. Právě tato poslední spojitost se stala námětem kritického příspěvku Františka Kopečného ve *Slavii* (21, 1952–1953). Vzhledem k tomu, že za dva roky se Isačenko stal příslušníkem olomoucké filozofické fakulty, kde působil rovněž František Kopečný, zcela nepochybně se k této problematice vraceli. Tuto možnost naznačoval už jejich temperament.

Další Isačenkovou prací z této oblasti předsta-vují *Začiatky vzdelanosti vo Veľkomoravskej ríši* (Turčiansky Sv. Martin 1948; původně v *Jazykoved-ném sborníku*). Autor se v této publikaci zaměřil na druhou polovinu 8. století a první polovinu století 9., tj. na období před vznikem staroslověnštiny. Pro-střednictvím filologické metody dokázal, že existuje jisté množství předcyrilometodějských západoslo-vanských liturgických textů. Tyto texty vznikly u nás vlivem iro-skotské misie. Nutno dodat, že právě tato publikace spolu se spisem o Frizinských památkách tvoří vrchol Isačenkovy literárněvědné práce.

Do bratislavského období těchto let spadá ješ-tě bibliofilské vydání slovenského překladu *Slova o pluku Igorovom* (Bratislava 1947). Překlad vznikl jako kolektivní práce ruského semináře bratislavské univerzity, Isačenko tento převod doprovodil komen-tářem a studií.

Po více jak půlstoletí překvapila bratislavská univerzita ještě jednou – roku 2003 vydala Isačenkův

rusky psaný text s názvem *Nikolaj Vasiljevič Gogol i problémy ruského realizma*. Jde o rukopis, jenž byl náhodně objeven v archivu katedry ruského jazyka a literatury. Vznikl na konci čtyřicátých let a na počátku let padesátých, tedy v době nástupu vulgárního marxismu. Isačenko, aby předešel nastávajícím zjednodušením, na zakládajícím zjevu ruské literatury ukazoval nové interpretační možnosti. Ve vydaném textu se zaměřil na Gogolovu povídkovou tvorbu, která svojí jurodivostí odlišné a nejednoznačné možnosti výkladu plně poskytovala.

Téměř všechna Isačenkova literárněvědná tvorba je tak spjata – alespoň svým vznikem – se slovenským prostředím. Alexandr Vasiljevič byl sice člen Pražského lingvistického kroužku, ale českých příspěvků z této oblasti je poskrovnu. Třeba připomenout alespoň jeho stať *V. Sirin z Listů pro umění a kritiku* (2, 1934). V. Sirin je jedním z pseudonymů Vladimíra Nabokova a Isačenko v této studii interpretuje jeho počáteční díla psaná ještě rusky. Po tomto příspěvku následuje v *Listech* Isačenkův překlad úryvku z Nabokovova románu *Král, dáma, kluk*.

Na katedře slavistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého působil Alexandr Isačenko deset let. Je přitom neobyčejně zajímavé, jak na něj

vzpomínají jeho spolupracovníci. Jiří Damborský (v publikaci *Zakladatelé a pokračovatelé*) právem uvádí, že „*Isačenkův přechod na univerzitu do Olomouce začal psát novou kapitolu olomoucké rusistiky a slavistiky*“. Velmi zajímavé jsou jeho postřehy o Isačenkových obširných jazykových znalostech, včetně jeho klopýtavých problémů s češtinou (sám jsem jako posluchač byl náhodně přítomen jednomu jeho rozhovoru, byla to čeština se silnými ruskými akcenty). Neméně pozitivně na něho vzpomíná Kristina Fialová v memoárech *Semper sint in flore*, oceňuje zejména jeho ohleduplnost a eleganci. Jako podrazáka jej naopak vylíčil příslušník Isačenkovy katedry Miroslav Zahradka (v knize *Okamžiky ze životního putování literárního vědce a prozaika*). Každé vzpomínky jsou subjektivní záležitostí a mnohdy vypovídají spíše o svých pisatelích.

Lubomír Ďurovič, také emigrant a světoběžník a Isačenkův žák, o něm uvedl, že byl „*magister natus*“.

V Olomouci Alexandr Isačenko bydlel v ulici Karolíny Světlé 10, č. p. 529, je to rohový dům spojující Krapkovu ulici s ulicí K. Světlé (v Krapkově ulici jsme tehdy bydleli, takže jsme byli tak trochu sousedé).

František Všeticka (* 1932) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se převážně českou, slovenskou a ruskou literaturou, ponejvíce její poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou.

» fvseticka@seznam.cz

Pavel Urbášek: Vznik přírodovědecké fakulty na Univerzitě Palackého nebyl jednoduchý

Univerzita Palackého, jejíž historie sahá až do roku 1573, prošla v průběhu let několika zásadními proměnami a klíčovými událostmi, které výrazně ovlivnily její vývoj a charakter. Jednou z otázek, které nám historie této univerzity klade, je role, kterou v ní hrály přírodní vědy. Zajímá vás, kdy vznikla Přírodovědecká fakulta UP a jaký měla vliv na vzdělávání a výzkum v oblasti přírodních věd? Tyto otázky zodpovíme v následujícím rozhovoru s historikem a ředitelem Archivu Univerzity Palackého Pavlem Urbáškem. Společně se podíváme na historii a vývoj této prestižní instituce a na roli, kterou v ní sehrály přírodní vědy.

Jaká je historie UP?

Univerzita Palackého vznikla 21. února 1946, kdy byla znovuobnovena, protože kořeny olomoucké univerzity sahají až do roku 1573. Etapa takzvané staré univerzity, jak ji nazýváme, trvala až do roku 1860, kdy zanikla poslední součást původní olomoucké univerzity – Františkova univerzita.

Od té doby až do 17. listopadu 1939 univerzitní kontinuitu v Olomouci udržovala pouze teologická fakulta, která byla po nacistické okupaci uzavřena v souvislosti s celkovým uzavřením českých vysokých škol. Řada studentů a vyučujících skončila v koncentračních táborech. Teologická fakulta poté zahájila činnost bezprostředně po osvobození v květnu 1945. Okamžitě se objevily snahy o obnovu plnohodnotné univerzity v Olomouci. Zpočátku se diskutovalo o tom, že zde bude pouze pobočka Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Toto rozhodnutí bylo částečně ovlivněno poklesem lékařských profesí, zejména kvůli odsunu německého obyvatelstva a holokaustu. Po roce 1945 však bylo zřejmé, že existuje potřeba obnovit univerzitu ve všech oborech. Stejně jako mnohá jiná okresní města usilovala Olomouc o obnovení univerzity. Olomouc byla úspěšná díky podpoře místních elit, včetně politických a intelektuálních osobností. Získala silného spojence v tehdejší předsedovi vlády, sociálním demokratovi Zdeňku Fierlingerovi, který byl rodákem z Olomouce.

PhDr. Pavel Urbášek, ředitel Archivu Univerzity Palackého v Olomouci. Foto: Ota Blahoušek.

Jakou roli hrály přírodní vědy do roku 1860?

Důležité je mít na paměti, že v daném historickém období se význam vzdělávání více zaměřoval na vzdělání samotné než na kvalifikaci v moderním smyslu. Univerzity byly především centry vzdělanosti. Podobnou roli hrály i přírodní vědy, které se vyučovaly na fakultách, jež neměly na první pohled s přírodními vědami nic společného. Například matematika a fyzika se vyučovaly na filozofické fakultě.

Jaké kořeny má tedy přírodovědecká fakulta na Univerzitě Palackého?

Když se podíváme na novodobou historii, vznik přírodovědecké fakulty na Univerzitě Palackého

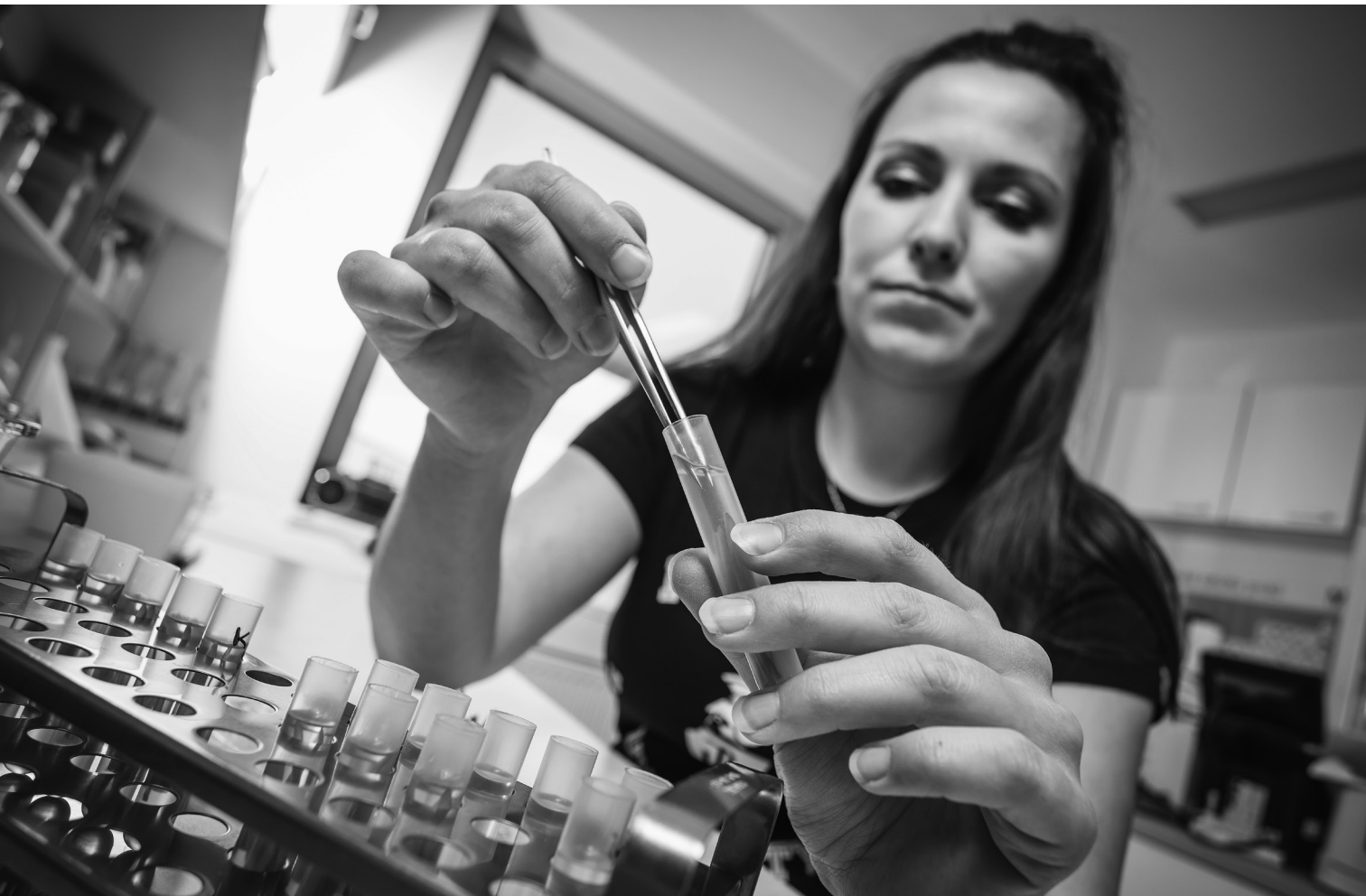
nebyl jednoduchý. Přírodovědné obory se začaly po roce 1946 vyučovat na pedagogické fakultě. Tato fakulta nevznikla v rámci zákona o obnovení olomoucké univerzity, ale jako samostatná instituce na základě schváleného zákona z dubna roku 1946. Na jedné straně pedagogické fakulty plnily dlouhodobý sen českých intelektuálů a vlastenců, aby učitelé primárního školství získali plnohodnotné vysokoškolské vzdělání. Na druhé straně byl zákon koncipován poměrně široce, což pedagogickým fakultám umožňovalo „lézt do zelí“ tradičním přírodovědeckým a filozofickým fakultám a připravovat učitele pro střední školy. Olomoucká pedagogická fakulta ale hrála v začátcích výuky přírodních věd

na Univerzitě Palackého klíčovou roli. V roce 1947 bylo zřízeno tzv. „biennium přírodních věd“, což byl dvouletý program studia. Absolventi získávali kvalifikaci pro výuku na prvním stupni primárního školství. Pokud chtěli ve studiu pokračovat nebo získat kvalifikaci pro druhý stupeň výuky, museli odejít na přírodovědecké fakulty v Brně nebo Praze.

Kdy tedy vznikla přírodovědecká fakulta?

Přírodovědecká fakulta na Univerzitě Palackého vznikla v roce 1953. V tomto roce došlo k neuvá-

ženým významným reformám vysokého školství v tehdejší Československu. V jejich důsledku se změnil systém přípravy učitelů. Pro přípravu učitelů mateřských a prvního stupně základních škol se ustavily střední školy, pro druhý stupeň základních škol vyšší pedagogické školy a pro střední školy vysoké školy pedagogické. Vysoká škola pedagogická byla založena v Olomouci, což mělo za následek zánik filozofické fakulty a pedagogické fakulty na Univerzitě Palackého. Od roku 1953 v Olomouci existovaly dvě vysoké školy – Univerzita Palackého s pouhou

lékařskou fakultou a nově vzniklá Vysoká škola pedagogická s fakultami přírodních a společenských věd. Tímto způsobem byl položen základ pro budoucí Přírodovědeckou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, která vzešla z této nové instituce.

Kdo se zasloužil o vznik přírodovědecké fakulty?

Tak s trochou nadsázky můžeme říct, že „strana a vláda“. Psal se rok 1953, bylo to období totalitního režimu. Je trochu paradoxní, že vznik Vysoké školy pedagogické a tím pádem i fakulty přírodních věd znamenal degradaci již existujících přírodovědeckých fakult v Bratislavě, Brně a Praze. Tyto fakulty ztratily svou roli v přípravě učitelů pro střední školy a byly omezeny na přípravu odborných pracovníků v různých odborných oblastech.

Jak byste zhodnotil uplynulých 70 let?

Když se podíváme na československé vysoké školství po roce 1948, je třeba si uvědomit, že v té době bylo hlavním úkolem vychovávat novou socialistickou inteligenci. Znamenalo to, že pozornost byla věnována především pedagogické činnosti. V roce 1952 a 1953 byla založena slovenská a československá akademie věd, to vedlo k výraznému posílení základního výzkumu ve vědeckých ústavech podle sovětského vzoru a současně k útlumu vědecké činnosti na vysokých školách.

V druhé polovině 60. letech došlo k pokusu o ekonomickou a školskou reformu, což vedlo

k resuscitaci vysokoškolského vzdělávání a výzkumu. Avšak na začátku 70. let se situace opět změnila s nástupem tzv. normalizace a univerzity začaly vychovávat novou normalizační československou intelektuální elitu. Opětovně se tedy zdůrazňovala edukace na úkor vědy a výzkumu.

Pokud se podíváme na přírodní vědy v Olomouci, tak v 60. letech došlo k dynamickému rozvoji zejména slavné olomoucké optiky. V té době byla optika vůbec nejvýraznější vědeckou disciplínou nejen v Olomouci, ale i v zahraničí, což nebylo běžné. Zasloužili se o to především vědci jako Bedřich Havelka, Engelbert Kepřt a Jan Peřina.

Dá se tedy říct, že tento stav trval až do roku 1989?

Ano, to je naprosto přesné. Tato dynamika trvala až do roku 1989, kdy došlo k sametové revoluci. Byť v druhé polovině 80. let, v období, kterému říkáme „přestavba“, byla celá řada připravovaných konceptů, které měly na jednu stranu vrátit vědu na vysoké školy, na druhou stranu se hovořilo o možnosti návratu akademické samosprávy na vysoké školy. To byly poměrně horkou jehlou šité koncepty, které vlastně rozbourala sametová revoluce. Univerzita Palackého stála na počátku devadesátých let na začátku další svobodné existence.

*Šárka Chovancová, redaktorka PřF UP
» sarka.chovancova@upol.cz*

Poetické dopoledne na Stražisku

MARIE DOKOUPILOVÁ

Když se blížilo 100. výročí narození profesora Otto Wichterleho (1913–1998), připadající na rok 2013, připravovala jsem k vydání zvláštní číslo *Zpravodaje Muzea Prostějovska v Prostějově*. Sehnala jsem několik článků o jeho díle, vzpomínky jeho spolupracovníků, různé dokumenty a fotografie. Od kolegyně Mgr. Michaely Kvapilové Novákové jsem dostala kontakt na ovdovělou manželku pana profesora paní MUDr. Lindu Wichterlovou. Každé léto trávila ve vile ve Stražisku, a tak jsme se telefonicky domluvily, že ji tam můžu navštívit. Jeli jsme tři – kolegyně Míša, řidič a fotograf Pavel Karasinski a já. V domluvený den a čas jsme projížděli kolem Wichterlovy vily ve Stražisku a paní Linda šla zrovna kolem ní a něco tlačila před sebou. Já jsem si myslela, že je to sekačka, což mě udivilo, ale kolegové mě vyvedli z omylu – byl to drátěný vozík na trávu.

Zaparkovali jsme a vraceli se k domu. Po schůdkách a chodníku vstoupili do zahrady a šli po schodišti vzhůru k vile v domnění, že co nevidět paní Wichterlovou potkáme. Dveře byly otevřené, ale

když jsme nakoukli do chodby a na volání se nikdo neozýval, vyšli jsme zase ven a hledali opět kolem domu. Pavel našel sousedku, která potvrdila, že tam paní Linda opravdu je. Ale jako by se do země propadla. Chodili jsme po zahradě a čekali. Nic. Nakonec jsme ji objevili, když jsme zepředu obešli dům a po jeho straně v bylinkové zahrádce se paní Wichterlová těšila krásnému letnímu dni. Vzala nás dovnitř a usadila v pokoji ke stolku. Prohlíželi jsme si fotografie, kvůli nimž jsme hlavně přijeli. Nejvíce nás zajímaly rodinné snímky prarodičů, rodičů, obrázky z dětství, mládí, rodina Otto Wichterleho, fotky z jeho pracovišť i z pobytů zde na Stražisku. Vyptávali jsme se paní Lindy na jejího manžela a jejich společný život. Bylo velice hezké naslouchat příběhu o tom, jak se s Ottou seznámili při hraní tenisu na kurtech ve Stražisku a jak moc oba milovali tento sport. Z dalšího rozprávění z jejich života nás zaujala historka s nepříliš veselým koncem, jak je s manželem Ottou pozval na návštěvu do Ameriky miliardář, který zakoupil od českého státu Ottovy patenty. Velkolepě je uhostil na svém okázalém sídle a na závěr jejich setkání

Michaela Kvapilová, Marie Dokoupilová a Linda Wichterlová. Foto: Pavel Karasinki.

pronesl něco v duchu: „Rozhlédněte se, pane Wichterle okolo sebe, toto všechno mám ze zisku z vašich patentů.“ Ve slovech paní Lindy při vyprávění této příhody zazněla letmá hořkost, aniž by k ní musela podávat jakýkoliv další komentář. Zároveň to byl snad jediný okamžik, kdy nebyla jednoznačně pozitivně naladěna. A to i včetně vyprávění o tom, jak Ottu špehovala v Praze tajná policie. V místnosti, kde jsme seděli, její manžel často pracoval,

psal na stroji, zároveň jeho bratr Karel hrál na klavír, jedna ze sester něco malovala, ale vzájemně se nerušili, každý se dokázal plně soustředit na svou činnost. Podle paní Lindy se její muž snadno učil cizím jazykům, protože měl hudební sluch. Když měl jet do Sovětského svazu, naučil se rusky.

Už o tom všem asi mluvila mnohokrát, ale nevypadalo, že by jí to vadilo. Pak se na mě šibal-sky podívala a říká: „Podle hlasu v telefonu jsem

si myslela, že jste mnohem starší.“ (Bylo mi tehdy 52 let.) Prostořeký Pavel nezklamal a prohlásil, že starší jsem. Všichni jsme se začali hrozně smát, což on pohotově fotograficky zdokumentoval. Míša se paní Lindy během naší rozpravy zeptala na vzájemné vztahy mezi rodinami Wichterlových a Kovářkových, o nichž se při přípravě své výstavy a později knihy o automobilce Wikov v jednom ze zdrojů dočetla, že údajně neměly být příliš přátelské. Vyvrátila to, stejně jako František Kovářík, když jej při přípravě výstavy navštívila v Brně. A přátelské kontakty rodin potvrzují i dobové archivní snímky, zachycující je několikrát i přímo tady ve vile ve Stražisku.

Po besedě nás paní Wichterlová provedla celým domem v přízemí i v patře, vyličila také, kolikrát je zde vykradli, přičemž jednou zničili velké vitražové okno na schodišti. Vila byla krásná, rozlehlá a i v horkém dni (bylo 29. srpna 2012) chladná. V patře v jednom z pokojíků stály hračky Wichterlových dětí – tedy Otty a jeho starších sourozenců, např. panenka a krásný, teď už starožitný houpací koník, který měl tři sedačky. Wichterlovi měli pět vlastních dětí, z nichž Otto byl nejmladší, a kromě toho se starali o pět osiřelých synovců a neteří. Byli jsme nadšení, ale chtěli jsme si prohlédnout i zahradu vybudovanou v příkrém svahu za vilou podle návrhu Ottovy sestry Emy. Paní Linda zde upřesnila, že do návrhu zahrady nezasahovala Hana Wichterlová, jak se někde v literatuře nesprávně uvádělo. Blížilo se poledne, venku bylo teplo, vegetace v parnu voněla, ale vzrostlé stromy dávaly dost stínu. Každý strom patřil jednotlivému členu Wichterlovy rodiny, neboť zůstalo dosud živou rodinnou tradicí, že se po narození vysadil každému v zahradě sídla ve Stražisku jeho strom.

Když pak bylo z nějakého důvodu nutno dva stromy porazit, bylo tak učiněno s veškerou sounáležitostí s daným členem rodiny. Paní Linda, v té době ve věku 95 let, byla z nás nejstarší, ale v nejlepší kondici. Na vršek zahrady vyběhla bez zjevných obtíží, což nám mladším dalo zabrat mnohem víc. Když jsme se tomu podívovali, prohlásila, že se sem ještě každý večer chodí dívat na západ slunce...! A toto místo na návrší zahrady patřilo zcela Ottovi. Sdělila nám, že se odtud skýtá výhled na kostel Andělů Strážných ve Stražisku na vedlejší kopci, kde byli s Ottou oddáni. Při pohledu směrem dolů ze svažité zahrady zmínila tenisové kurty, kde se se svým budoucím manželem seznámili a mnohokrát pak trávili čas tenisovou hrou. Bylo dojmavé, kolik lásky z ní bylo cítit vůči jejímu muži a její cílený každodenní zdravotní výstup na vrchol svahu byl především dennodenním oživujícím setkáním s jejím milovaným manželem.

Při zpáteční cestě jsme obešli dům i zezadu. Na podnět paní Lindy: „*Zkuste si ji,*“ si Míša vylezla na prolézačku na stromě. Z bylinkové zahrádky nám poté naše průvodkyně natrhala nádhernou kytici, kterou jsme si s Míšou spravedlivě rozdělily a já ji v čajích i zkonzumovala. My ženské bychom měly pořad o čem mluvit, ale bylo poledne a řidič prohlásil, že hladný chlap je našťvaný chlap, což byl signál, že je nejvyšší čas k odjezdu. Naším úlovkem byl půjčený balík fotografií a rukopis paní Zdeny Wolkerové o rodokmenu Wichterlovy rodiny, spočítali jsme kusy, soupis netřeba, paní Linda nám věřila, tak, jak nám dokumenty půjčila, se jí zase v pořádku vrátily.

Po nějaké době jsme jeli věci odevzdat, opět do Stražiska (5. září). Paní Wichterlová se už chystala k návratu do Prahy, ale sedla si s námi nad

vstupními schody na sluníčko a ještě odpovídala na různé dotazy. A poprosili jsme ji o pomoc s objasněním pojmu „Univerzita,“ který se objevil u jednoho snímku z rodinného fondu fotografií paní Jany Wichterlové a Marie Růžičkové, které Míše zapůjčily k rozšířenému vydání knihy o automobilech Wikov. Přímou s tímto pojmem se paní Linda nesešla. Usuzovala však, že se jednalo o společenská setkávání okruhu tehdejších prostějovských společenských a intelektuálních špiček. Později jsem v prostějovském archivu zjistila o spolku Univerzita nějaké údaje. Působil v letech 1908–1948 a vznikl kvůli setkávání a pro pobavení svých členů. Schůzek se účastnili členové několika rodin, které stály v Prostějově na vyšším společenském stupni – Kovářikovi, Wichterlovi, Mathonovi, Wolkerovi, Wilhelmovi, Konvičkovi a další. Scházeli se jednou týdně v salonku restaurace Národního domu, kde se spolku i oné místnosti říkalo „opičárna.“ Hlavními hybateli akcí byly patrně Zdena Wolkerová a paní Gabriela Wilhelmová. Vymysleli si i akademické ti-

tuly a funkce, např. František Kovářik byl rektorem. Někdy tam bral i svého synovce Edvarda Valentu (měl tehdy asi 17 let), který se ve svých vzpomínkách v knížce *Život samé psaní* podivoval, jak „*mohou ty řeči zajímat nejen strýčka, ale i Ferdinanda Wolkeru*“. Edvard tyto schůzky trochu nelichotivě, ale výstižně nazval tlachárnou.

Paní Linda nám ještě během rozhovoru na sluncem prohřáté terase vyprávěla několik krátkých zkazek, které se spojovaly s úsměvnou vzpomínkou s konkrétním místem ve vile, a vyslovila záměr tyto příběhy pro svoji rodinu sepsat. Povzdechla si při myšlence na opuštění krásné vily a především zahrady, neboť pak v Praze zvláště přes zimu, kdy bývá náledí, vůbec nevycházela z bytu, obávajíc se uklouznutí a zlomení si nohy v krčku.

A protože byla paní Linda na odjezdu, dostala jsem od ní společně s Míšou zase dárek – kvěťák, který si už nestihla uvařit.

Marie Dokoupilová s vydatným přispěním Michaely Kvapilové Novákové.

Marie Dokoupilová (*1960) je česká regionální historička, věnující se především dějinám židovské menšiny v Prostějově a dějinám Prostějovska od konce 18. století do poloviny 20. století. Působila v Muzeu a galerii v Prostějově.

» mardoka@seznam.cz

Během Noci vědců se fantazii meze nekladou...

Noc vědců se v České republice koná již od roku 2005 a je zastoupena českými univerzitami, vědeckými ústav, hvězdárnami a dalšími institucemi. Projekt, popularizující vědu, který během jednoho večera otevírá dveře mnoha vědeckých ústavů, laboratoří a dalších pro veřejnost běžně uzavřených institucí, má v Olomouci díky Univerzitě Palackého tradici od samotného počátku. Jak náročná je příprava celé akce, kolik lidí se musí zapojit či jaký byl letošní ročník, jsme se zeptali Ondřeje Martínka, koordinátora olomoucké Noci vědců a vedoucího oddělení marketingu UPOL.

Tématem letošního ročníku, který se konal v pátek 6. října, bylo Tajemství. Každá instituce si volí své, nebo je dáno předem?

Téma pro daný ročník vybíráme během celonárodní konference už rok dopředu. V některých letech téma reflektuje významná výročí – kupříkladu tématem Člověk a robot jsme si připomněli čapkovské jubileum. Jindy vybíráme z návrhů jednotlivých organizátorů. O všem pak rozhoduje

plénium více než dvaceti univerzit i organizátorů z řad science centers, planetárií či středních škol, které se na Noci vědců podílí. Celkem jde o šedesátku organizátorů ve více než čtyřiceti městech. Mimochodem, poslední roky zastávaly pozici tzv. národního koordinátora Noci vědců Ostravská univerzita a VŠB – Technická univerzita, od roku příštího se vedení projektu ujímá pětice pražských vysokých škol a naše Univerzita Palackého, což je pro nás jak čest, tak závazek. Národní koordinátor je například zodpovědný za marketing a propagaci akce, web či získávání financí. Samotný program v jednotlivých městech a na jednotlivých místech je pak plně v rukou konkrétních organizátorů.

Příprava tak velké akce je jistě náročná. Počítám, že s plánováním dalšího ročníku začínáte již nyní...

Již několik let je Noc vědců koncipována jako celoroční projekt, který sice vrcholí samotnou Nocí vědců, ale jehož úkolem je i celoroční popularizace vědy a výzkumu. Připravujeme například online program, vyjíždíme s prezentacemi na školy nebo

Noc vědců 2023. Zdroj: Archiv UPOL, foto Vojtěch Duda.

schraňujeme kontakty na zdatné popularizátory vědy. Druhým rokem pod hlavičkou Noci vědců probíhá i soutěž Vševěd, v níž se utkávají nejlepší popularizátoři z řad vysokoškolských studentů. Nyní nás čeká v prosinci celonárodní konference v Ostravě a pomalu i plánování dalšího ročníku, který proběhne v pátek 27. září 2024.

Noc vědců je v Olomouci hodně populární. Jak je to s návštěvností? Zvyšuje se, nebo se drží na podobných číslech?

Počty malých i velkých návštěvníků každoročně stoupají, stejně jako přibývají další organizátoři a místa.

V letošním roce navštívilo Noc vědců přes osmdesát tisíc lidí. Olomoucká Noc vědců pak dlouhodobě patří k těm největším. Ostatně, letošní program garantovaný Univerzitou Palackého čítal přes 130 programových bodů na více než dvacítce míst.

Přes 130 bodů interaktivního programu, to je ohromující číslo. Kolik lidí se na takovéto akci podílí, jedná se především o studenty?

Bez pro vědu zapálených studentek, studentů, zaměstnankyň a zaměstnanců by to samozřejmě nešlo. Celkem se jich na olomouckém programu podílí přes pět stovek.

Noc vědců se tentokrát přesunula i do okolních obcí, budete v tomto trendu pokračovat?

Velmi rádi bychom v tomto trendu pokračovali. V rámci kraje se letos zapojily Přáslavice, Hlubočky a Přerov a všechna místa navštívily stovky lidí. V příštím roce bychom také rádi angažovali některé střední školy nebo muzea. Přihlásit se však může kdokoli, kdo má co nabídnout a program je ochotný nabídnout zdarma.

Celý rok 2023 se nese v duchu 450. výročí založení univerzity. Nabídl tak letošní program něco ojedinělého, něco navíc?

Určitě bych vypíchnul každoroční posilování programu v oblasti nových technologií od umělé inteligence po virtuální realitu, stejně jako stoupající počet programových bodů z oblasti humanitních věd – od přednášek po různé workshopy. Doprovodný program pak nabídl obrovské lákadlo v podobě svítících modelů planet nebo fire a UV show či koncerty a djs.

Součástí Noci vědců je také popularizační soutěž Vševěd. Za UP soutěžila Nina Kadášová, studentka Přírodovědecké a Lékařské fakulty. Kdo jednotlivé soutěžící nominuje?

Do soutěže se může zapojit jakýkoli student či zaměstnanec z univerzity i z řad neuniverzitních organizátorů. O finalistech pak rozhoduje veřejnost prostřednictvím online hlasování. Naše jediná zástupkyně se mezi desítku finalistů, kteří se utkají o titul Vševěda v prosinci v Ostravě, probojovala z páté pozice.

Máte nějaké ohlasy, že právě Noc vědců byla pro některého návštěvníka impulsem dát se na vědeckou dráhu?

Bylo by to krásné, kdyby to fungovalo takto. Primárním cílem Noci vědců, ale i dalších obdobných akcí při naší univerzitě, je přiblížit všem generacím to, co naše vědkyně a vědci dělají, čím se naši studující každodenně zabývají a co má častěji, než si myslíme, reálný dopad na technologický i myšlenkový rozvoj společnosti a náš každodenní život.

Přidanou hodnotou pak je každý okamžik, kdy se především v mladších návštěvnících podaří zažehnout pomyslný zápal pro vědu a výzkum a zájem o to, jak věci fungují. Univerzita Palackého je nedílnou součástí města i regionu a každá příležitost, kdy se mohou její pomyslné brány otevřít, je i příležitostí, jak veřejnost poučit a vzdělávat.

Bohatý a pestrý program, vysoká návštěvnost, je možnost se v dalších ročnících ještě vůbec posunout někam dál?

Určitě ano. I stávající a osvědčený program se snažíme stále zkvalitňovat. Mimo jiné každoročně připravujeme i program pro lidi se specifickými potřebami, videa s titulky či program v anglickém jazyce. Vše je samozřejmě do velké míry odvislé od finanční podpory akce, ale obecně se fantazii během Noci vědců určitě meze nekladou.

Michaela Heloňová

VARIA

Červený kostel ve vzpomínkách pamětníka

MILOSLAV JANČÍK

Osudy Červeného kostela v Olomouci a život Jana Bartuška se podivuhodně protínají v několika obdobích. Nejprve v lavici sedával s rodiči, později se tu stal varhaníkem a dobrodružné vzpomínky má i na éru, kdy už tato nepřehlédnutelná sakrální stavba sloužila jako sklad knih a normální smrtelník se sem nedostal. Dnes už je vše jinak, a tak se může zase vrátet do pro něj tak známého prostoru, který se nedávno proměnil v kulturní centrum. *„Oceňuji, že původní kostel po rekonstrukci neztratil nic ze svého původního záměru – soustředění v teplém prostoru jeho architektury ke slyšení hudby i slova a vnímání krásy,”* říká 83letý pamětník Jan Bartušek. Svých vzpomínek podložených dlouhodobým soustředováním dokumentů k historii Červeného kostela pak použil v příspěvku uvedeném ve stejnojmenné publikaci vydané správcem objektu – olomouckou Vědeckou knihovnou.

Červený kostel si v roce 1902 postavili němečtí evangelíci, narazil jste v této souvislosti na nějakou zajímavost?

Postavení evangelického kostela v Olomouci na přelomu století 19. a 20. století je jistě zajímavou

epizodou olomouckých dějin. Byla to doba velmi silného nacionálního střetu mezi panujícími Němci a postupně přicházejícími Čechy do města. Německá většina obyvatelstva zvláště po vybudování Národního domu (za účinné pomoci českých, zejména pražských umělců) velmi bedlivě sledovala postupný nárůst českého vlivu a snažila se tomu zabránit. V případě evangelíků to bylo ještě složitější, protože vedle nacionálních sporů (Češi a Němci) zde nemalou měrou působily i věroučné rozepře (luteráni a reformovaní). Luterskými evangelíky byli Němci, k reformovaným (helvetským) evangelíkům se hlásili Češi. Němci se snažili nacionální rozpor vyřešit vybudováním jediného evangelického sboru v Olomouci společného pro obě vyznání. Protože v takovém společenství by měli výraznou převahu, předpokládali, že se jim český vliv podaří značně omezit, stručně řečeno – mít pod svým dozorem. Není tedy pravdou, že Němci zakázali v Červeném kostele českou řeč, jak se dlouhodobě v Olomouci traduje. To oddělení vyšlo z české strany. Dokladem toho je zápis z jednání staršovstva českých evangelíků: *„K lutrijánům nepůjdeme, uškodilo by to české věci.”* Což je naprostá pravda a lze ji pochopit.

Jak jim tohle rozhodnutí pomohlo?

Od roku 1820 až do roku 1902 byly německé evangelické bohoslužby slouženy v kapli Božího Těla, kterou od nich měli čeští evangelíci pronajatou od roku 1897 pro pořádání českých odpoledních bohoslužeb dvakrát v měsíci. Doufali, že až si němečtí evangelíci dostaví Červený kostel, budou moci v kapli pronajaté od vojenské správy pokračovat. Jenže bylo rozhodnuto, že napříště bude kaple používána výhradně k účelům katolickým a vojenským, takže čeští evangelíci dostali okamžitou výpověď. Zachránila je trochu armáda, protože jim v kreslírně kasáren Na Hradě umožnila pořádat tři čtvrtě roku bohoslužby. A mezitím se v květnu 1902 rozhodli postavit si vlastní modlitebnu na Husově ulici. Vznikla tedy důsledkem stavby Červeného kostela a dnes se zdá nepochopitelné, že už za sedm měsíců se v ní konaly bohoslužby. Přispěla k tomu ochota města poskytnout rychle stavební pozemek a odstranění byrokratických překážek, které jsou obvykle hlavní přítěží.

Vybavíte si svou první vzpomínku na Červený kostel?

Ta je z roku 1945, kdy mi bylo pět let a naše rodina příslušela do sboru Českobratrské církve evangelické, které slouží kostel vybudovaný z oné původní modlitebny v Husově ulici na břehu Moravy. Skutečností je, že ani mí rodiče, ani nikdo z Čechů neměl k německému Červenému kostelu nějaký užší vztah, ale najednou se o něj na konci války na vyzvu německých evangelíků museli zajímat. Pro pětileté dítě to byla doba zvláštní. Nastalo určité dilema, kdy všechno německé bylo špatné a muselo se zničit. Každá kniha, každý nápis. Dokonce

i sochy významných světových vědců, včetně Koperníka, stojících v průčelí dnešní školy Komenium musely vzít za své – byly nenávratně zničeny. A v této bouřlivé době jsem jako dítě vstupoval do výrazně německého prostředí, kterým jistě Červený kostel tehdy byl.

Co přinesl konec války v květnu 1945?

Němci už počátkem roku věděli, že válka spěje pro ně k neblahému konci a nastane výměna obyvatelstva. Počítali s tím, že jejich církevní majetek by mohl skončit v cizích rukách, a začali uvažovat o možnosti převedení majetku na české evangelíky. To se provedlo v září 1945, kdy jejich synod, který zasedal v Jablonci, rozhodl, že se ruší samostatná německá luterská církev a přechází všichni do Českobratrské církve evangelické. Toto rozhodnutí však nerespektovala státní správa, neboť zájem o majetek byl daleko větší a sáпали se po něm mnozí jiní. Od začátku se tedy tohle rozhodnutí synodu neuznávalo. Právně ale nebylo možné, aby majetek připadl někomu jinému, než bylo německými evangelíky určeno. Nastalo tu tedy takové bezvládí, které skončilo až zákonem o řešení majetku německé evangelické církve v roce 1948. V tomto zákoně je právní zvláštnost, že podle prvního paragrafu zaniká německá luterská církev dnem 6. května 1945, čili zpětně, aby nemohl ani její synod hlasovat o převedení majetku. Díky tomu se majetek až v roce 1948 dostal na úroveň Benešových dekretů a byl zkonfiskován.

Jak se to týkalo Červeného kostela?

Olomoučtí evangelíci s takovým rozhodnutím samozřejmě nepočítali, protože se už koncem května 1945 přihlásili k vlastnictví kostela a městská

rada jim ho přidělila. Začalo velké nadšení, protože stejně jako dnes, když lidé vejdou do tohoto prostoru, jsou udiveni jeho krásou. Zvenku často nikomu nic neříká, architekti i umělci ho považovali za tuctovou sakrální stavbu konce 19. století. Nikdo si také neuvědomil, že kostel má neobvyklou kruhovou dispozici. Čeští evangelíci kostel převzali, zalíbil se jim, a protože jich tehdy ve městě bylo kolem 2 200, rozhodli se zřídit zde druhý evangelický sbor. Původní byl v kostele na Husově ulici, druhý měl vzniknout kolem Červeného kostela. Podmínkou pro vznik byla fara, ta je základ života sboru, a tu získali také, byla to ta budova za kostelem. Tehdejší olomoucký evangelický farář Timoteus Pokorný přemluvil několik tradičních olomouckých evangelických rodin, aby začaly chodit do Červeného kostela a vytvořily základ nového sboru. Jedna z těch rodin, na kterou se farář obrátil, byla i naše rodina.

A tak jste se ve vašich pěti letech dostal do Červeného kostela?

Ano, skutečně jsme sem pravidelně chodili, měli jsme v něm až do roku 1960 místo na pravé empore, když se dívám od vchodu. Druhý sbor se však pořád netvořil, byl tu jeden farář a ten sloužil na obou místech – v osm hodin ráno v Červeném kostele a o půl desáté na Husově. My děti jsme musely vstávat brzo, abychom přišly včas na osm do kostela. Pro nás byla připravena nedělní škola na sousední faře (Tylova 3). Jen o svátcích děti seděly v kostele spolu s rodiči. V té době jsem neviděl přes zábradlí empory na to, co se dole děje, ale dobře jsem sledoval varhaníka pana Lukáška na sousední kruchtě i jeho pomocníka – kalkanta, který „šlapal měchy“. Od počátku jsem toužil po

tom, stát se takovým Lukáškem a na varhany hrát. Velmi brzy se mně toto přání splnilo. V roce 1954 byl Velký pátek, což je jeden z hlavních svátků evangelíků, a protože bolševik zrušil na tento den svátek, který se stal pracovním dnem, nebylo varhaníka. Pan farář si mě zavolał a dal mi to příkazem: „*Jeníku, budeš hrát.*“

Jak dopadla vaše premiéra? Měl jste nějaké hudební vzdělání?

Vždycky jsem se díval na pana Lukáška, jak hrával, a obdivoval ho. A teď jsem tam byl sám postaven. Na přípravu jsem měl pouhé tři dny. Chodil jsem do klavíru a v nedělní škole bylo harmonium, na kterém jsem děti doprovázel. Ale ptáte se velice dobře, protože mi nikdo neřekl, jak se na varhany hraje. Já jsem byl přesvědčený, že se na ně musí hrát s pedálem, takže jsem si od začátku vytvořil vlastní hru, která byla úspěšná a řadě lidí ji doporučuji: „*Hraj jen pravou rukou a nobou.*“ Je totiž velmi důležité, aby tam vynikl bas. A když v pravé ruce dodržíte ty tři tóny v akordu a ten čtvrtý v pedálu, tak pomalu nikdo ani nepozná, že hrajete bez levé ruky. Myslím, že jsem to zvládl, protože večer byly bohoslužby na Husově, kde hrával Dr. Vladimír Hudec, pozdější rektor JAMU. Hned si mě vyzkoušel a řekl – jo. Tak jsem od té doby trvale sloužil šest let jako varhaník, protože ostatním varhaníkům se nechtělo ráno vstávat na osm hodin. Mě to naopak bavilo.

A o rok později došlo k velké změně. Oč se jednalo?

Jak už jsem říkal, čeští evangelíci sice kostel dostali k užívání, ale nebyl na ně převeden. Zákon o likvidaci právních poměrů německé evangelické

církve z roku 1948 to sice umožňoval, ale v průběhu doby se vyskytla další církev, která o tento majetek usilovala, a tak Ministerstvo školství a osvěty, než by do tohoto sporu vstupovalo, raději kostel převedlo na československý stát a předalo do správy města. V roce 1956 došlo k tomu, že fara přešla zápisem v katastru definitivně do majetku města. Čeští evangelíci tu přestali být pány a bylo jasné, že zřízení druhého sboru je za tohoto stavu již nemožné.

A město je v tu chvíli vyhnalo?

Nerad používám tak silných slov. Město bylo přece správcem kostela a mělo právo s ním naložit dle svých záměrů. Dlouho se nic nedělo, kostel byl v bezplatném užívání církve, ale přece jen sem tam bylo slyšet hlasy o jiném využití kostela v souladu s tehdejší „marx-leninskou ideovostí“ kultury. Tlak na věřící v té době přicházel z mnoha stran, zřejmě se čekalo jen na příležitost, kdy bude otázka Červeného kostela s definitivní platností vyřešena.

V té době se tu stal také incident mezi věřícími a prvomájovým průvodem, jehož hlavní tribuna stála vedle Červeného kostela (dnešní Banka CREDITAS). Vy jste u toho musel být, ne?

No samozřejmě, vždyť jsem tam hrál. První máj vycházel na neděli a evangelíci věděli, že je tu tendence zavřít kostel, tak se rozhodli udělat bohoslužbu už od sedmi hodin. Všichni se probudili včas a přišli o hodinu dříve, i tak to končilo o čtvrt na devět. To už na ulici všechno hřmělo, protože od osmi hodin se lidé řadili, aby byli o půl deváté všichni nastoupení. Bylo tu plno lidí a v tu chvíli se otevřely dveře kostela, z něhož vystoupila pade-

sátka „náboženských tmářů“. To se soudruhům na tribuně opravdu nelíbilo.

V jakém duchu se nesla poslední bohoslužba v Červeném kostele?

Byla to spíš úleva. Abych řekl pravdu, evangelíci přišli nakonec na to, že kostel bez fary je k ničemu, tak na co ho držet. Faru totiž město sboru odebralo již v roce 1956. Kostel opustili v naději, že knihovna dodrží slib, že až se postaví nový objekt a uložené knihy budou přemístěny jinam, bude zase sloužit bohoslužebným účelům. Ve skutečnosti s tím ale evangelíci už nepočítali, protože z těch dvou tisíc jejich počet klesl na polovinu a na to stačí ten v Husově ulici. Starat se o takovou budovu tedy nedávalo smysl, takže bych řekl, že to vzali jako určitou nutnost a dnes je to i jisté vysvobození. Kdyby Červený kostel vlastnili nyní, tak nevím, co by s ním dělali.

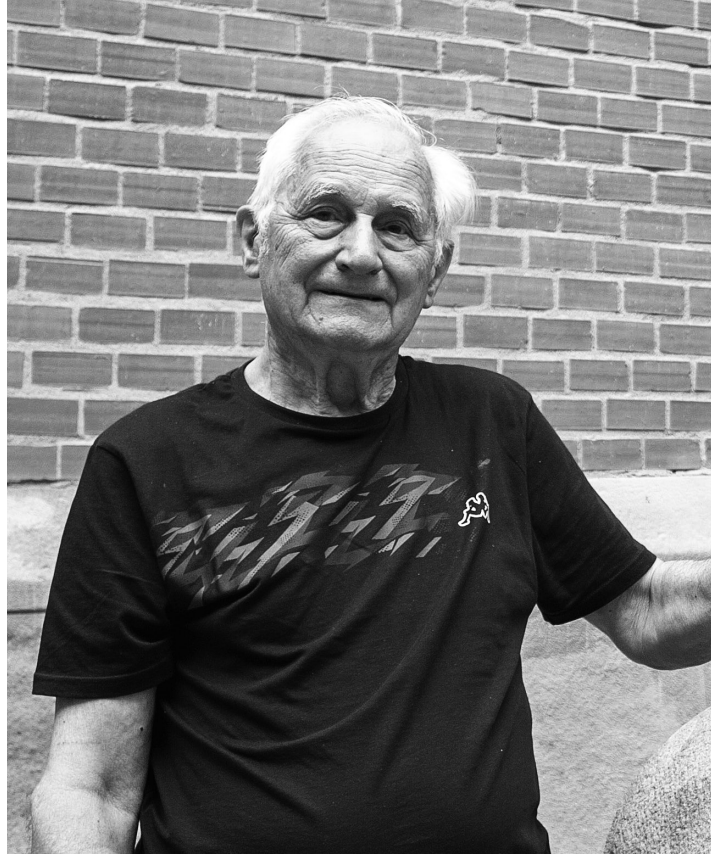
Bylo od začátku dané, že bude sloužit ke skladování knih?

Kdepak, ale je zajímavé, že knihovna nebyla první v pořadí. O zavření kostela se mluvilo už o několik let dříve a i po zavření se pro něj ještě hledalo využití. Mám svědectví profesora a dómského varhaníka Stanislava Vrbíka, který v těch letech vyučoval varhany jako jediný v Olomouci pod hlavičkou Parku kultury a oddechu. Studenti za ním chodili na dóm, kde se vyučovalo na velkých varhanách – Riegrovkách – na kůru. Menší chórové varhany byly na dómě instalovány až mnohem později, kdy už profesor Vrbík nežil. Ta představa, že žáci museli cvičit v třeskutém mrazu, svědčí o jejich opravdové touze naučit se řádně hrát na varhany. Profesor Vrbík usiloval o získání důstojného místa

pro varhanní výuku. V té době také byly odstraněny varhany z tehdejšího Sálu Julia Fučíka (dnes opět Reduta ve správě Moravské filharmonie). Filharmonici si stěžovali, že varhanní korpus rušivě akusticky rezonuje při jejich hře, a proto musely varhany ze sálu pryč. Nabízelo se přenesení těchto varhan do Červeného kostela a vybudovat z kostela hudební sál. Tehdy odborníci usoudili, že kostel není k takovému účelu vhodný z důvodů akustických, není chráněn od vysoké vnější hlučnosti, působené zejména tramvajovým provozem.

V Červeném kostele přece již varhany byly, proč se uvažovalo o přenesení dalšího nástroje?

Původní nástroj rozhodně nebyly koncertní varhany, byl to spíše takový jednomanuálový pozitiv s pedálovou klávesnicí vybaven celkem 6 rejstříky a pedálovou spojkou. Proto přenesení varhan z Reduty bylo jistě racionální řešení. Jestliže však odborníci Červený kostel jako koncertní sál odmítli, hledalo se jejich jiné umístění. Shodou okolností tehdy OV KSČ opustil budovu bývalé Obchodní a živnostenské komory na Kollárově náměstí a získalo ji Okresní kulturní středisko. V této budově je působivý sál – řada olomouckých občanů si jej jistě pamatuje z dob, kdy jej využívala olomoucká amatérská scéna SKUMAVKA. K instalaci varhan nedošlo, neboť budovu v roce 1965 získala SIGMA pro své generální ředitelství. Varhany se pak umístily zásluhou paní ředitelky Dagmar Kučerové do Lidové školy umění (Dominikánský klášter ve Slovenské ul.) a dnes jsou instalovány v ZUŠ Žerotín v budově po armádě. Původní jednomanuálové varhany byly z Červeného kostela přeneseny do kostela Československé církve husitské zásluhou docenta Zdeňka Fridricha.

Jan Bartušek u Červeného kostela. Foto: Miloslav Jančík.

Jaké pro vás bylo sledovat zavřený kostel, když jste s ním měl spojené bohaté vzpomínky?

Do roku 1963 jsem studoval v Liberci a jezdil jsem domů jen na neděli. Tam jsem měl k dispozici v evangelickém kostele mohutné třímanuálové varhany vybavené 65 rejstříky a 5 kombinacemi. Vzpomínky na olomoucký Červený kostel postupně odcházel. Když se však v roce 1977 omíтал evangelický kostel na Husově ulici, prosazoval jsem, aby se na věž instalovaly nové hodiny. Byl to velký problém, protože evangelíci jsou trochu šetrní a v době, kdy má každý hodinky na rukách,

považovali věžní hodiny za zbytečný luxus. Teprve po sarkastické poznámce jednoho z farníků: „*Když ne hodiny, tak na co věž, zbořme ji,*“ se jim rozsvítilo v hlavě a pochopili, že na věž hodiny patří. Pro mě to však znamenalo dlouholetou péči o hodinový stroj – stal jsem se správcem věžních hodin. Tuto funkci rád předávám v této době svému synovi Tomášovi. Hodiny však musejí čas odbíjet, a proto potřebují zvon. A jeden nevyužitý čekal na své oživení právě ve zvonici Červeného kostela. Umíní jsem si, že mu zvuk navrátím právě ve zvonici evangelického kostela na Husově ulici.

To byl také váš nápad?

Ano. S kolegou inženýrem Janem Frčkem z Flory jsme přicházeli za pomoci pana dr. Smékala, náměstka ředitelky knihovny, do Červeného kostela po celý měsíc demontovat stolicí a zvon, který na ní byl zavěšen. Museli jsme projít vnitřním prostorem, který byl vyplněn do značné výše železnou konstrukcí ukládacích regálů, plně obsazených skladovanými knihami. Samozřejmě tam musel být dokonalý pořádek, aby knihovníci mohli knihy snadno vyhledávat. Naopak to, co jsme našli v prostoru pod věží, to byl pro nás opravdu šok. Tam byly knihy vršeny do snad tří metrů vysoké pyramidy opřené o stěnu, kde se nalézají dveře pro výstup na empory. Přes knihy se vinuly šlahouny plísně od země až do vrcholu této pyramidy. Pouze protější dveře tak byly volné pro vstup na věž. Nic takového jsem v životě neviděl a asi už neuvidím. Podle vzpomínek pana doktora Pumprly (měl na starosti v knihovně staré tisky) byl tento stav důsledkem divoké doby, kdy se do kostela po roce 1960 svázely knihy ze zabraných klášterů a zámků. Kostel byl tehdy

prázdný, lavice byly odstraněny a železné regály tam ještě nebyly. Dovážené knihy se hrnuly na hromadu a pouze odborníci z Prahy měli právo z této hromady vybírat knihy, které by bylo možno zpeněžit prodejem do zahraničí. V takovém nepřehledném množství navršených knih mohla být kritériem předně zajímavá vazba... Jistě za tento stav nemohli pracovníci tehdejší Univerzitní knihovny, na ně zbyla nebezpečná likvidace, která se musela provádět v maskách, neboť prostředí bylo skutečně zdraví nebezpečné.

Bylo náročné zvon sundat?

Nahoru k němu jsme museli ve věži ručkovat po zábradlí. Po dřevěných schodech se nedalo stoupat, byly zavalené holubím trusem jako skluzavka a také byly tak zatížené, že hrozily zřícením. Samotný zvon má hmotnost 340 kilogramů, a když jsme ho přivázali na horní trám, sloužící k montáži zvonu, a snažili jsme se jej zvedat hupcukem, zvon se nehnul. Nevšimli jsme si, že se trám pod ním prohýbá – vlivem dlouhodobého zatékání do věže byl prohnulý. Bylo nutno využít železné konstrukce zvonice, aby bylo možno zvon přesunout na parapet. Jako technik jsem také pochopil, proč se Angličané tak brání přechodu na metrický systém. Zvonice je sestavena palcovými šrouby s Whitworthovým závitem o stoupání 55°. Takový šroub lze i po 100 letech lehce povolit, přičemž po zatažení dokonale drží bez dalšího zajištění, i když musí snášet rázy zvonu. O tom se stále přesvědčuji ve zvonici na Husově ulici, kde byl zvon instalován i s částí železné konstrukce zvonice spojené právě těmito původními šrouby. V dnešní době používaný normovaný metrický šroub se stoupáním 60° po tak dlouhé době

a v tak nepříznivém prostředí rozhodně nelze rozebrat, je nutno jej upálit nebo odbrousit.

Jak jste zvon stěhovali?

Byla to rychlá akce, trvalo to asi tři čtvrtě hodiny. Sehnali jsme tehdy široko daleko jediný existující hydraulický autojeřáb, který byl v Přerovských strojárnách. Měl rameno dlouhé 23 metrů a ten zvon seděl na parapetě přesně ve výšce 23 metrů. A ještě větší štěstí jsme měli na Husově ulici. Tamní věž byla pro přesun připravena, byl demontován ciferník hodin, aby tímto průchodem mohl být zvon vyzvednut do věže a vnitřkem věže vytažen do zvonice. Mistr jeřábník se na věž podíval a řekl: *„Vybouřejte dřevěné žaluzie v okně nad hodinami a já vám to tam hodím rovnou.“* V cestě bylo zábradlí, to přece není možné, říkal jsem si. Okno mělo šířku 82 centimetrů, na milimetr stejně jako zvon ve věnci. Jeřábník měl vysílačku, jeho pomocník nahoře také a s pomocí prodlouženého ramena dokázali zvon dostat přes zábradlí ochozu věže oknem dovnitř a posadit ho přesně tam, kam jsme potřebovali. Osířelému zvonu z Červeného kostela tak byla navracena původní funkce – odbíjí čas u věžních hodin evangelického kostela na Husově ulici. V dnešní době by taková akce znamenala značnou ztrátu času a nervů. Přibýlo totiž na měste moc úředníků a ti konají. Tehdy jsme dostali povolení na postavení jeřábu na dobré slovo od města, že případně porušené dlaždice v chodníku uvedeme do původního stavu, samozřejmě vše proběhlo bez poplatků. Když tentýž jeřáb v nedávné době vyzvedával ve stejném místě na věž kostela kříž, jeřáb má bohužel řadu kol a podpěr. Jedna podpěra vyšla na chodník – žádost u úředníka v prvním patře magistrátu s poplatkem,

druhá podpěra vyšla do trávy – žádost u úředníka ve druhém patře s poplatkem, kola vyšla na silnici – úředník v prvním patře trval na povolení od Okresní správy silnic s poplatkem, za převzetí tohoto povolení úředníkem v prvním patře byl požadován další poplatek. To už jsem nevydržel a práskl dveřmi...

Jak hledíte na novou podobu Červeného kostela po rekonstrukci?

Při vstupu do obnoveného interiéru jsem byl překvapen, s jakou důsledností se podařilo uvést vše do původního stavu. Kromě chybějících lavic se nic nezměnilo, snad kromě nově pořízených schůdků na věž. Nová podoba se vrací ke stavu, jak jej vytvořili čeští evangelíci po roce 1945, a to včetně obnovených vitráží. Cesta k tomu však nebyla snadná. Původní návrh na obnovu počítal s vybouráním bočních empor a přenesením pódia do prostoru levé empory. Když se tento návrh objevil v denním tisku, považoval jsem to za doslova barbarský čin, porušení zásad luterské architektury a estetické znehodnocení celého prostoru už jen proto, že členění oken v přízemí a na empoře si vyžaduje jejich oddělení. Dokladoval jsem to fotografiemi řady luterských kostelů jak ze Slovenska, Slezska, tak i z Polska (na Moravě luterské kostely byly rekvírovány Římskokatolickou církví a pouze jejich náznaky jsou zřejmé s výjimkou kostela P. Marie v Horním Městě u Rýmařova). Když se stejné řešení likvidace empor opět po 4 měsících objevilo v denním tisku, nezbývalo mně nic jiného než obeslat řadu významných olomouckých kulturních pracovníků, historiků, kunsthistoriků a přátel z občanského sdružení Za krásnou Olomouc. Pak už vše šlo samo sebou a já jsem mohl

jen přihlížet, jak všechno pokračuje správným směrem. Nakonec zástupci Olomouckého kraje pochopili, že záchrana empor je nutná, a odhlasovali další vyčlenění finančních prostředků na jejich záchranu. Všichni to pochopili, snad až na pracovníky Státního památkového ústavu, kteří trvali na dendrologickém průzkumu stáří dřeva empor v přesvědčení, že nejsou původní. Vůbec nebrali v úvahu, že doklad, který to měl dokázat, není prokazatelně stavební dokumentací, byl vytvořen ještě před úpravou architektonického řešení kostela architektem Maxem Löwem. Ve své podstatě je to pouze náčrtek rozložení lavic v kostele, což lze odvodit z jeho zachovalé světlotiskové matrice uložené v archivu. I to je kuriozita – ma-

trice se obvykle neuchovávají a tato je stará více jak 125 let.

Hlavní je, že se dobrá věc podařila. Že boční emporý do kostela patří, bylo pro někoho zřejmé od počátku, pro někoho je to dodnes objev. Avšak podstatné je, že interiér zůstává neporušen. Ta iniciativa olomoucké veřejnosti jistě znamenala další navýšení i tak již vysokých nákladů na obnovu kostela, ale určitě stála za to. Dnes stojí opět Červený kostel v plné kráse a olomoučtí občané k němu získávají očekávaný vztah jako k novému olomouckému stánku vzdělání a kulturnímu obohacení a zároveň ocení jeho estetickou hodnotu zvýšenou jeho přístavbou a rozšířením o vstupní část.

Miloslav Jančík (* 1978), absolvent PŘF UP v Olomouci, od roku 2003 působil v řadě olomouckých regionálních redakcí, včetně desetileté éry v MF Dnes. Milovník a oprašovatel zapomenutých příběhů z Hané, autor webu www.cistycas.cz.

» milda.jancik@gmail.com

Protinacistický odboj a odpor v Hrubčicích

PETR JIRÁK

Tematika protinacistického odboje v českých zemích je stále více podceňována. Zatímco do roku 1989 byl až nekriticky oslavován komunistický odboj, v současné době se uznání většinové společnosti těší především účastníci zahraničního odboje, nejvíce letci působící v letech 1940–1945 ve Velké Británii. Z domácího odboje jsou nejznámější paradesanty ze Západu z let 1941–1942, nejvíce dvoučlenný Anthropoid, který zlikvidoval Heydricha. Jinak se domácí odboj netěší velké popularitě, zejména to platí o aktivitách ilegální Komunistické strany Československa (dále jen KSČ) nebo partyzánech. Přitom rovněž oni prolévali krev, aby byl poražen německý nacismus, aby bylo obnoveno Československo.

Místní skupina ilegální KSČ

V téměř každé české či moravské obci žili lidé, kteří se v průběhu okupace zapojili do protinacistického odboje. Výjimkou nebyly ani Hrubčice, které se rozprostírají v rovinaté krajině mezi Prostějovem a Tovačovem. Na začátku protek-

torátního období zde působila skupina ilegální KSČ, která spadala do „oblasti Prostějov III“. Tato oblast, ve skutečnosti spíše obvod, byla řízena ilegálním okresním výborem KSČ v Prostějově. Vedoucím místní skupiny KSČ v Hrubčicích i „oblasti Prostějov III“ byl strojní zámečník František Čech (* 8. 7. 1895), jenž byl od září do poloviny října 1939 dokonce okresním sekretářem ilegální KSČ v Prostějově.

Rodiče Františka Čecha byli dělnického původu a pocházeli ze Skřípova u Konice, avšak kvůli práci museli odejít do Rakouska. Právě tam se narodil František, který tak musel chodit do německojazyčné školy. Po smrti otce se v roce 1907 přestěhoval s matkou do Bedihoště, kde ukončil základní školní docházku, přirozeně v české řeči. Na kampani v bedihoštském cukrovaru se seznámil s Anežkou Komárkovou, již si vzal za ženu. Po přestěhování do Hrubčic se jim narodili tři synové. Od roku 1930 Čech pracoval jako skladník v prostějovské firmě Doležal a Těhník. Již od roku 1921 byl členem KSČ a ve třicátých letech patřil do okresního vedení strany v Prostějově. Za první

republiky byl také dlouholetým členem obecního zastupitelstva v Hrubčicích.

Členy skupiny ilegální KSČ v Hrubčicích byli v letech 1939–1940 další tři místní občané: strojní zámečnický Jan Bělka (* 2. 1. 1902 Hrubčice), dělník František Hruďa (* 26. 7. 1903 Kralice na Hané) a zámečnický Jan Lang (* 2. 1. 1898 Bedihošť). Bělka vstoupil do KSČ již v průběhu dvacátých let, v další dekádě zastupoval tuto stranu v obecním zastupitelstvu Hrubčic. Rovněž byl činný v místní organizaci Dělnické tělocvičné jednoty a v divadelním kroužku. Rovněž Lang se stal členem KSČ brzy po jejím založení, stejně jako Čech a Bělka byl aktivním členem strany v Hrubčicích. V letech 1927–1938 byl za komunisty zvolen do obecního zastupitelstva, kde navíc vykonával funkci náměstka starosty.

Odbojová činnost komunistů spočívala v začátcích okupace především ve výrobě a distribuci ilegálních tiskovin, případně finanční podpoře rodin vězněných osob. V období platnosti tzv. paktu Ribbentrop-Molotov (23. 8. 1939 – 21. 6. 1941) se ovšem obsah komunistických tiskovin vymezoval nejen proti Německu, ale také proti západním mocnostem či exilovému prezidentu Benešovi. Již na jaře 1940 podnikl nacistický bezpečnostní aparát velkou akci proti odbojovým komunistickým organizacím. Bohužel, rovněž v oblastech střední Moravy slavili němečtí okupanti velké úspěchy.

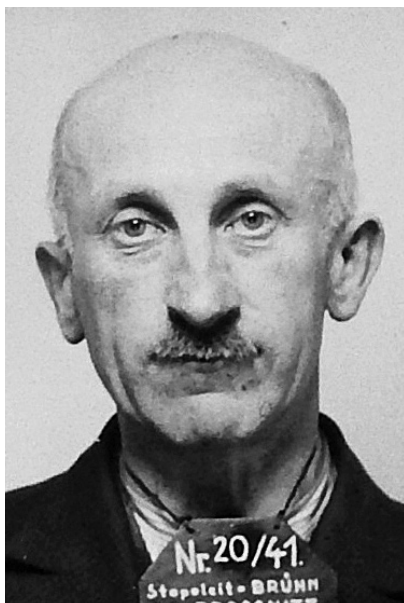
Z okruhu ilegální KSČ na Prostějovsku bylo na jaře 1940 zatčeno přes 200 osob. Dne 13. března 1940 došlo k zatčení několika významnějších členů, patřil mezi ně také František Čech. V květnu 1941 byl soudem ve Vratislavi odsouzen podle německých zákonů za „zemězradu“ k deseti letům káznice. Dne 21. srpna 1944 zemřel v káznici

v Briegu (dnes Brzeg v Polsku). Hruďa, Langa i Bělku zatkla německá tajná policie dne 18. března 1940. Zatímco Hruďa a Lang byli propuštěni 20. dubna 1940, Bělka teprve 4. května 1940. V průběhu roku 1941 byl Bělka předvolán do Brna jako svědek v nějaké záležitosti. Do rodných Hrubčic se již nevrátil, dne 27. listopadu 1942 zemřel v koncentračním táboře Osvětim. Zůstala po něm žena a dvě děti. Jan Bělka byl jedním z pěti zaměstnanců cukrovaru Bedihošť, kteří se stali oběťmi druhé světové války. Jenom dva z nich byli účastníky protinacistického odboje, tím druhým byl bedihošťský občan Antonín Komenda (* 22. 3. 1884 Hejčín, † 1. 3. 1943 Osvětim), jenž byl také členem ilegální KSČ na Prostějovsku.

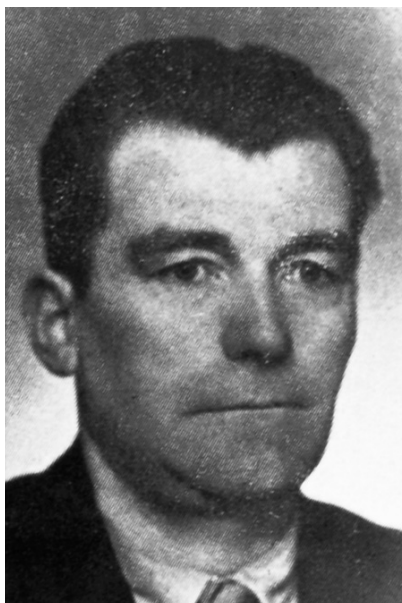
Lang se zapojil do činnosti ilegální KSČ i v prostějovském závodě Doležal a Těhlník. Jak již bylo zmíněno, v dubnu 1940 byl po jednom měsíci propuštěn. Nicméně 3. září 1941 byl znovu zatčen, stalo se tak na pohřbu švagra v Bedihošti. Lang byl vězněn mj. v koncentračním táboře Buchenwald, avšak na rozdíl od Bělky a Čecha se po válce vrátil domů, byť s podlomeným zdravím. Znovu se zapojil do činnosti komunistické strany, v prostějovském závodě Wikov navíc vykonával funkci předsedy odborové skupiny Revolučního odborového hnutí. Po komunistickém převratu v únoru 1948 se stal předsedou Místního národního výboru Hrubčice. Také František Hruďa byl po propuštění z dubna 1940 po nějaké době znovu zatčen, po návratu pracoval v bedihošťském cukrovaru.

Další výrazné případy odboje a odporu

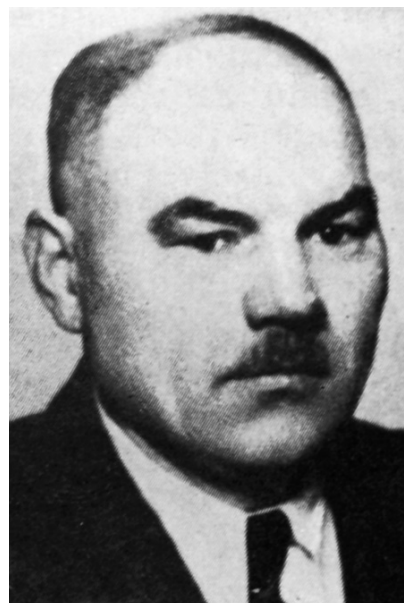
V Hrubčicích žil krejčí Alois Sedláček (* 4. 9. 1900 Hejčín), jenž se v únoru 1940 pokusil dostat

Alois Mádr, rodák z Hrubčic. Zdroj: MZA Brno, fond B 340.

František Čech, komunistický odbojář z Hrubčic. Zdroj: reprofoto z knihy *Z jejich boje naše skutečnost*, 1981.

Jan Lang, komunistický odbojář z Hrubčic. Zdroj: reprofoto z knihy *Z jejich boje naše skutečnost*, 1981.

do československého vojska v zahraničí. Dne 24. února 1940 byl zatčen na Slovensku místními četníky, kteří ho předali do protektorátu, konkrétně stanici pohraniční policie v Horní Lidči. Dochovaný dokument z činnosti gestapa obsahuje legendu, kterou Sedláček sdělil vyšetřovatelům. Jako důvod ilegální cesty na Slovensko uvedl totiž návštěvu nemocného bratra. Němci však Sedláčka podezřívali z toho, že chtěl odejít do čs. vojska v zahraničí, proto na něho uvalili ochrannou vazbu. V září 1942, kdy vazba trvala dva a půl roku, se řídicí úřadovna gestapa v Brně tázala podřízených v Olomouci na bližší údaje o Sedláčkovi. Služebna německé tajné policie v Olomouci odpověděla, že nebyly zjištěny žádné

závadné údaje o tomto muži. Mimo jiné také z toho důvodu, že v Hrubčicích nemělo krajské vedení NSDAP žádného spolehlivého donašeče. Rozkaz o nařízení ochranné vazby byl zrušen výnosem Hlavního úřadu říšské bezpečnosti ze dne 29. ledna 1943. Na začátku února 1943 následovalo propuštění Sedláčka z koncentračního tábora Sachsenhausen. Po návratu přestal být občanem Hrubčic, protože se přihlásil k pobytu na obecním úřadě v Kralicích na Hané.

V tragickém období druhého stanného práva (27. 5. – 3. 7. 1942) Němci zlikvidovali většinu obyvatelstva obce Lidice a osady Ležáky a popravili dalších cca 1 400 osob z celého protektorátu Čechy a Morava. Mezi popravenými nalezneme

jednoho obyvatele Hrubčic: strojní zámečnický Josef Dřevo (* 18. 11. 1921 Vrahovice) žil s manželkou Květoslavou u jejích rodičů v č. p. 63. Nedlouho po atentátu na Heydricha (došlo k němu 27. května 1942 v Praze-Libni, Heydrich zemřel na následky zranění 4. června 1942) se Dřevo v hostinci Karla Přehnáka (č. p. 62) urážlivě vyjádřil právě o Heydrichovi. Podle poválečného záznamu obecní kroniky Hrubčic mladý vlastenec prohlásil, že si to (tj. pokus o fyzickou likvidaci) Heydrich zasloužil. Někdo z přítomných se však zachoval zbaběle a bezcharakterně a Dřevův výrok udal. Dne 2. června 1942 byl Dřevo zatčen příslušníky gestapa a o tři dny později byl kvůli schvalování atentátu na Heydricha zastřelen v brněnských Kounicových kolejích. Zůstala po něm manželka Květoslava a dcera Zdeňka.

Kvůli ilegální komunistické činnosti byl od 11. prosince 1944 do konce války vězněn Augustin Štěpánek (* 20. 10. 1912 Hrubčice). V Norimberku čekal na soudní proces, ke kterému již do konce války nestihlo dojít. Na konci května 1945 se vrátil do Otonovic.

V sousední obci Bedihošť působila nejpozději od roku 1944 malá odbojová skupina, která ke konci roku navázala spojení s partyzánskou jednotkou Jermak-Volkov (Porošín). Tato jednotka od podzimu 1944 vyvíjela v širokém okolí Prostějova odbojovou činnost včetně diverzních akcí na železnici a přepadů menších skupin Němců. S aktivitou partyzánů částečně souviselo přepadení německého kolonisty Wilhelma 22. dubna 1945 v Hrubčicích č. p. 36. Očividně nedobře připravené akce se zúčastnil také Josef Novotný (* 6. 9. 1916 Kralice na Hané). Novotný, bydlící v Otonovicích, se pokusil Němci vytrhnout

pušku, avšak byl při tom zastřelen. Wilhelm ještě před koncem války raději z Hrubčic odešel. Mrtvola Novotného byla odvezena do Olomouce ke zpopelnění. O zpackaném přepadení Němce v Hrubčicích máme pouze útržkovité informace. Podle poválečných výpovědí bývalých partyzánů se akce zúčastnili tři až čtyři muži spíše pochybné pověsti, kteří se chtěli na konci války připojit k partyzánům, avšak jejich „zkušební akce“ v Hrubčicích se krajně nevyvedla.

Menší případy protiněmeckého odporu

V Hrubčicích se staly i méně výrazné události, které však zároveň vyjadřovaly odpor místních proti nacistickým okupantům. Lze zmínit kováře Jandu, jenž v roce 1940 neuposlechl rozkaz ohledně zavedení dvojjazyčného nápisu živnosti. Učinil tak až za čtyři roky, když si u něho němečtí vojáci nechali okovat koně. V příkopě silnice k Bedihošti ležela v říjnu 1939 poškozená sádrová busta T. G. Masaryka. Část zobrazující hlavu bývalého prezidenta ležela na kopce hnoje, proto řídící učitel Josef Sedláček vhodil kusy rozbité busty do říčky Valové, aby zamezil dalšímu zneuctění předmětu. Když se v roce 1941 konal v Hrubčicích odvod koní ve prospěch německé armády, objevil se tam muž z Klenovic na Hané, který hrál na kolovrátek různé české písničky. Tímto projevem povzbuzoval české spoluobčany a provokoval Němce, aniž by to ti druzí pochopili.

S Hrubčicemi souvisí zajímavá epizoda, která se stala 19. dubna 1941 ve Vrahovicích. Místní Němka Käthe Wicha (ročník 1881) se k večeru vydala

→ Pomník obětem 2. světové války v Hrubčicích. Foto: Petr Jirák.

do Prostějova, aby v Německém domě navštívila oslavu Hitlerových narozenin. Poblíž mostu přes Romži proti ní šli dva opilí muži, kteří mluvili o Hitlerovi jako o svini. Němka jim řekla: „Ticho! S vámi se ještě udělá pořádek!“ Neznámí si to nenechali líbit a zasypali ji vulgárními nadávkami a jako „Hitlerově svini“ jí hrozili ubitím. Když proti ní zaujali hrozivý postoj, raději utíkala zpět do Vrahovic. Jeden z mužů vzal z nedaleké

hromady několik cihel a hodil s nimi po Němce, aniž by ji zasáhl. Poté se na místě incidentu objevil neznámý muž, který oba útočníky uklidnil a pak doprovodil Němku do města.

Ještě téhož večera bylo zjištěno, že konflikt s Němkou měli nevlastní bratři Josef Pospíšil (* 6. 2. 1892 Hrubčice) a Matěj Pospíšil (* 19. 2. 1897 Hrubčice), z nichž první žil v Prostějově a druhý v Hrubčicích. Josef Pospíšil byl

v letech 1909–1939 18× soudně trestaný, mj. za vyhrožování a násilné jednání vůči úřední osobě, byl negramotný a v březnu 1941 byl usnesením Okresního soudu v Prostějově pro pijáctví částečně zbaven svéprávnosti. Matěj Pospíšil byl v letech 1925–1935 4× soudně trestán za ublížení na těle či rušení veřejného pořádku. V závěrečné zprávě prostějovského gestapa z 24. dubna 1941 zaznává kritika českých svědků, kteří vypověděli, že nic podstatného neviděli a neslyšeli. Zvláštní soud při Německém zemském soudu v Brně odsoudil 18. října 1941 Josefa na deset měsíců vězení a Matěje na dvanáct měsíců vězení. V případě Josefa bylo nařízeno umístění v nějaké protialkoholní léčebně. Podle rozsudku se protiněmeckých výroků dopustili oba Pospíšilové, zatímco hození cihlami po Käthe Wicha bylo přisouzeno jen Matějovi. Soud přihlédl k tomu, že se jednalo o protiněmecké výroky a urážku Hitlera vyslovené na veřejnosti. Oba odsouzení byli odvezeni do vězeňského zařízení v Novém Jičíně, odkud byl Josef později převezen do ústavu pro alkoholiky v Opavě. Matěj Pospíšil zahynul v závěru války při náletu (viz níže).

Alois Mádr (* 13. 3. 1891 Hrubčice), který žil v Prostějově, byl 29. dubna 1941 zatčen gestapem. Kvůli protiněmeckým výrokům, mj. označil Hitlera za „blázna, co se ani nevyzná v mapách“, a nelegálnímu držení dvou krabiček munice byl Zvláštním soudem při Německém zemském soudu v Brně odsouzen celkem k 21 měsícům káznice. Do Prostějova se Mádr vrátil na konci ledna 1943 a brzy poté se rozvedl s manželkou Marií. Byla to totiž právě ona, kdo německé tajné policii udal jeho výroky i vlastnictví krabiček s municí. Důvodem jejich udání mělo být násilí, kterého se na ní měl manžel dopouštět.

Zajímavou roli sehrála během okupace osada Otonovice, patřící pod Hrubčice. V publikaci *Prostějovsko za války* (vydána v roce 1948) se uvádí: „*Otonovice stojí stranou hlavních silničních spojek, a proto za války nebyly tak na ráně ani všetečným očím nezvaných a neurvalých hospodářských kontrol. Na řece se prala velká stáda hus a kachen a na pobřeží drůbež a na mělčinách se váleli vepři, což většinou kontrole ušlo. A tak se Otonovice staly nejjistějším zásobovacím střediskem prostějovských přátel...*“

Obecní kronikář po změnu po válce pochválil chování soukromých zemědělců z Hrubčic, kteří během německé okupace ukryli nemalou část úrody před kontrolami a odvody. Riskantní jednání podstupovali z toho důvodu, aby pomohli spoluobčanům. Kronikáři se nelíbilo, když někdo zemědělece šmahem nálepkoval jako kolaboranty. V tomto názoru, bohužel, nebyl zajedno s pouňorovským komunistickým režimem, který ve snaze zlikvidovat soukromý zemědělský sektor očerňoval chování soukromých rolníků za války i před ní.

Bilance místních ztrát za druhé světové války

Kromě komunistických odbojářů Jana Bělky a Františka Čecha, mladého vlastence Josefa Dřeva a Josefa Novotného, který se na konci války zřejmě chtěl připojit k partyzánům, zaznamenaly Hrubčice i lidské ztráty nesouvisející s odbojem. Dne 7. května 1945, tj. v předposlední den války, zemřeli v důsledku závěrečných bojů tři místní civilisté: rolník Antonín Macourek (ročník 1912), dělník Matěj Pospíšil (ročník 1897) a Tomáš Trnečka (ročník 1897). Prvního usmrtil granát, další dva byli zabiti při náletu.

Dne 8. května 1945 padlo v katastru obce osm rumunských vojáků. V roce 1952 byly jejich mrtvoly exhumovány a odvezeny z Hrubčic do společného hrobu rumunských vojáků v Brně. Údajně bylo při exhumaci zjištěno, že padlých bylo ve skutečnosti deset, nikoliv osm. Památník při vjezdu do zemědělského areálu připomíná osvobození obce sovětskou armádou, aniž by bylo jakkoliv naznačeno, že se jednalo o příslušníky rumunské armády, která od podzimu 1944 bojovala po boku rudoarmějců.

Zatímco místní pomník obětem druhé světové války neuvádí Josefa Novotného, nechybí na něm

jména dvou osob, jež zemřely těsně po válce. Školák Květoslav Petřík (ročník 1932) byl 10. května 1945 usmrčen výbuchem granátu. Zdeněk Mikulka (ročník 1930), syn rolníka z Otonovic, byl o jedenáct dní později u Čehovic zabit explozí pancéřové pěsti. Výbuch ručního granátu zabil 22. června 1945 dělníka Josefa Procházku (ročník 1881), ale jeho jméno nebylo na pomník vytesáno, poněvadž Procházka za protektorátu agitoval ve prospěch Němců.

(Údaje byly čerpány z archiválií SOKA Prostějov, MZA v Brně, VÚA-VHA v Praze a z regionální literatury.)

Petr Jirák (* 1980) je archivář a historik (mj. absolvent archivnictví na FF UP v Olomouci). Od roku 2008 pracuje ve Státním okresním archivu Přerov. Zabývá se především dějinami protinacistického odporu a odboje v českých zemích a různými zajímavostmi z regionální historie Střední Moravy.

» p.jirak@pn.archives.cz

Česká hudba není jen Smetana, Dvořák, Janáček a Martinů

KAREL TABERY

Na zahajovacím koncertu nové sezony České filharmonie zazněly skladby Antonína Dvořáka, které nadchly posluchače ve Dvořákově sále pražského Rudolfiny a potěšily i diváky u televizních přijímačů. Současně bylo oznámeno, že se chystá Rok české hudby a místa, kde všude bude Česká filharmonie hostovat. Tři koncerty s českou hudbou se plánují pro Carnegie Hall v New Yorku, další v Tokiu, následovat bude i turné po několika evropských zemích. Skladby českých autorů budou jistě nabízet i další orchestry a interpreti. Za čtyřmi vynikajícími, výše uvedenými „mušketýry“ naší hudby stojí však další, jejichž jména nejsou tak slavná, ale kteří svými (a)kordy znali též dobře vládnout. Rok české hudby by měl proto být příležitostí k uvádění i dalších děl a k znovuobjevování mnohdy i neprávem opomíjených skladatelů. Jedním z nich je např. prostějovský rodák Vladimír Ambros (1890–1956), autor poměrně rozsáhlého orchestrálního, komorního, písňového a klavírního díla, které za jeho života

hrávala Moravská filharmonie, často zazněla v brněnském rozhlase, autor sám provedl své skladby i v britském rozhlase BBC a v roce 1945 a 1946 hrála jednu z jeho symfonických skladeb v Praze též Česká filharmonie pod řízením Rafaela Kubelíka. Jeho otec Ezechiel Ambros (1861–1915), rovněž hudební skladatel, založil v Prostějově hudební školu a vedl pěvecký sbor. Po svém desetiletém pobytu na studiích ve Frankfurtu nad Mohanem a ve Velké Británii, kam následoval svou anglickou manželku Mabel a kde prožil léta I. světové války, se Vladimír vrátil domů, aby pokračoval v otcových stopách. Záhy stanul v čele hudební školy, Orchesterálního sdružení i pěveckých sborů Vlastimila a Orlice. Znovu oživil a po dlouhou dobu udržoval vysokou úroveň hudebního života v Prostějově pořádáním koncertů, na nichž často sám hrál a které dirigoval. Když zemřel začátkem roku 1924 prostějovský rodák, básník Jiří Wolker (1900–1924), složil Ambros na památku svého přítele krátkou klavírní skladbu *Pozdrav z hor*. O několik týdnů později

pak vytvořil ještě melodram s doprovodem klavíru na jednu z nejznámějších Wolkerových básní, *Baladu o nenarozeném dítěti*. Po dalších dvou letech se k této básni ještě vrátil a vložil její verše do stejnojmenné symfonické básně pro orchestr a ženský sólový zpěv. Brzy si připomeneme 100 let od Wolkerova úmrtí. Mohla by k tomu výročí zaznít opět i některá ze zmíněných Ambrosových skladeb?

Vladimír Ambros. *Ukradené štěstí*. Opera o třech dějstvích. Zdroj: archiv autora.

V roce 1924 se Ambros stal členem Klubu moravských skladatelů a složil svou první operu *Ukradené štěstí*, která byla uvedena v Městském divadle v Brně 19. 1. 1925. V tomto hudebně dramatickém díle zvolil melodicko-deklamační přístup po způsobu komponování Leoše Janáčka, u něhož studoval v letech 1907–1910 na varhanické

Vladimír Ambros. Foto: Václav Ševčík.

škole. Prvotním popudem byla údajně brněnská premiéra Janáčkovy opery *Káťa Kabanová*, které se Ambros v roce 1921 zúčastnil. Vzájemná spřízněnost obou děl je patrná již v námětu, který vycházel z dramatu ukrajinského spisovatele Ivana Franka (1856–1916). A přestože v citově vypjatých scénách uplatnil Ambros melodie veristického ražení, byl zřejmě prvním z Janáčkových žáků, který do své opery vložil i řadu nářků lidových písní a opakovaných útržků textů podle vzoru svého učitele. Ten přijal jeho výkon se značnými sympatiemi. Klavírní výtah díla vyšel v krásné úpravě nákladem prostějovského knihkupce J. F. Bučka již v roce 1924, text libreta v něm do němčiny přeložil Kafkův přítel Max Brod. Následně Ambros složil ještě dvě opery, které upadly v zapomenutí, neznámá je dnes už také jeho symfonická tvorba, u níž bylo občas poukazováno na motivickou nedůslednost, těkavost nálad a odskoky od hlavního myšlenkového proudu. Opravdovost jeho uměleckého úsilí a jeho niternou citovost však nikdo nezpochybnil, stejně jako jeho

velkou pracovitost, bohatou invenční nápaditost a všestrannou kompoziční dovednost, s níž dokázal zvládat nejrůznější hudební žánry. To, že zůstal žít mimo velká hudební centra ve svém rodném městě, kde musel o své uznání neustále bojovat, přispělo k tomu, že jeho dílo na velkých pódii nezdolalo. Mnohé jeho kompozice se dochovaly také jen v rukopise. Jeho manželství zůstalo bezdětné a prostějovská hudební škola, která dnes nese jeho jméno, se o jeho hudební odkaz nestará. Nedlouho před smrtí, na jaře 1956, potěšila Ambrose zpráva, že v Kyjevě připravují k oslavám Ivana Franka uvedení jeho opery *Ukradené štěstí*. Její premiéry se ale už nedožil. V české operní literatuře je ukrajinský námět vzácnou výjimkou. V současné době, kdy se u nás nachází velké množství příslušníků tohoto národa, který podporujeme v jeho boji za nezávislost, by naše ukrajinské přátele jistě potěšilo uvedení tohoto díla na některé z našich operních scén, což by současně připomenulo i nám osobnost a tvorbu jeho autora.

Karel Tabery (* 1951) se narodil v Prostějově. Po studiích srovnávací literatury, francouzštiny a filmové vědy na FF UK v Praze pracoval jako filmový historik ve Filmovém archivu (1974–1982) a opět (1993–1996) po návratu z dlouhodobého pobytu v zahraničí. Poté přednášel filmovou historii na KTDDU UP v Olomouci, kde se habilitoval (2002), a francouzskou literaturu na FF OU v Ostravě. Publikoval řadu studií, knih a překladů, editoval Plažewského *Dějiny filmu* a uspořádal v Prostějově několik fotografických výstav.

» tabery.k@email.cz

Karel Dostál-Lutinov: „bojovný kohout“, nebo zapálený apologeta?

Zamyšlení k stému výročí jeho smrti

PAVEL MAREK

Pohled do historického kalendária událostí vážících se k podzimu letošního roku připomíná, že uplynulo jedno století od smrti dvou výrazných a zajímavých osobností, jejichž životní dílo má velmi úzkou vazbu také na olomoucký region: 29. září 1923 zemřel arcibiskup olomoucký Antonín Cyril Stojan (1851–1923) a o měsíc a tři týdny později, 19. listopadu 1923, prostějovský farář Karel Dostál-Lutinov (1871–1923). Souběh smrti dvou katolických kněží byl pochopitelně náhodný: oblíbený a širokou katolickou veřejností až zbožňovaný hierarcha nejméně poslední dva roky zápasil s těžkou nemocí a odchod ze života byl pro něj vysvobozením z utrpení. Básníka, redaktora a organizátora české Katolické moderny smrt zasáhla zcela nečekaně, stále ještě plného sil, hýřícího nápady a aktivitami, a tak odešel ve věku 52 let od nedokončeného díla. Na druhé straně dnes může být zmíněná časová shoda pro historika výzvou ke komparaci. Na přelomu 19. a 20. století bychom totiž na české katolické scéně, řečeno s jistou nadsázkou, hledali

typově obdobné osobnosti, jakými byli Stojan a Dostál, přece jen s jistými obtížemi. Oba kněží měli sice stejný cíl, avšak k jeho dosažení zvolili diametrálně odlišné metody, cesty a prostředky. Jejich dialog na loďce při převozu přes řeku Léthé, nepochybně naplněný bilancováním, zamyšlením a hodnocením, který ze zvolených postupů byl úspěšnější a přinesl lepší výsledky, musel být určitě zajímavý jak pro Charóna, ale jistě by jej chtěl slyšet nejen historik.

Stojan: stát se majákem a polární září

Přestože mezi A. C. Stojanem a K. Dostálem existoval věkový a generační rozdíl 20 let, jako kněze je spojovala vize formulovaná Stojanem do podoby: *„Buď můj život jedna Boží chvála, slastí Kristus, tužbou krása a metou – lidu spása.“* Byla vyjádřením odhodlání sloužit celým svým srdcem a životem Bohu, církvi a lidu. Ne náhodou je tento muž životopisci označován za *„apoštola křesťanské lásky“*, *„průkopníka lásky k bližnímu“* nebo prostě za *„tatička“*. Ve své podstatě se jednalo o osobnost nesložitou, selsky prostou,

Portrét Karla Dostála-Lutinova od malíře Jano Köhlera. Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově.

kteřá propojovala vlastní obětavou pastorační se zájmem o každodenní život farníků, o jejich sociální postavení, tužby a strasti. Interes nebyl zdaleka pouze formální, ale projevoval se duchovní i materiální pomocí. V této oblasti neznal překážky a ani míry a ať už jako kaplan, nebo farář, poslanec či kanovník nebo arcibiskup intervenoval a zasahoval do té míry, že jeho jediným hmotným majetkem byly dluhy a jeho kolegové měli obavu, aby jako arcibiskup celou instituci, když mu měli svěřit její správu, nerozdal.

Současně byl moderním knězem z generace buditelů po likvidaci bachovského absolutismu usilujícím o prohloubení spirituality v širokých lidových vrstvách. Sršel energií a zářil nadšením. Pastorační byla pro něj vášní. Jeho extrovertní povaha dovedla strhnout lidi za sebou. Získával je svou otevřeností, osobním šarmem, úsměvem, veselím, humorem, vstřícností a dobrotivostí. Byl enormně pracovitý, hyperaktivní, neznal oddechu. Mimořádný důraz kladl na význam modlitby v životě člověka. Např. jako poslanec o přestávkách v průběhu zasedání vyhledával klidný kout k rozjímání s Bohem. Když nebyl dosažitelný, nakonec ho vždy našli ve zpovědnici, doma i ve Vídni. Zpovídal velmi často a rád, důkladně, dospěle i děti. S potěšením chodil mezi mladé jako katecheta a lpěl na organizaci duchovních cvičení pro dospělé jako nástroje sloužícího ke vzdělávání a prohlubování víry člověka. Podporoval organizaci poutí a církevních slavností, neboť si uvědomoval význam společného prožitku lidí. Farníci ze širokého moravského okolí ho vyhledávali jako experta – budovatele kostelů a zřizovatele nových farností. Radil, organizoval, ale mnohdy brávil na sebe zodpovědnost za finanční úspěch díla. Zde je třeba hledat jeden z důvodů, proč byl chudý jako kostelní myš. Jako politik vnášel mezi poslance etické normy, ducha smířlivosti, kompromisu, dohody. Protivníky odzbrojoval svou bezprostředností, nečekaným úsměvem a třeba dárkem, tu jablkem, tu koláčkem, tu uzenkou. Alespoň u některých poslanců si vybudoval autoritu svým velkým dílem cyrilometodějským, mariánským a ekumenickým, svou prací ve prospěch sblížení a překonání rozkolu mezi východním a západním křesťanstvím.

Stojan působil na katolický i nekatolický svět svou strhující, příkladnou, svatou osobností. Renaissance katolické církve chtěl dosáhnout cestou jejího zvnitřnění a stmelení jako společenství opravdu a hluboce věřících a také aktivních a nebojácných katolíků, kteří příkladem svého života mohou nevěřícím nebo kolísajícím ve víře nabídnout hodnoty Desatera a otevřít svou náruč duchovní i jiné pomoci těm, kteří to chtějí a potřebují. Byl přesvědčen o tom, že pěstuje atributy, které se stanou základem konstruktivního dialogu s moderní společností a církvi zajistí trvalé místo v její soustavě.

Dostál: církev si musí svou pozici v moderním světě vybojovat

Karel Dostál-Lutinov byl z jiného těsta než Stojan. Je označován za introverta vážného založení a chladné povahy. Od lidí si udržoval odstup. Nevelkému kruhu svých přátel se dovedl otevřít snad jen v rámci společného posezení a muzicírování (hrál na housle a violu), to prý býval i vtipný. Styk s lidmi zatěžovala jeho velká nedůtklivost. Žil plně oddán svému kněžskému poslání, které viděl nejen jako vzorné plnění pastoračních povinností, ale současně chtěl, aby církev působila jako „církev modlící se a zpívající“. Jinými slovy řečeno, v počáteční fázi své kněžské praxe disponoval vizí církve, která je připravená umocnit své působení na věřící vedle nástrojů teologické povahy také prostřednictvím sakrálního umění – krásné literatury, výtvarného umění, hudby a zpěvu – fenoménu

Titulní strana Dostálova *Nového života*, 1897. Zdroj: autorovy sbírky.

schopného oslovovat citovou stránku člověka. Tento koncept nestál jen za jeho nenaplněnými snahami o budování kostelů jako stánků skutečného sakrálního umění, chrámů vyzdobených originálními malbami, obrazy a sochami prvotřídních dobových tvůrců (v praxi ji zčásti realizoval v kostele Povýšení sv. Kříže v Prostějově, kde najdeme kvalitní umělecká díla např. z dílny

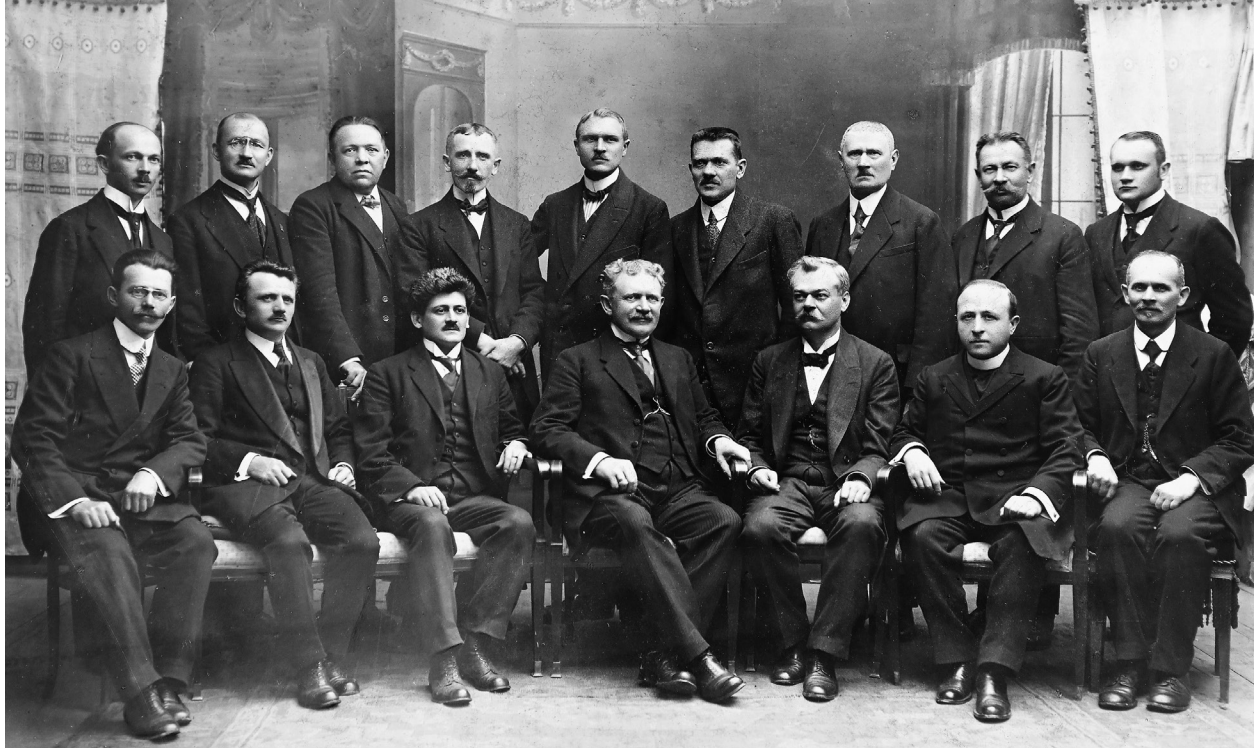
Františka Bílka, Jano Köhlera, Zdenky Vorlové-Vlčkové, Pantaleona Jaroslava Majora), ale především za jeho angažovaností ve sféře katolického písemnictví.

Dostálův přítel a spolupracovník, řeholník kněz, výtečný překladatel a básník Sigismund Ludvík Bouška o něm napsal: „*Lutinov byl umělcem a miloval umění i umělce.*“ Právě Bouška byl tím, kdo dovedl Dostála nadchnout a získat pro ideální myšlenku renesance katolické literatury (zbavit ji schematismu, didaktičnosti, chudoby témat, kalendářového charakteru atd.) a vyzdvižení její umělecké úrovně na niveau nejlepších děl vznikajících v katolicky píšící západní Evropě. Oni dva iniciovali založení literární skupiny nazvané Katolická moderna a vytvoření časopisu *Nový život* jako její tiskové tribuny. Tato umělecká revue, měsíčník, řízený vynikajícím organizátorem Lutinovem, se stal legendou v dějinách katolického písemnictví. Na stránkách *Nového života* se objevily první prózy Jindřicha Šimona Baara, ale najdeme na nich také literární díla Julia Zeyera, Růžena Svobodové, Sigismunda Boušky, Adama Chlumeckého atd., do časopisu přispívali svými úvahami a glosami např. Jan Šrámek, Metod Zavoral, František Světlík, Vilém Bitnar aj. Na svou dobu mimořádnou úroveň měla grafická úprava časopisu, s níž plně korespondovalo vydávání reprodukcí výtvarných děl předních katolicky orientovaných umělců. Lutinov založil a financoval editování básnických a prozaických prací v knižních řadách *Básnické obzory katolické*, *Letorosty*, *Knihovna Katolické moderny* atd. Tři desítky knih vyšly mimo edice a jejich soupis registruje autorská jména jako např. Léon Bloy, John Lancaster Spalding, Anto-

nio Fogazzaro, Jacint Verdaguer, Hector Berlioz, Jakub Deml aj. Mezi knižními grafiky se uplatnili např. Antonín Runie, Mikoláš Aleš, Bohumír Jaroněk, František Bílek, Arnošt Hofbauer, Sigismund Bouška, Karel Wellner, Jano Köhler, Adolf Kašpar, Max Švabinský atd.

Brzy se však okruhu lidí shromážděných a sympatizujících s programem *Nového života* začala zdát jeho literární a umělecká košile příliš těsnou. Cítili, že katolický aktivismus je třeba rozšířit na další oblasti a okruhy (teologie, filozofie, politologie a politika, sociologie) a současně usilovat o nalezení modu vivendi mezi moderní liberální společností a katolickou církví. Zde je nutno hledat důvody, proč se „Dostálova družina“ nadchla myšlenkami vůdčích postav evropského (a amerického) katolického modernismu, jakými byli např. Alfred Loisy, Georges Tyrrell, Herman Schell, Franz Xaver Kraus atd. Ti oživili ideu reformy církve v zájmu adaptace a nalezení způsobu, jak překonat některá středověká rezidua a lépe se vyrovnat s charakterem industriální společnosti. Za velkou inspiraci pro české modernisty musíme označit také vydání slavné sociální encykliky papeže Lva XIII. *Rerum novarum*. Dostál a jeho přátelé se distancovali od koncepce sledující projekt budování katolického stavovského státu v podobě předložené rakouskými a německými mysliteli Vogelsangova okruhu a jejich program přijal vizi etablování moderní demokratické společnosti, v níž bude samozřejmostí svoboda církvi a stát vůči ní zaujme vstřícný postoj a stane se garantem jejich rovnoprávného postavení.

Je třeba říci, že v dobovém kontextu popsaný program, přesněji řečeno některé jeho části,

Karel Dostál (sedící druhý zprava) jako člen městské rady v Prostějově v r. 1919. Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově.

vyvolávaly kontroverze. Liberálové chtěli společnost sekularizovat. Pro většinu katolíků byly církevní reformní postuláty příliš revoluční. Stojan např. na vydání encykliky *Pascendi dominici gregis*, zakazující modernismus v katolické církvi, reagoval těmito slovy: „*Je to rána tvrdá, ale řez zachraňující. Díky Bohu i Svatému Otci.*“ Dostál si to nemyslel. Nevěřil, že koncept „magnetu“ a „polární záře“ má sám o sobě, automaticky a dobrovolně, sílu zajistit církvi ve společnosti odpovídající místo. Byl přesvědčen o tom, že na odpůrce církve a ty, kteří ji nějak dehonestují a poškozují, je třeba také tlačit, katolíci se musí o své místo na slunci poprat a s protivníky je třeba svádět neustálý zápas a boj.

Dostál byl mužem činu. Tam, kde ostatní mlčeli, on bral do rukou pero a v novinách, časopisech a brožurách útočil na skutečnosti, jež ze zorného úhlu katolického duchovního považoval ve společnosti za nepřijatelné. Sám o tom na jednom místě napsal: „*V letech 1896–1900 prodělal jsem tažení proti ryze katolické literární diktatuře P. Škrdleho, potom boj katolické moderny za reformy církevní a myšlenku cyrilometodějskou, boj proti duchovní tyranii bývalého arcibiskupa dr. Kohna, boj s travičstvím Machara a jeho plejádou, od r. 1905 dlouhý boj s prof. Kapižonem Judou a celým pokrokovým táborem a konečně politický boj s falešným liberalismem. Boje tyto nebyly pouhými potyčkami, nýbrž úporným zápasem na život a na smrt, v němž protivník*

snazil se vždy zničit mou existenci nejen morální, ale i hmotnou, zlomit, odstranit a sesadit z úřadu.“
Lze souhlasit s hodnocením historika Josefa Doležala, který Dostála viděl v roli vůdčí postavy předválečného bojovného českého katolicismu, za což „byl nenáviděn všemi, kdo z jakéhokoli důvodu se stavěli proti katolicismu a byl nenáviděn těmi, které strašila nekompromisní jeho forma a účinnost“.

Kdo je Karel Dostál-Lutinov

Nedělejme si iluze. Pouhé jedno století bohatě stačí k tomu, aby lidský život, jakkoliv košatý a inspirativní, přešel z lidské paměti do sféry zapomnění. Výjimky potvrzují pravidlo. Karel Dostál se v Prostějově narodil (22. září 1871) a také zemřel (29. listopadu 1923). Jeho hrob na místním hřbitově zdobí umělecky pozoruhodná

a Dostálem navržená mozaika Jano Köhlera s výjevem majícím symbolizovat farářův život a dílo. Po studiu v Kroměříži a Olomouci byl v roce 1894 vysvěcen na kněze. Jako duchovní působil v Loučné nad Desnou, Novém Jičíně a od r. 1904 až do smrti byl farářem v chrámu Povýšení sv. Kříže v Prostějově. Proslul jako básník (např. sbírky *Sedmikrásy*, *Království Boží na zemi*, *Orlí fanfáry*, *Potulný zpěvák*), překladatel (např. antologie *Duch Německa*), autor divadelních her a pohádek (*Popelůška*), publicista (*Hovory Dne*) a tvůrce různých náboženských spisků. Je autorem řady

dodnes v kostelích zpívaných písní a jeho lyrické verše zhudebnilo několik hudebních skladatelů (J. B. Foerster). Snad nejvýraznější postava a pilný organizátor českého proudu katolických modernistů. Vydavatel a redaktor řady časopisů a novin (*Rozvoj*, *Bílý prapor*, *Eva*, *Ječmínek*, *Archa*, *Hanácký kraj*). Jako křesťansko-sociální politik stál po boku Jana Šrámka a Františka Světlíka. Největší propagátor Orla. Regionální funkcionář poválečné Československé strany lidové. Prostějovský radní a kandidát na senátora Národního shromáždění Republiky československé.

← Dostálův náhrobek s mozaikou Jano Köhlera, 1924. Zdroj: autorovy sbírky.

Pavel Marek (* 1949) je emeritním profesorem Filozofické fakulty UP v Olomouci. Jako historik se zaměřuje na studium dějin 19. a 20. století. Společně s L. Soldánem napsal v r. 1998 o Karlu Dostálu-Lutinovovi monografii.

» pavel.marek@upol.cz

Výrobci a obchodníci s liturgickými předměty v Olomouci

Carl Maria Klob a František Stadník

JANA KREJČOVÁ

Marie Anežka Nedomová, které jsme se věnovali v druhém čísle ročníku 2022, nebyla první obchodnicí s náboženskými předměty, jak se někdy uvádělo. Před ní na Dolním náměstí U Zlaté lopaty (nebo také U Stříbrného rýče) v č. 19/49 podnikal Carl Maria Klob. Na skladě měl sice kovové předměty, tj. svícny na oltář, ciboria, kalichy, kříže, lampy, monstrance, konvičky, kadidelnice, žehnáčky, to vše z drahého i obyčejného kovu, ale i kostelní oděvy. Přesto se uváděl jako „železář“ nebo „železník“. Prodával totiž především kované a válcované železo, plechy na pluhy, nápravy, výrobky z Machankovy továrny v Hlubočkách a tak dále, tedy stejný sortiment jako Ignaz Machanek, kterému dům patřil a se kterým byl C. M. Klob spřízněn. Z pramenů vyplývá, že kovové církevní zboží nevyřáběl, jen s ním obchodoval. Zároveň byl činný v různých spolcích, např. byl členem Německého spolku, od roku 1866 členem správní rady Řemeslnické záložny v Olomouci, od roku 1868 pracoval ve vedení Obchodní komory, o deset let později se stal jejím místopředsedou a tuto funkci vykonával až do konce svého života. Dále byl cenzorem pobočky

Rakousko-maďarské banky, členem představenstva přádelny lněné příze ve Frýdlantu, členem představenstva továrny Moravia, členem představenstva Obchodní a komerční banky, zástupcem ředitele společnosti pro těžbu břidlice, členem představenstva Zařízení pro péči o kojence a servisní nadace a členem dalších asociací. Před jeho úmrtím sice pronikla na veřejnost zpráva o výrazném zlepšení jeho zdravotního stavu, ale C. M. Klob přesto 19. dubna 1886 ve svých 57 letech zemřel. Pochován byl svatomichalským farářem P. Ignácem Panákem o dva dny později. Zůstali po něm manželka Marie, rozená Machanková, a potomci Marie, Emma a Carl. Manželka Marie a později i dcera Marie se věnovaly charitativní práci. Jeho nástupce v zavedeném sortimentu kostelního vybavení již nepokračoval.

František Xaver Stadník se narodil do rodiny kovářského mistra Františka Stadníka 5. dubna 1882 v Brozanech nad Ohří, okr. Roudnice nad Labem, v č. p. 23. Svou kariéru začínal jako účetní ve firmě

→ Inzerát C. M. Kloba, *Olomoucké noviny*, 1. 4. 1865. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Josefa Neškudly v Jablonném nad Orlicí. Výrobní praxi neměl žádnou, a přesto se pustil do podnikání v tak náročném oboru jako je paramentářství. Tuto činnost provozoval v Olomouci od 12. srpna 1910, a to v prvním poschodí domu na Eliščině třídě 295/27 (nyní Denisova ulice). Svou produkci nabízel formou inzerce v nejrůznějších novinách. První textově obsáhlý a výtvarně řešený inzerát si nechal vytvořit pražskou firmou. Pak i nadále svou produkci, tj. kostelní paramenty, korouhve a kostelní a spolkové prapory vlastní výroby, nabízel formou inzerce. Z inzerátu z této doby je zřejmé, že neměl vlastní ani pronajatý obchod, měl tedy menší náklady, a tudíž mohl prodávat za levnější ceny. Již na podzim 1910 se se svými výšivkami zúčastnil Výstavy české

výroby v Olomouci, konající se v Národním domě, a o rok později se uváděl jako držitel zlaté medaile a čestného diplomu z výstavy v Příboře. Krátce po svém příchodu do Olomouce se stal členem Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci, které poskytoval z každé uzavřené zakázky finanční podporu, jak deklaroval na svých reklamách.

Oženil se v Brozanech 25. dubna 1911, jeho manželkou se stala slečna Anna Barbora Truková, narozená 17. listopadu 1887 v Rochově. Od roku 1912 se prezentoval jako „stálý přísežný soudní znalec pro obor paramentní“. Po smrti arcibiskupa Leopolda Prečana (zemřel 2. března 1947), byl dokonce z tohoto titulu předvolán k sestavení soupisu pozůstalosti a jejímu ohodnocení. Zúčastnil se

C. M. KLOB,
na dolním náměstí u „zlaté lopaty“ č. 19. v Olomouci
odporučuje svůj sklad kostelních oděvů a svatých nádob,
jako:
**Svícný na oltář, oiborie, kalichy, kříže, lampy, monstrance,
konvičky, kaditelnice, žehnáčky a t. d.**
z drahých a obyčejných kovů z nejvyhlášenějších fabrik za velmi levné
ceny. — Za dobrotu se ručí.
36—1 Také se zde obnovy a opravy co nejrychleji obstarají.

Inzerát Fr. Stadníka, *Čech*, 16. 9. 1910. Zdroj: Moravská zemská knihovna Brno.

výpravy do Říma ke sv. Otcí Piu X., který měl posvětit korunovační korunky pro Matku Boží Svatohostýnskou. Po zřízení olomoucké odbočky Svazu křesťansko-sociálního živnostnictva se stal v roce 1912 jejím předsedou a Fr. Dolanský tajemníkem. Z jeho zaměstnanců známe jen Arnošta Starého, který již v roce 1912 od K. Stadníka odešel ke konkurenční firmě J. Neškudly.

K roku 1913 je v Olomouci uváděn na dvou adresách, svůj obchod tehdy patrně provozoval ve Ztracené ulici 268/34, zatímco výrobní sídlila na Eliščině třídě 286/43 (nyní Denisova ulice). Tento dům zvaný U Malého pánbička stával do roku 1969 na místě dnešní proluky naproti kostela Panny Marie Sněžné. Filiálku si otevřel v Českých Budějovicích. Vzápětí pak v inzerci zase uváděl jen Eliščinu třídu 286/43. Hned na počátku první světové války byl povolán do zbraně (sloužil v Terezíně), přesto jeho obchod fungoval. I nadále nabízel mešní roucha ve velkém výběru, a dokonce se jeho nabídka rozšířila o koko-

sové koberce všech jakostí a barev a o vánoční jesličky a betlémy, vzápětí to byly i devocionálie, baldachýny či kadidlo. Zato místní potřeba pro obchod s modlitebními knížkami a svatými obrazy nebyla jeho manželce Anně Stadníkové radnicí příznána. Živnost na výrobu mešních rouch a obchod kostelním náčiním a devocionáliemi stále provozoval na základě koncese z 21. ledna 1919 v Eliščině třídě 286/43 a ve vedlejší domě č. 287/41. Po vzniku republiky Fr. Stadník upravoval říšské orly a znaky spolkových praporů na státní československé. Když se v roce 1919 pořádal veletrh v Lyonu, chtěl se ho také zúčastnit, potřeboval si nakoupit hedvábné látky pro výrobu paramentů. Doporučení ministerstva obchodu k cestě však nedostal, zboží bylo ministrem financí Aloisem Rašínem označeno jako luxusní, a tudíž nepotřebné. Tehdy však mohl rozšířit svou nabídku o modlitební knihy, pohlednice, obrazy s církevní tematikou, dárky k prvnímu svatému přijímání a celuloidové kolárky a od 4. dubna 1919 tímto zbožím obchodoval ve vlastním domě v Mariánské ulici 848/10.

Na tehdejší asi už Strasse der SA (předtím Štefánikova) č. o. 15 se odstěhoval v roce 1939, byt měl pronajatý v některém z domů patřících svatováclavské kapitule. To, že zaměstnával řadu vyšivaček a jiných odborníků, je zřejmé např. z inzerátu z roku 1944, kterým zároveň Fr. Stadník ohlašuje změnu provozovny, tj. Dómská ulice 809/2, která je fakticky shodná se Štefánikovou ulicí č. o. 15. Po komunistickém puči v únoru 1948 docházelo k výrazným změnám, ovšem než byla firma Fr. Stadníka zrušena, byly ještě její paramentářské výrobky osvobozeny od daně z přepychu. Firma fungovala ještě 1. července 1958, kdy figurovala mezi stálými prodejny, které mohly devocionálie apod. zboží prodávat. Obchod

byl stále na třídě 1. máje č. o. 15, jeho bydliště je znovu uváděno na Mariánské ulici 848/10.

Během jeho činnosti patřila k jeho zákazníkům řada kostelů. Mimo spousty zboží, u kterého neznáme jejich příjemce, byla v roce 1913 Stadníková firma poctěna objednávkou zelené kasule a bílého pluviálu do St. Luis ve Spojených státech, kde žila početná populace Čechů. Tehdy také dodala sochu sv. Josefa do Akimovska v Rusku. Jesličky s 26 figurkami byly v roce 1924 u něho zakoupeny pro nově zbudovaný kostel Božského Srdce Páně v Hlubočkách. Fr. Stadník také opravoval poškozená paramenta, např. pontifikální ornát Bedřicha kardinála Fürstenberka ze stříbrné látky s netkanými zlatými arabeskami nebo v roce 1928 přenesl zlaté vyšívání na baldachýnu z olomouckého dómu, pořízeného arcibiskupem Fürstenberkem, na novou látku. Blíže nepopsané antependium dodal v roce 1929 do kostela sv. Prokopa v Lošticích, roku 1931 připravil Jednotě Orla na Svatém Kopečku prapor, který na jedné straně nese obraz Panny Marie Svatokopecké (světil ho arcibiskup L. Prečan), roku 1933 dodal korouhve kostelu sv. Františka Serafínského ve Slavkově u Lipníka a roku 1943 jako

cizelér a výrobce z ušlechtilých kovů v Olomouci dodal P. Františku Hadamčíkovi v Jezernici 48 cm vysokou monstranci.

Rovněž se angažoval v olomouckých katolických spolicích, pro rok 1928 se stal porotcem Krajského soudu v Olomouci pro Olomouc-město a pro část dómské farnosti tzv. otcem chudých Spojeného chudinského ústavu v Olomouci ve Vodární ulici 601/8. Nejméně roku 1937 pracoval v rozhodčím výboru Obchodního grémia. Nepřetržitě podporoval Matici Cyrillo-Methodějskou a přispíval na různé charitativní sbírky. Z konce jeho činnosti víme o opravě v bojích poškozeného kovového sousoší Nejsvětější Trojice na čestném sloupu, kterou prováděl v listopadu 1947 nákladem 87 tisíc korun.

František Xaver Stadník zemřel v Olomouci 28. dubna 1968. Ve stejném hrobě jsou pochováni i jeho potomci František Stadník (28. 1. 1912 – 22. 4. 1967) a JUDr. Antonín Stadník (3. 4. 1913 – 20. 11. 1977). Anna Stadníková byla do téhož hrobu uložena 24. 3. 1971.

Příbuzenský vztah Františka Stadníka s akad. sochařem Karlem Stádníkem, mj. autorem křížové cesty v olomoucké katedrále, nebyl prokázán.

Jana Krejčová, výtvarnice, dlouhodobě se zabývá historií církevních objektů a osob především na Libavsku a jeho okolí.

» janakrejcová.atelier@seznam.cz

Rytíři ze Zlaté jeskyně a strašidelné komnaty na Bouzově

Italská fantasy série Lamberta Bavy z let 1991–1996

JAN ŠVÁBENICKÝ

Italské filmy vznikaly v historických lokalizacích i přírodních exteriérech Československa již za minulého režimu v 60. a 70. letech 20. století, ale k většímu produkčnímu rozmachu došlo až po roce 1989 nástupem nového politického zřízení. Pohádková fantasy série Lamberta Bavy o princezně Fantaghirò, která se natáčela na hradě Bouzov a v jeho okolí, byla po dlouhých letech další italskou podívanou využívající fantastiku s nadpřirozenými bytostmi, prvky a dějovými situacemi. V minulosti vznikl u nás podobně pojatý snímek *Il cavaliere inesistente* (Neexistující rytíř, 1968) Pina Zace kombinující hraný, trikový a animovaný film, vycházející ze stejnojmenné předlohy alegorické pohádky Itala Calvina a realizovaný ve spolupráci s českými filmovými tvůrci, Filmovým studiem Barrandov, Loutkovým filmem a Kresleným filmem v Praze. V případě Bavy se jedná o jednu z prvních italských produkcí po roce 1989 natočených nejen v Československu (a později i České republice), ale také na Moravě. Zacův snímek je ovšem jediná italská podívaná s žánrovým rámcem fantastiky natočená za

minulého režimu v Československu. V textu se zaměříme primárně na Bavův výpravný kostýmní cyklus fantasy pohádek, pro jehož napínavé vyprávění si tvůrci zvolili interiéry a exteriéry hradu Bouzov i okolní přírodní lokalizace. Dochází zde k propojení italské pohádkové fantastiky s moravským prostředním a kulturou.

Italská produkce, mezinárodní obsazení a moravské lokalizace

Výpravná pohádková série o princezně Fantaghirò není koprodukcí s dalšími západoevropskými zeměmi, jak tomu obvykle bývalo u spektakulárních filmů, ale pouze italskou produkcí realizovanou ve spolupráci s televizními společnostmi Reteitalia a Silvio Berlusconi Communications. Mediální magnát Silvio Berlusconi, který se v 80. a 90. letech zaměřoval na produkci, koprodukcí a distribuci rozmanitých populárních žánrů italské kinematografie a televize, se podílel i na vzniku tohoto projektu. Série šesti dvoudílných snímků *Princezna Fantaghirò* (Fantaghirò, 1991–1996) má kromě českého hereckého zastoupení také mezinárodní

obsazení a postupně se v ní objevovali herci z různých národních kinematografií jako Mario Adorf, Ángela Molina, Jean-Pierre Cassel, Brigitte Nielsen, Ursula Andress nebo Horst Buchholz. Z italských představitelů zde vystupují zejména Alessandra Martines v roli princezny Fantaghirò a v některých filmech Kim Rossi-Stuart nebo Remo Girone. Právě účast známých německých, francouzských nebo španělských herců byla jedním z důvodů úspěšné zahraniční distribuce celé série, podobně jako režie Lamberta Bavy, který byl již v době vzniku podívaná v mezinárodním kontextu známý jako tvůrce kultovních hororů a thrillerů. Nalezneme zde také

různé tematické, vizuální a ikonografické odkazy na jeho dřívější filmovou tvorbu.

Jednotlivé příběhy Bavova cyklu jsou volně inspirované italskou lidově tradovanou pohádkou *Fanta-Ghirò, persona bella* (Fanta-Ghirò, krásná osoba), kterou zahrnuli do svých pohádkových antologií historik a folklorista Gherardo Nerucci a spisovatelé Vittorio Imbriani a Italo Calvino. Tito autoři literárně převyprávěli a upravili lidový příběh do různých verzí. Pro první sérii Bavova cyklu scenáristicky zpracovali pohádku pocházející z Montale v Pistoii (Toskánsko) do podoby dobrodružné kostýmní fantastiky Gianni Romoli a Francesca Melandri, ale

Princezna Fantaghirò 2 (1992). Zdroj: WikimediaCommons.

námět a scénář ke všem následujícím snímkům již napsal pouze Romoli. Tvůrci vycházeli z toskánské lidové pohádky pouze volně a převzali pro napínavá výpravná dobrodružství princezny Fantaghirò některé postavy, prvky a dějové situace, které rozvinuli v rámci žánrové kombinace fantasy, rytířských příběhů, dobrodružného vyprávění a pohádky s prvky hororu. Bavovy filmy nejsou tradiční pohádkou jako v české kultuře nebo slovanské tradici, ale důrazem na fantastiku, speciální efekty i výtvarnou stylizaci inklinují spíše k fantasy a hororu. Oba tyto žánry jsou zde ale přizpůsobeny vnímání dětského a mladého publika a pojaty jako dobrodružná podívaná zbavená násilí a zabíjení. Tvůrci si byli během vzniku celé série vědomi diváckého určení kostýmního vyprávění a kombinovali pohádkovou fantastiku se strašidelnou lyrikou pro děti a mládež.

Žánrová, tematická i formální ucelenost celé série je vystavěna na stálém tvůrčím týmu a filmovém štábu, jejichž složení se během natáčení celého cyklu měnilo, s občasnou výjimkou některých spolupracovníků, jen zřídka. Vedle režiséra Lamberta Bavy a scenáristy Gianniho Romoliho k nim patří zejména kameraman Romano Albani, střiháč Piero Bozza, hudební skladatel Amedeo Minghi, výtvarníci a dekoratéri Davide Bassan a Franco Fumagalli a návrháři kostýmů Marisa D'Andrea a Rosanna Andreoni. Speciální efekty vytvářel Fabrizio Sforza, zatímco Sergio Stivaletti se specializoval na tvorbu a animaci fantaskních bytostí. Ojediněle docházelo k nahrazení některých spolupracovníků jinými, např. kameraman Gianlorenzo Battaglia, střiháč Mauro Bonanni nebo dekoratér Pierluigi Basile, neboť původní členové štábu byli pracovním vytížení na jiných filmech. Na castingu spolupracovala Cornelia von Braun, která často zajišťovala pro italské koprodukční projekty

herecké obsazení z Německa nebo Československa, České republiky a Slovenska. Producenty celé série byli Lamberto Bava a Andrea Piazzesi, kteří produkovali celý projekt ve spolupráci se Silviem Berlusconiem. Pevný tvůrčí tým byl pro celý cyklus dobrodružné pohádkové fantastiky zárukou kompaktního stylu, výtvarně okázalé výpravy i rozpoznávacích vizuálních prvků, na jejichž základě se staly jednotlivé snímky divácky úspěšnými.

Lokalizačním a ikonografickým atributem série se stal především původně gotický hrad Bouzov s pozdější přestavbou v architektonickém slohu romantismu nacházející se v Olomouckém kraji. Přestože se cyklus natáčel také na jiném gotickém hradě – na Pernštejnu v Nedvědicích u Brna v Jihomoravském kraji, Bouzov se stal hlavní dějovou lokalitou jednotlivých příběhů i ikonickou stavbou úzce spojenou s postavou princezny Fantaghirò. Kameraman Romano Albani, jenž proslul například stylizovaným pojetím výtvarně symbolického hororu *Inferno* (Inferno, 1980) a mysteriózního thrilleru s nadpřirozenými prvky *Phenomena* (Phenomena, 1984) režiséra Daria Argenta, nasnímal Bouzov a jeho okolí v rozmanitých variantách s užitím kombinace vícebarevných filtrů. V těchto variabilních podobách se stal hrad součástí fantaskních dobrodružství tvůrčí fantazie filmařů i opakujícím se vizuálním atributem doprovázejícím všech pět filmů. Závěrečné titulkové sekvence prvních dvou sérií z let 1991 a 1992 přímo končí celkovým záběrem na podvečerní Bouzov, ve kterém nechává Albani vyniknout hrad ve studených barvách nasnímaných skrze filtry. Národní kulturní památka se stala místem k rozehrání pohádkových fantasy dobrodružství italských tvůrců, jejichž tvorba byla úzce spojená s populárními žánry pro mezinárodní

distribuci a mezi nimiž jsou často zastoupeny horory a thrillery.

Fantastika na rozhraní populárních žánrů a vizuálních triků

Pohádky Lamberta Bavy byly v našich televizních kanálech uváděny pod různými názvy, které vycházely jak z italského originálu, tak i ze zahraničních distribučních titulů. Vedle varianty *Princezna Fantaghirò*, pod kterou vyšla série také na DVD, jsou u nás snímky známé také jako *Jeskyně Zlaté růže* a *Tajemství Zlaté jeskyně* vycházející z anglického překladu *The Cave of the Golden Rose* pro mezinárodní distribuci. Pod posledním zmíněným názvem byla v Československu a České republice v první polovině 90. let série distribuována také na videokazetách pražskou společností Filmexport Home Video. Všechny tři rozdílné názvy poukazují na skutečnost, že i československá a česká distribuce představovaly snímky z odlišných žánrových pohledů. Zatímco *Princezna Fantaghirò* inklinuje více k pohádce a fantastice, *Jeskyně Zlaté růže* a *Tajemství Zlaté jeskyně* evokují spíše dobrodružné a rytířské příběhy. Ve skutečnosti jsou v jednotlivých dvoudílných snímcích zastoupeny všechny tyto i některé další žánrové roviny, jimiž tvůrci staví diváka před skutečnost, že nebude sledovat pohádku v její tradiční podobě. Budeme zde pro přehlednost, ucelenost a pohádkový charakter používat pouze první zmíněnou variantu, kterou jsme zvolili již na začátku textu. Pojetí žánrových, tematických a ikonografických prvků je v celé sérii mnohem komplexnější a poukazuje na předchozí zkušenosti jejích tvůrců.

Propojení pohádky s fantasy, dobrodružnou podívanou, rytířskými příběhy, ale i s romancí a strašidelnými prvky vytváří režisér Bava nejen sklou-

bením gotické scenérie, kontrastního svícení při snímání s užitím barevných filtrů a nadpřirozených postav, ale právě také navozením nereálného světa speciálními efekty a animacemi fantaskních bytostí. Jednotlivými prvky téměř všech sérií jsou mluvící kůň, husa a kámen ústřední ženské hrdinky, které ji provázejí na dobrodružných cestách a jež postupně doplňují další imaginární tvorové a obecně mluvící fauna a flóra (zvířata, rostliny, ovoce, zelenina). Hned v první řadě *Princezna Fantaghirò* (Fantaghirò, 1991) rozvíjejí tvůrci jak gotická témata (alchymistická laboratoř ve sklepení hradu) a fantasy rovinu (hrdinka šermující proti kouzelnému meči létajícím vzduchem), tak i erotickou symboliku (průsvitné oděná jezerní víla vystupující na hladinu vody). V *Princezně Fantaghirò 2* (Fantaghirò 2, 1992) vystupují strašidelní rytíři, čarodějnice, lesní stromoví muži královny Elfů nebo mluvící monstrózní hadi v jeskyni a růže v zahradě. V *Princezně Fantaghirò 3* (Fantaghirò 3, 1993) se již divák může setkat s černokněžníky, čarodějnicemi, pancéřovými rytíři, houbovitými trpaslíky, mrkvovým skřítkem, netopýřními muži, vlkodlakem nebo zombies. Tvůrci rozvíjeli každou další sérii o nové bytosti, které jsou oživovány prostřednictvím různých animačních technik a vizuálních triků.

V následujících posledních dvou cyklech fantaskních pohádek vstupují do popředí již jiné žánrové roviny, jimiž se tvůrci pokoušeli posunout nadpřirozená imaginární dobrodružství do nových ikonografických souvislostí. *Princezna Fantaghirò 4* (Fantaghirò 4, 1994), jejíž exteriéry se natáčely také v exotickém Thajsku, má postavami a dějovými situacemi blíže k temnému hororu, apokalyptické vizi a mytologickému příběhu. Hrdinka se zde setkává s mrtvými kostlivci na koních, zombies, kamennými muži v troskách antického městečka

Oblíbená lokace filmařů – hrad Bouzov v Olomouckém kraji. Foto: Miloslav Jančík.

nebo masožravou rostlinou. Závěrečný souboj hrdinů s mrtvými rytíři v ruinách starobylé civilizace při západu slunce je, stejně jako celý dvoudílný film, Bavovým odkazem na jeho předchozí horory z 80. let. *Princezna Fantaghirò 5* (Fantaghirò 5, 1996), realizovaná také na Kubě, zase inklinuje ke kostým-ním dobrodružstvím o pirátech. Kromě dřevěného vůdce pirátů, kterého na zchátralém létajícím korábu rozežirají červotoči, nechává režisér Bava společně s tvůrcem speciálních efektů Sergiem Stivalettim animačně oživit portrét *Rudolf II. jako Vertumnus* italského manýristického malíře Giuseppa Arcimbolda, jehož postava i prvky z jiných výtvarnickových obrazů se stávají součástí vyprávění. Celá Bavova série představuje jako celek imaginární tvůrčí fantazii, ve které filmaři nekombinují pouze žánry, témata a postavy, ale také rozmanité kulturní odkazy.

S postupnou proměnou série souvisela i změna exteriérů a lokalizací, jejichž prolínáním dochází v jednotlivých snímcích k propojování populárních žánrů italské kinematografie s moravskou historií, kulturou a prostředím. Zatímco v prvních filmech tvůrci nejčastěji natáčeli vedle Bouzova na jiném gotickém hradu Pernštejn, v posledních dvou příbězích se vyskytují obě moravské lokality souběžně s exotickými exteriéry Thajska a Kuby. Režisér Lamberto Bava se ve vizuálním stylu a snímání skrze barevné filtry odkazuje nejen na mysteriózní gotický thriller *La frusta e il corpo* (Bič a tělo, 1963) nebo temný horor *Prokletí smrti* (Operazione Paura, 1966) svého otce Maria Bavy, ale také na některé své vlastní kultovní horory z 80. let. Patří mezi ně zejména *Démoni* (Dèmoni, 1985) a *Démoni 2* (Dèmoni 2... L'incubo ritorna), v nichž tvůrce v klaustrofobickém

izolovaném prostředí kina a mrakodrapu rozehrává střet skupinky hrdinů s upíry, zombies a bytostmi ze záhrobí. Jestliže cyklus *Princezna Fantaghirò* rozvíjí fantastiku napříč pohádkovým kostýmním dobrodružstvím s imaginárními strašidly, *Démoni* ji pojmají jako ztělesnění snových úzkostí a nadpřirozených bytostí v reálném světě hrdinů. První tři série byly později pod vedením režiséra syna Fabrizia Bavy sestříhány do televizní minisérie a vysílány pod názvem *La meravigliosa storia di Fantaghirò* (Podivuhodný příběh Fantaghirò, 1995).

Několik poznámek závěrem

Po zkušenostech s prvními třemi sériemi o princezně Fantaghirò realizoval režisér Lamberto Bava v průběhu 90. let v moravských, českých i slovenských lokalizacích s paralelně natáčenými exteriéry i v exotických zemích (Maroko, Indie, Kuba) i další vizuálně stylizované pohádky, fantasy a dobrodružné podívané pro televizi. Vedle projektů *Dračí prsten* (Desideria e l'anello del drago, 1994), *Sestřič-*

ka a princ ze snů (Sorellina e il principe del sogno, 1995) a *Piráti* (Caraibi, 1998) se natáčela například na jihomoravském novogotickém zámku Lednice výpravná pohádková fantastika *Princezna a chudás* (La principessa e il povero, 1997). Úvodní série o Fantaghirò z počátku 90. let patřila k první italským produkcím populárních žánrů, které se začaly u nás po roce 1989 sériově natáčet. Přestože se jednalo prvoplánově o televizní projekty, byly často distribuovány také jako samostatné filmy na pokračování na VHS nebo DVD. Hrad Bouzov nacházející se v Olomouckém kraji tak patří k prvním moravským kulturním památkám a historickým objektům, které se objevily v italské napínavé a výpravné podívané určené pro mezinárodní distribuci. V roce 2007 představili režisér Lamberto Bava a scenárista Gianni Romoli italské televizní společnosti Mediaset v Miláně pokračování série s názvem *Il ritorno di Fantaghirò* (Návrat Fantaghirò), ale zamýšlený projekt se nakonec kvůli koprodukčním obtížím a vysokým nákladům nerealizoval.

Jan Švábenický (* 1981) vystudoval katedru divadelních, filmových a mediálních studií na Univerzitě Palackého v Olomouci a poté absolvoval doktorské studium na Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Zaměřuje se na dějiny a interpretaci italské kinematografie, v rámci které se často zabývá populárními žánry, populární kulturou a filmovou hudbou. Publikuje knižně i časopisecky také v Itálii. Je autorem např. italské knižní publikace *Aldo Lado & Ernesto Gastaldi. Due cineasti, due interviste. Esperienze di cinema italiano raccontate da due protagonisti* (2014) nebo rozsáhlé monografie *Fenomeno italský western. Sociokulturní charakteristiky jednoho žánru* (2021).

» jan.svabenicky@gmail.com

Zvony na olomoucké radnici

LEOŠ MLČÁK

Zvěže olomoucké radnice pocházejí tři zvony. Dva hodinové cimbály, dnes vystavené v nádvoří radnice, a jeden signální zvon. Hodinové cimbály určené k odbíjení shora byly umístěny ve velké, signální zvon, v nepůvodní pozici, v malé lucerně. Velký cimbál sloužil k odbíjení celých hodin, malý umístěný pod ním k odbíjení čtvrtí. Původně byl ve věži jen velký pozdně gotický cimbál, ulitý už roku 1501. K němu byl přidán v roce 1603 menší renesanční cimbál. Oba cimbály jsou autorsky určené. Velký cimbál je signován, malý byl zvonáři připsán na základě srovnávací analýzy. Oba zvony zhotovili dva významní olomoučtí zvonáři.

Cimbály mají poměrně strohou plastickou výzdobu, která se omezuje jen na nápisy na jejich čepcích. Oba cimbály mají klasické závěsné koruny se šesti ušima. Uši gotického cimbálu jsou hladké, uši renesančního cimbálu jsou zdobeny lineárním větvičkovým ornamentem. Krky i věnce jsou hladké. Bicí kladiva cimbálu byla spojena táhly s hodinovým strojem. Dochované upevnění i bicí kladiva byly novější.

Existence zvonů na radnici byla v minulosti známá, existuje k nim poměrně bohatá literatura. Nejstarší přepis nápisu na velkém cimbálu se nachází ve zprávě Moravského gubernia z 5. prosince 1828. Zpráva vedle transkripce nápisu na velkém radničním cimbálu obsahuje konvolut opisů nápisů z náhrobků, budov i dalších zvonů. Autorem přepisu byl patrně někdo z místních městských úředníků. Některé části nápisu zkomolil. Vrcholem je popis signatury, kde místo *me fecit* (mě zhotovil) přepsal *meseritsch*. Tyto chyby byly následně převzaty některými autory, mezi jiným Adolfem Nowakem nebo Augustinem Prokopem.

Kvalitnější přepis zaznamenal při historizující přestavbě radnice na počátku 20. století olomoucký archivář Johann Kux, ale ani ten se nevyvaroval některých dílčích chyb. Odpovídající přepis byl vytvořen až na základě faksimile nápisu pořízené roku 1961, při další opravě věže radnice olomouckým muzejníkem Václavem Burianem.

Nápis gotickou minuskulí na velkém cimbálu, dělený reliéfem zvonu a svislým dělicím znakem ve tvaru přeškrtnutého převráceného písmena s,

Velký cimbál po sejmutí z radniční věže. Foto: Leoš Mlčák.

zní: ▲ *en ego campana* ▲ *nvnqv[a]m* ▲ *pronvncio*
 ▲ *vana § ignem § vel festvm § bellvm § avt § ffu]nvs*
honestvm § a[m]jen § in § honore § s[ancti] francisci
 ▲ *anno* ▲ *domini* ▲ *milesimo* ▲ *cccc* ▲ *primo*.
 (Hle, já jsem zvon, který nikdy neoznamuje na-
 darmo oheň nebo svátek, válku nebo počestný po-
 hřeb, amen, ke cti sv. Františka, léta páně tisíc pět
 set jedna.) Nápis je vymezen dvěma plastickými
 linkami, další plastická linka obíhá na přechodu
 k věnci, který je na okraji zesílen širokou plochou
 lištou. Na krku je vymodelována zvlněná nápisová
 páska s dvouřádkovým nápisem: *maister* ▲ *johan-*
nes ▲ *kandler* ▲ *me fecit*. (Mistr Jan konvář mě

zhotovil.) U dvou slov došlo k záměně písmen.
 Cimbál má dolní průměr 168 cm a výšku 90 cm.

Konvář a zvonař JAN odléval zvony v Olomou-
 ci na konci 15. a v první třetině 16. století. Svým
 dílem je doložen v letech 1495–1507. Po svém otci
 vlastnil v Olomouci dům v Široké ulici, o který
 vedl spor. Rozepře byla 11. dubna 1499 urovná-
 na. Kolem roku 1505 byl dům přestavěn. Zvonař
 zemřel patrně v roce 1517. S jeho pozůstalou vdo-
 vou se oženil zvonař Martin Ilenfefeld, který byl
 5. února 1518 jmenován poručníkem Janových čtyř
 dětí. Dům v Široké ulici byl dne 12. srpna 1523
 zabaven k úhradě dědického dluhu.

Pozdně gotické zvony s latinskými nápisy, dělenými svislými dělicími znaky, reliéfy zvonu i rozetami, z části na krcích zdobené figurálními reliéfy Panny Marie, sv. Barbory a malé kalvárie, označoval variovanou dvouřádkovou zvlněnou páskou s nápisem *maister iohannes / kondler me fecit*. Zdokumentováno je devět Janových zvonů, šest z nich je signováno, tři anonymní jsem mu připsal. V letech 1517 a 1518, kdy město nemělo přechodně svého zvonáře, je podle zápisů v rychtářské knize v Olomouci doložen pobyt brněnského zvonáře Jeronýma Haubice.

Na Moravě byly archívními prameny, literaturou a terénním průzkumem zjištěny následující zvony Jana konváře: 1495 Slatinice (OL), 1496 Přerov (PR) kostel sv. Michala, **1497 Dolany** (OL), **1497 Police** (ŠU) připsáno, 1499 Odry (NJ), **1501 Olomouc** (OL) radnice, **1501 Luká** (OL), **1501 Hranice** (PR) připsáno, **1502 Šumvald** (OL), 1502 Bartošovice (NJ), **1503 Nová Hradečná** (OL), **1507 Úsov** (ŠU) připsáno, **nedatovaný Velký Újezd** (OL) připsáno. V Čechách se nachází zvon z roku **1495 v Opatově** (SV). Tučně vyznačené zvony dodnes existují, ostatní byly buď přelity, nebo podlehly válečným rekvizicím.

Obdobnou zvlněnou pásku se signaturou jako na velkém radničním cimbálu použil Jan konvář i na zvonu z roku 1497 v Dolanech. Nápis gotickou minuskulí je dělen reliéfem zvonů. Ucha závěsné koruny jsou zdobena pro tohoto zvonáře typickými výžlabky.

Menší hodinový cimbál, odbíjející čtvrtiny hodiny, byl k velkému cimbálu, odbíjejícímu celé hodiny, přidán po více jak sto letech. Má závěsnou korunu tvořenou šesti uchy zdobenými lineárním větvičkovým ornamentem. Na jeho čepci obíhá jednořádkový nápis kapitálou, vymezený dvěma

zdvojenými plastickými linkami a dělený stylizovanými liliemi. Nápis zní: ANNO DOMINI 1603 IST DIESE V(H)RSCHAL(L)EN AVS BEFEL FEIT STAEINHEISEL (GEGOSSEN). (Léta Páně je tento hodinový cimbál z příkazu Víta Steinhaisela [odlit].) Na přechodu k hladkému věnci, na okraji zesílenému širokou plochou lištou, obíhají tři plastické linky. Dolní průměr zvonu je 98 cm.

Cimbál není autorsky značen. Na základě shodných znaků, lineárního větvičkového ornamentu na uchách, typu písma i dělicích znaků ho ale lze zařadit k dílu olomouckého zvonáře Zachariáše Milnera (? – kol. 1613). Obdobný typ písma se shodnými dělicími znaky se vyskytuje na signovaném zvonu v Podbřežicích na Vyškovsku. Tady je možné doložit i Milnerovu radniční výzdobu uch jeho zvonů, kterým byl lineární větvičkový ornament. Stejný větvičkový ornament můžeme například najít i na Milnerově signovaném zvonu z roku 1597 v Holešově. Na signovaném zvonu v Lipníku nad Bečvou z roku 1604 lze najít shodné písmo i dělicí znaky.

Milner navázal svou činností koncem 16. a na počátku 17. století na dílo svého olomouckého předchůdce Jiřího Hechpergera, od něhož do značné míry převzal typologii jeho plastické výzdoby. Činností je Milner doložen v letech 1592–1610. Před příchodem do Olomouce působil v Brně, odkud roku 1597 přesídlil do Olomouce. Brno jako místo svého působení uvedl ještě na zvonu v Moravském Kočově, který má překvapující strohou plastickou výzdobu, omezující se pouze na dva nápisy. Zvon v Pustých Žibřidovicích, z téhož roku 1597, zhotovil však podle nápisu už v Olomouci.

V roce 1601 křtil Milner v Olomouci s manželkou Zuzanou dceru Magdalénu. Do učení řemeslu přijal roku 1604 Klementa Zahna a roku 1605

Michala Schreiberera. Roku 1604 si koupil měšťan-
sky dům čp. 359, pozdější Ostružnická ulice č. 9,
který 3. února 1613 opět prodal. K typickým for-
málním znakům jeho zvonů patří masivní koruny
zdobené lineárním větvičkovým ornamentem
a dvouřádkové české, německé i latinské nápisy
antikvou, dělené heraldickými liliemi a rozeta-
mi. Nápisové legendy vymezují silně vystouplé
a obvykle zdvojené plastické linky, které obíhají

rovněž na přechodu k věnci, okraj zvonu je zesílen
širokou plochou lištou. V menší míře se nápisy vy-
skytují také na krku a věnci. Z figurálních reliéfů
patří k oblíbeným Panna Marie s dítětem a Ukři-
žování Krista, z dalších jsou nejzajímavější anděl
troubící k poslednímu soudu, vousatá mužská hla-
va nebo městské a rodové erby.

Největší zvon Milner zhotovil v roce 1604 pro
Lipník nad Bečvou. Kvůli jeho velké hmotnosti,

Malý cimbál po sejmutí z radniční věže. Foto: Leoš Mlčák.

kteřá dosáhla váhy 93 centnýřů, město roku 1609 postavilo novou pozdně renesanční zvonici. Z let 1587–1607 je zachováno sedmnáct zvonů, přičemž nejstarší v Holešově (1597) je nesignován a byl mu také připsán na základě příbuznosti použité plastické výzdoby. Na krk zvonu ve Velkých Losinách vložil kromě reliéfu Ukřižovaného Krista erb donátora, Jana mladšího ze Žerotína. Zvon v Hradisku z roku 1604 má výrazně lineární kompozici s hustou soustavou jemných plastických linek, které doplňují ornamentální vlasy a nápis na čepci.

Velmi zajímavá je příbuznost Milnerova a Hechpergerova díla, kterou nelze vysvětlit jen Milnerovým příchodem do Olomouce až roku 1597. Z tohoto důvodu pokládám vztah obou zvonářů za bližší, nikoliv jen čistě konkurenční. Milner mohl být dokonce Hechpergerovým vyučencem nebo tovaryšem, který se s Hechpergerovým dílem podrobně seznámil již ve svém předchozím pobytu ve městě, do něhož se opět vrátil až ke konci mistrova života. Ze zvonů zjištěných při terénních průzkumech se dochovaly zvony označené tučně:

1587 Vrahovice (PV) připsáno, 1592 Drahotuše (PR), 1593 Olešnice (BL) 2, 1593 Olešnice (BL) hřbitovní kostel, 1596 Přerov (PR), **1597 Holešov**

(KM) připsáno, **1597 Moravský Kočov** (BR), **1597 Zátor** (BR), **1597 Hynčice** (BR) připsáno, 1597 Borkovany (BV), 1597 Pusté Žibřidovice (ŠU), 1600 Hraničné Petrovice (OL), **1601 Žeranovice** (KM), **1601 Jezernice** (PR), **1601 Haluzice** (Slovensko), 1602 Drahotuše (PR), 1602 Libhošť (NJ), **1603 Velké Losiny** (ŠU), **1603 Podbřežice** (VY), **1603 Olomouc** (OL) radnice připsáno, **1603 Předmostí** (PR) přenesen z Velké Střelné (OL), **1604 Lipník nad Bečvou** (PR), **1604 Hradisko** (KM), **1604 Vracov** (HO), 1606 Hraničné Petrovice (OL), **1607 Drahotuše** (PR) 2 dochován 1, **1607 Leskovec nad Moravicí** (BR), 1607 Větrkovice (OP), 1608 Dětrichov nad Bystřicí (BR), 1609 Jířikov (BR), 1610 Přerov (PR).

Zvon v horní lucerně byl zavěšen na atypické závěsné koruně tvořené čtyřmi hladkými uchy. Na jeho čepci obíhají dvě plastické linky, které vymezují nápis uvozený kotvicovým křížem, který zní: M A R I A. Mezi jednotlivými rovnoměrně rozmístěnými písmeny jsou větší mezery. Písmo lze zatím označit za historizující, novogotické. Na přechodu k věnci obíhají dvě plastické linky, věnec je hladký. Podle použitého písma, novodobější koruny a stáří zvonoviny prozatím soudím, že jde patrně o zvon ulitý při historizující rekonstrukci radnice.

Leoš Mlčák (* 1948), historik umění, absolvent FF UP Olomouc. Působil jako památkář na Památkových ústavech v Ostravě a v Olomouci a jako kustod v Muzeu umění v Olomouci. Zabývá se dějinami barokního malířství, kampanologií a regionálními dějinami umění. Je autorem a spoluautorem řady odborných publikací. Provádí stavebně historické průzkumy památek a podílí se na jejich obnově.

» mlcakleos@seznam.cz

Vzpomínkové ohlédnutí k letošním nedožitým devadesátinám MUDr. Dobroslavy Provazníkové Vydomusové

VLASTA HLŮZOVÁ

Jednou z málo známých kulturních a intelektuálních osobností byla ve Šternberku poměrně donedávna básnířka a prozaička MUDr. Dobroslava Provazníková, rozená Vydomusová (* 13. srpna 1933 Lošov – 24. září 2019 Velká Bystřice).

Bystrá, temperamentní, všestranně nadaná, hloubavá a senzitivní dívka prožívala dětství v rodném Lošově, dnes místní části Olomouce. Malá vesnička uprostřed krásné, civilizací nenarušené přírody i rodná chaloupka (dnes zrekonstruovaný domek v ulici Svolinského č. p. 89), to byl její dětský svět. A v něm lidé jejímu srdci nejbližší. Milující rodiče, prostí a chudí lidé, obdaření mimořádnou inteligencí, ve výchově přísní, ale spravedliví, starší sestra a nevlastní bratr, moudrý, ušlechtilý a laskavý učitel z venkovské jednotřídky...

Brzy začala vnímat vlastní existenci a také individualitu, svoji odlišnost od ostatních dětí ve hře, v chápání i citění, nemožnost družného splynutí s nimi, a tím i své budoucí osamění, jež vyplývalo z jejího předčasného vyspění a věku neodpovídající vážnosti. Zájem o umění jí v pěti letech vložil do

rukou housle, ty jí umožnily vyjádřit veškeré citění hudbou, prostřednictvím knih pak začala poznávat nejen krásnou literaturu, ale také filozofii a svět umění (malířství, sochařství i architekturu).

Koncem války ji postihlo těžké onemocnění páteře, jež ji dva roky poutalo na sádrové lůžko (1945–47), po uzdravení však musela ještě dva roky nosit kožený korzet, musela se též vyvarovat větší fyzické námahy a nesměla cvičit.

V roce 1947 byla přijata do tercie církevního gymnázia v Olomouci-Řepčíně, kde působily klášterní sestry dominikánky. Zde měla možnost bydlet v penzionátu, zprvu v oddělení vyhrazeném pro přechodně nemocné studentky. Po vyučování mohla v klidu odpočívat v sádrovém lůžku a přitom intenzivně studovat. Po půl roce již začala zvládat schody a mohla se přestěhovat ke spolužačkám do společné ubytovny, účastnit se zájmové kulturní činnosti v kroužcích a pokračovat i ve hře na housle. Stále také hodně četla knihy nejrozličnějších žánrů, zajímala ji hudba a umění vůbec a také různé obory lidské činnosti. Získanými znalostmi a kulturními zájmy téměř renesanční šíře téměř

MUDr. Dobroslava Provazníková Vydومusová s maminkou. Zdroj: rodinný archiv B. Tandlera z Velké Bystřice.

vždy převyšovala své vrstevníky, od svých dvanácti let už hleděla na svět očima dospělého. A protože se nadprůměrně inteligentní a přemýšlivá dívka neměla s kým podělit o svůj přebohatý niterný duševní život, o svoje poznání, sny, radost i bolest, začala poměrně brzy vkládat téměř všechn svůj cit nejen do tónů houslí, ale uzamykat jej také do tajemství slova – začala psát.

Literární činnosti se věnovala od patnácti let. Již jako studentka olomouckého gymnázia byla delegována do skupiny začínajících autorů, avšak svoje práce nepublikovala ani později, neboť se zásadně distancovala od ideologicky tendenční literární tvorby minulého režimu. Otevřeně též projevovala své hluboké sociální citění a křesťanskou víru. Avšak psala stále.

Když se v 50. letech ujal vedení církevní školy stát, přešla po prázdninách na Slovanské gymnázium Olomouc. Maturovala v roce 1953 a poté vystudovala všeobecné lékařství. Na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci pro-

movala v roce 1959. Nemoc ovlivnila i její výběr specializace povolání (jako lékaře internisty s lidským a psychologickým přístupem k pacientům). Po promoci působila deset let na interním oddělení nemocnice ve Šternberku, z toho čtyři roky jako zástupce primáře. Svoje povolání i pacienty milovala. Po sňatku s inženýrem vodohospodářem Františkem Provazníkem (1970) pak působila 24 let v Ostravě-Porubě jako odborná internistka. Chvilé dovolené a odpočinku trávili manželé Provazníkovi pravidelně v Lošově (na rekreační chalupě v Lenhartově ulici). Do Šternberka se MUDr. D. Provazníková vrátila jako ovdovělá. V malém útulném bytě ve starší části sídliště Nádražní se věnovala převážně literární práci. S počítačovou technikou se seznámila celkem rychle, pracovala pak na počítači denně a přepisovala postupně některé svoje rukopisy.

Její celoživotní literární dílo zahrnuje především lyrickou a intimní poezii, ale i drobnější a středně obsáhlou prózu povídky, eseje, vzpomínkové a životopisné příběhy. Celé dílo se uchovalo převážně v soukromé samizdatové podobě. Téměř profesionálně knihařsky zhotovené vazby některých jejích sbírek jsou někdejší dílem jejího manžela.

První literární prezentací MUDr. D. Provazníkové Vydومusové bylo její velmi úspěšné autorské čtení nazvané *Život a čas*. Uskutečnilo se v Městské knihovně Šternberk 5. listopadu 2010 a pro skromnou autorku se stalo motivačním podnětem ke knižnímu vydání alespoň některých jejích prací. Následné vydávání svých sbírek (včetně grafiky) svěřila profesionálům vybraného nakladatelství.

V roce 2012 se jí podařilo vydat knižně první vlastní publikaci s názvem *Obelisk*, výběr

z devatenácti básnických sbírek, jež vznikly v letech 1948–2012. Další sbírka lyrických básní, *Kosmické záření* (2013), zahrnuje sedm z dvaceti básnických sbírek. Milovníci poezie mohli vybrat básně z této sbírky slyšet v Městské knihovně Šternberk z úst samotné autorky na čtenářské besedě dne 21. února 2013.

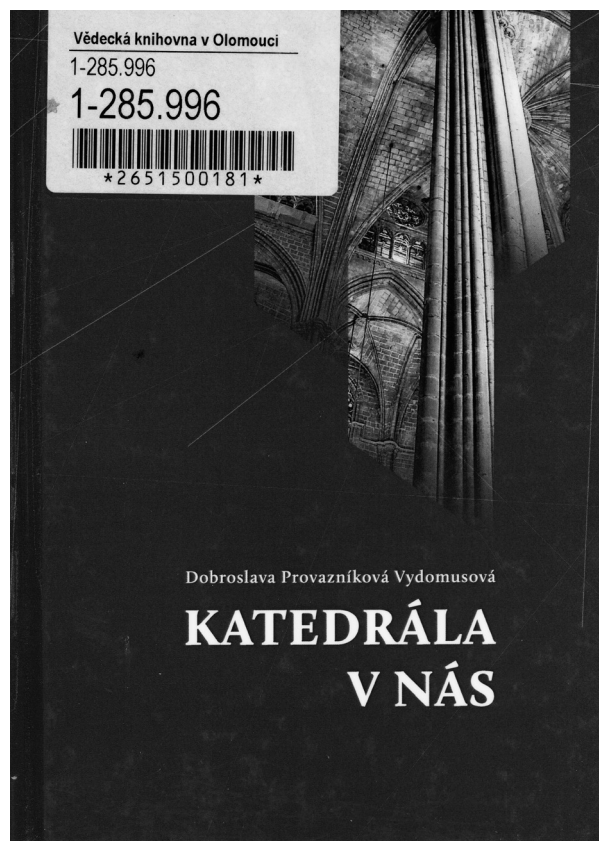
V roce 2014 vydala D. Provazníková knihu *Katedrála v nás*, obsahující šest básnických sbírek; jedna z nich, *Návrat Asraela*, je věnována vzpomínce na zesnulého manžela. Publikace *Zázrak bytí* (z následujícího roku) zahrnuje dalších pět jejích básnických sbírek. Jednotlivé sbírky na sebe chronologicky navazují.

Poezie D. Provazníkové Vydomusové zrcadlí její myšlenky, prožitky i hlubokou životní filozofii. Její psychologický pohled na vševiděné v okolním světě byl od dětství ovlivňován nesmírně intenzivním prožíváním všeho dění, vlastním utrpením fyzickým, ale i spoluprožívaným utrpením duševním, jež dennodenně přinášela její profese; bolestně ji trápil též postupný manželský rozvrat mezi rodiči a odchody jejích blízkých ze života – otce, manžela, matky i obou sourozenců. Těšila se však také drobnými lidskými radostmi, skutečnou a nezištnou láskou svých nejbližších a několika přátel, krásou a vznešeností duševního světa.

V roce 2014 se stala členkou Unie českých spisovatelů. S optimisticky naladěnou myslí začala připravovat k vydání ještě další práce, a sice výběr ze svých próz. Ale osud si zahrál s vitální autorkou stále zdravé mysli nelítostně. Po dalším těžkém úrazu (pádu ze schodů) byla ve svém bytě

Knihy D. Provazníkové Vydomusové jsou k zapůjčení ve VKOL.

odkázána na pečovatelskou službu, a nakonec musela přijmout hospicovou péči na Svatém Kopečku u Olomouce; byla opět upoutána na lůžko. Její životní pouť skončila v Domě pokojného stáří sv. Anny v nedaleké Velké Bystřici, nabízejícím seniorům nejen kvalitní sociální služby se stálou lékařskou péčí, ale i kulturní, společenské a duchovní programy. Zde zemřela. Místo jejího posledního odpočinku se nachází v hrobce rodiny Vydomusovy na nedalekém Svatém Kopečku.

Básnická tvorba MUDr. Dobroslavy Provozni-
kové Vydomusové oslovuje především citlivé čte-
náře vysokého intelektu. Vnímavého čtenáře vede
k hlubšímu zamyšlení o životě i jeho smyslu.

Jako autorka s hlubokým sociálním cítěním,
člověk věřící, ale i jako bývalá lékařka internist-
ka dokázala vnímat též řadu negativních jevů
a tragiku lidského života (včetně života vlastního)
racionálně, přesto však její pohled na svět vyznívá
v její literární tvorbě optimisticky; věřila totiž, že

v hloubi duše každého člověka je něco dobrého,
pro co je možné si ho vážit.

*Kdybychom
Kdybychom se všichni změnili
nebo jen chtěli se změnit,
pak bylo by na lidech,
na člověku
čeho si cenit.*

(Z výboru poezie *Obelisk*, 2012)

Vlasta Hlůzová (* 1935) žije ve Šternberku, kde působila
jako učitelka na základní škole (aprobace český jazyk,
dějepis, výtvarná výchova). Zabývá se kulturní historií
šternberského regionu.

» bronslav-hluzav@volny.cz

Studovna historických fondů VKOL získala nové moderní skenery

Vědecká knihovna v Olomouci uchovává mimořádný soubor mapující staletou historii knižní kultury. Historické fondy, které v současnosti obsahují přibližně 1 500 rukopisů, 2 000 inkunábulí a okolo 65 000 svazků starých tisků, jsou od roku 2007 postupně digitalizovány a zpřístupňovány uživatelům knihovny. Kromě digitalizačního pracoviště probíhá skenování také na oddělení historických fondů. Pro tento úsek byl v letošním roce zakoupen nový knižní skener, a to díky získání finančních prostředků z Národního plánu obnovy ve výši téměř 1,5 mil. Kč. Původní skener sloužil od roku 2008 a pro poruchovost a zastaralost již byla potřebná jeho výměna. Co přinese modernizace digitalizačního zařízení, přiblížil historik VKOL Rostislav Krušínský.

Co vše bylo pořízeno v rámci projektu a jaká je výhoda nového vybavení?

V rámci projektu byl pořízen velký skener Bookeye 5 V2 Semiautomatic, malý stolní skener Plustek OpticBook A300 a diskové pole, aby bylo

možné ukládat stále narůstající objem dat. Výhodu diskového pole asi není potřeba rozebírat, tam ostatně musíme věřit kolegům z IT. Pokud jde o skenery, tak oba umí skenovat v rozlišení na 600 DPI, což je více, než uměl skener předchozí. Velký skener má spoustu vymožeností, které jsme ještě ani neprozkoumali. Prozatím používáme jednoduchý postup určený pro neškolené uživatele a seznamujeme se pomalu s dalšími možnostmi. Technologický posun je jasný už jen s ohledem na to, že předchozí skener zde fungoval 15 let.

VKOL má samostatné digitalizační pracoviště, které rovněž skenuje historické fondy. Na co primárně je využívána digitalizační jednotka na vašem oddělení?

Primární využití má několik podob. Od prvních pokusů s digitalizací používáme digitální snímky k doplnění katalogu, zatraktivnění záznamů a podchycení stavu dokumentů. Posledních cca 5 let se věnujeme soustavně skenování tzv. klíčových stran, jako je vazba, titulní list apod. Druhou variantou je skenování pro jiné instituce.

Vzhledem k velikosti historického fondu jsme často žádáni o poskytnutí snímků na výstavy a do připravovaných publikací.

Třetí z možností, kdy skenujeme historické fondy, je digitalizace na objednávku prostřednictvím služby EOD, kterou od roku 2009 provozujeme (digitalizace autorsky volných knih prostřednictvím služby EOD – Ebook On Demand – elektronická kniha na objednávku, pozn. red.). Konečně pro badatele skenujeme za úplaty jednotlivé strany či pasáže z tisků a rukopisů. To je přesně práce pro nový skener ve studovně historických fondů. Knihy, které digitalizujeme v rámci služby EOD, jsou nejméně 3 měsíce k dispozici pouze objednateli, následně jsou zveřejněny v digitální knihovně

Nový skener Bookeye 5. Zdroj: archiv VKOL.

VKOL (www.digitalniknihovna.cz/vkol). K záznamům v katalogu jsou samozřejmě přidány odkazy na digitální podobu.

Kdo vše může skenery používat, je určen i veřejnosti?

Velký skener v nastavení pro neškolené uživatele může po krátké ukázce využít prakticky každý. Pro veřejnost je určen s omezením na historický fond. Bohužel nemůžeme skener poskytnout každému, kdo si chce naskenovat recept z nové kuchařky nebo pár stránek ze skript, která jdou půjčit jen do studoven.

Od kdy probíhá ve studovně digitalizace a kolik signatur bylo zpracováno?

Digitalizace probíhá cca od roku 2007, snímky klíčových stran jsme přidali k cca 20 000 záznamům, při průměru 3 snímky na každou publikaci je to odhadem 60 000 skenů. V rámci zmíněné služby EOD bylo od roku 2009 do dnešního dne digitalizováno 968 dokumentů. Přesný počet snímků neznám, ale průměrný počet stran zakázek celoevropské služby EOD je cca 160 stran, to by znamenalo přes 150 000 skenů. Počty skenů na výstavy a pro badatele budou nejspíše v řádu stovek až několika málo tisíců.

Jakým způsobem se vybírají knihy pro skenování?

Po počátečních pokusech a několikaletém nahodilém skenování podle aktuální potřeby jsme před lety začali skenovat signatury od začátku, od nejnižších čísel, a systematicky přidávat k záznamům snímky klíčových stran. Momentálně jsme někde u čísla 12 000. Vedle toho je výběr na čtenářích a jejich objednávkách.

Studovna historických fondů VKOL. Zdroj: archiv VKOL.

Prozradíte, co se chystáte zdigitalizovat v blízké době a na co se mohou uživatelé digitální knihovny těšit?

Skenovali jsme obrazový doprovod k výstavě *Marx?* a vedle toho nám studenti v rámci praxe pomáhají skenovat klíčové strany z tzv. Basnerovy sbírky (knižní sbírka německého sociálního demo-

krata Emila Basnera, která přešla po jeho smrti do majetku Berliner Stadtbibliothek, pod vlivem válečných událostí byla v roce 1944 evakuována do tzv. Východních Sudet, poz. red.), kterou jsme ve VKOL identifikovali a kterou zpracovává kolega Jiří Glonek.

Michaela Heloňová

Olomoucký kraj zná svého nejlepšího venkovského knihovníka za rok 2023

V úterý 10. 10. 2023 proběhlo v Červeném kostele Vědecké knihovny slavnostní předávání ocenění *Nejlepší venkovský knihovník Olomouckého kraje za rok 2023*.

Slavnostním aktem byl zakončen již 7. ročník soutěže, kterou Vědecká knihovna v Olomouci pořádá společně s Olomouckým krajem. Cílem ocenění je především poděkování aktivním knihovníkům venkovských knihoven za jejich práci a obětavost a zároveň pozvednutí prestiže jejich činnosti a vyjádření podpory těmto pracovníkům na krajské úrovni.

Výsledky letošního ročníku:

1. místo: Ing. Šárka Kobzová z Místní knihovny Bohdík
2. místo: Jana Seidlová z Obecní knihovny Mrsklesy
3. místo: Mgr. Marie Henslová a Bc. Marek Hensl z Obecní knihovny Pavlovice

Ceny převzali výherkyně a vítěz z rukou hejtmana Olomouckého kraje Josefa Suchánka, radního pro oblast kultury a památkové péče Jana Žúrka, předsedy kulturní komise Olomouckého kraje Josefa Ťulpíka a ředitelky VKOL Ivety Ťulpíkové.

Vítěžkyně a vítěz soutěže o *Nejlepšího venkovského knihovníka Olomouckého kraje za rok 2023*: Šárka Kobzová (3. zleva), Jana Seidlová (1. řada 3. zprava), Marie Henslová (1. řada 2. zprava) a Marek Hensl (2. řada, 2. zprava). Zdroj: archiv VKOL.

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Výstavy

Osobnosti Jadrana Šetlíka

12. 12. 2023 – 12. 1. 2024 / Červený kostel,
Bezručova 3

Výstava představí portréty významných osobností ztvárněné fotografem Jadranem Šetlíkem. Jadran Šetlík, umělecký fotograf a portrétista, svým osobitým pojetím umocněným originální ruční technologií přenosu fotografie na plátno vytváří fotografické obrazy, které evokují pocit malířského plátna malovaného starými mistry a slouží jako odkaz budoucím generacím.

Květy trpělivosti. Květinové motivy v liturgickém umění a jejich symbolický význam

19. 1. – 9. 3. 2024 / Červený kostel, Bezručova 3

Jako mocné duchovní symboly se motivy z rostlinné říše objevují již v biblických textech a posléze i v duchovní literatuře. Výstava představí pestře vyšívaná mešní roucha, zlatnický dokonale zpracované liturgické nádoby s rostlinnými a květinovými motivy, výběr barokních duchovních tisků dobových herbárií či grafických vzorníků, které sloužily umělcům a řemeslníkům jako pestrý zdroj inspirace napříč staletími.

Výtvarné práce s tématem Tří králů

22. 12. 2023 – 15. 1. (31. 1.) 2024 / Galerie Biblio,
foyer Červeného kostela

Výstava ve spolupráci s Charitou Olomouc představí výtvarné práce žáků základních a středních škol s tematikou tříkrálového koledování. Výstava bude zahájena ve foyer VKOL 4. ledna 2024. Práce budou vystaveny v Galerii Biblio (do 14. 1. 2024) a také ve foyer ČK (do 31. 1. 2024).

Voda je život

leden 2024 / Galerie Biblio, Bezručova 2

Výstava poukazuje na klimatické změny, které způsobují, že vody v přírodě plíživě ubývá. Příroda a krajina jsou přitom jedinými zdroji, z nichž je možné vodu čerpat. Na jednotlivých panelech je možné se dozvědět o vodě v přírodě a jejím ubývání v souvislosti např. s těžbou nebo globálním oteplováním. Čtvrtý ročník výstavy, kterou připravuje Ústav výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i, s dalšími institucemi.

Česko v Arktidě / Arktida v Česku

únor 2024 / Galerie Biblio, Bezručova 2

Panelová výstava představuje úspěchy severských a českých vědců při výzkumu Arktidy, společné česko-arktické výzkumné, vzdělávací a kulturní projekty a aktivity v Česku a v Arktidě, přibližuje výuku severských jazyků a přednášky o původních obyvatelích Arktidy na Karlově univerzitě, roli „Norských fondů“ aj.

Adventní koncerty v Červeném kostele

Série hudebních podvečerů přinese vystoupení různých interpretů a hudebních sdružení:

Spolek pro komorní hudbu Olomouc

Jan Čonka

3. 12. 2023 / 19.00

Vánoční atmosféru navodí hrou na kytaru Jan Čonka.

VoxBox

10. 12. 2023 / 17.30

Koncert přinese tradiční i moderní skladby v kombinaci s beatboxem. Krásná hudba a výjimečný sólový zpěv pro všechny věkové kategorie.

ZUŠ CAMPANELLA Olomouc

17. 12. 2023 / 16.00

Oblíbená olomoucká CAMPANELLA tentokrát představí své žáky a studenty individuální výuky. Uslыšíme zpěváky, flétnisty a klavíristy, kteří si připravili program pro příjemné adventní odpoledne.

Žáci Školy ukrajinské kultury

20. 12. 2023 / 18.00

Ukrajinské děti uvedou vánoční divadelní hru a představí tradiční koledy v češtině a ukrajinštině.

Vánoční koncert kapely Ozembóch

22. 12. 2023 / 19.00

Nejen tradiční koledy, ale také moderní vánoční písně nabídne koncert kapely Ozembóch, kterou tvoří 3 muzikanti – Hana Přichystalová, Vladimír Severa a Roman Kubínek.

Vánoční divadlo pro děti

Studio Damúza – Ovečka betlémská

22. 12. 2023 / 16.00 / Červený kostel, Bezručova 3

Vánoční zázrak očima chundelaté ovečky a starého pastýře. Loutková hudební pohádka

o kouzlu Vánoc pro všechny od 4 let. Slyšíte zpěvy andělské? Beeeé!!!

Délka představení: 40 minut, informace o vstupném na www.vkol.cz.

Adventní komentované prohlídky Červeného kostela

Zastavte se v předvánočním shonu a zaposlouchejte se do příběhu Červeného kostela a tónů harmonia. Ve vybrané dny pořádá Vědecká knihovna v Olomouci komentované prohlídky Červeného kostela. Závěr každé prohlídky zpestří krátký vánočně laděný koncert na harmonium v podání Ondřeje Muchy.

Vstupné: základní 50 Kč /snižené (senioři, děti) 30 Kč. Rezervace předem není nutná / prodej vstupenek ve foyer kostela.

Termíny a časy prohlídek

Začátek vždy v celou hodinu

2. 12. 2023

10.00–15.00 (10.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00)

3. 12. 2023

10.00–17.00 (10.00, 11.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00)

16. 12. 2023

10.00–15.00 (10.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00)

17. 12. 2023

10.00–14.00 (10.00, 11.00, 12.00, 13.00)

20. 12. 2023

10.00–17.00 (10.00, 11.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00)

21. 12. 2012

10.00–17.00 (10.00, 11.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00)

Muzeum a galerie v Prostějově

Hlavní budova

nám. T. G. Masaryka 2

RE-WOLKER

2. 2. – 26. 5. 2024 / vernisáž 1. 2. 2024 v 17.00

Osobnost Jiřího Wolker je synonymem pro město Prostějov. U příležitosti sta let od jeho úmrtí představí veřejnosti Miloš Karásek své nové Wolkerovy plastiky a Luděk Bárta plakátový cyklus s názvem *Re-reinkarnace Wolker*. Mladý básník Wolker se tak stane nesmrtelným a bude pokračovat v životě některé ze současných pop kulturních ikon jako například Michaela Jacksona, strýčka Sama nebo Limonádového Joea. Do jakých dalších známých osobností se Jiří mohl reinkarnovat, si lze prohlédnout na následující výstavě.

Wolkerovy lásky pohledem fotografa Michala Zajačka

2. 2. – 26. 5. 2024 / vernisáž 1. 2. 2024 v 17.00

Jiří Wolker se v Prostějově nejen narodil a zemřel, ale především zde žil, studoval a setkával se se svými přáteli a přítelkyněmi. Autorská výstava Michala Zajačka představí historickým a současným pohledem fotografie Wolkerových

dívek, které básníkovi zpříjemňovaly těžké chvíle či ho sužovaly svými rozmary. Marie Horáková, Miluška Nedělníková nebo například Marie Koldová se opět vrátí mezi nás a emocemi zachycenými v milostných dopisech Jiřímu nám poddhalí své city k mladému básníkovi.

Kamil Lhoták. Poezie techniky

1. 12. 2023 – 21. 1. 2024 / vernisáž 30. 11. 2023 v 17.00

Výstava prezentuje soubor děl oblíbeného umělce Kamila Lhotáka, především grafiky, ale také akvarely a koláže ze soukromé kolekce sběratele Radovana Špačka. Sbírkou vznikala v průběhu posledních sedmnácti let a obsahuje v průřezu umělcovu tvorbu od úplně první litografie z roku 1944 přes jím oblíbené náměty portrétů a techniky až po drobné grafické listy, pf a exlibris. Kamil Lhoták byl členem Umělecké besedy, SČUG Hollar a jedním ze zakládajících členů Skupiny 42. Přestože vystudoval právnickou fakultu, od mládí tíhnul k modernímu umění, především předválečné avantgardě. V jeho tvorbě nalezneme odkazy na soudobé umění, například tvorbu Roye Lichtensteina a tehdy nové umělecké směry jako op-art.

Malý velký muž / Karel Dostál-Lutinov

10. 11. 2023 – 14. 1. 2024

Karel Dostál-Lutinov (1871–1923) patří mezi významné prostějovské osobnosti. Ve městě najdeme jeho pamětní desku, a dokonce se po něm jmenuje i jedna ulice. Povědomí o jeho osobě je však mezi obyvateli Prostějova na ústupu, a přitom jeho význam daleko přesahuje hranice města. Jako nepsaná hlava Katolické moderny

ovlivnil nejen mnoho jiných katolických kněží, ale i umělců, kteří tvořili především na poli literárním, ale i malířském nebo sochařském. Zavítejte na výstavu ke stému výročí jeho úmrtí a seznámte se s jeho osobností, která tehdy byla pro mnoho lidí poměrně kontroverzní.

Když příroda spí

3. 11. 2023 – 7. 1. 2024

Zapůjčená výstava z Muzea Vyškovska je koncipována jako procházka zimní přírodou, během

MGP

Když příroda spí

vernisáž ve čtvrtek 2. 11. 2023 v 17:00

3. 11. 2023 ————— 7. 1. 2024

Olomoucký kraj MUZEUM VYŠKOVSKA SIDA

kteří se budou návštěvníci moci seznámit s různými způsoby přezimování živočichů a rostlin. Výstava bude doplněna řadou interaktivních prvků a její součástí bude nabídka edukativních programů.

Vánoční inspirace

3. 11. 2023 – 7. 1. 2024

Na vánoční atmosféru se můžete naladit na výstavě vánočních stromů, které se mohou stát inspirací také pro vaše domovy. Výstava bude určena pro všechny, kteří milují kouzlo Vánoc a ozdoby zhotovené ručně z přírodních materiálů, jako je bavlna, vlna, příze, dřevo, keramika apod. Nazdobené stromy budou doprovázet betlémy zapůjčené od různých subjektů a dále kolekce obrázků s tematikou Boží rodiny či andělů od výtvarníka Luboše Kafky, který svými náměty navazuje na tradici podmaleb na skle či lidových obrázků na plechu.

Přednáška Čtrnáct barev Vánoc

PhDr. Jana Poláková, Ph.D., Moravské zemské muzeum

14. 12. 2023 v 16.00

V naší republice žijí vedle české majority zástupci čtrnácti národnostních menšin, cizinců a představitelů různých národů. Také z hlediska náboženství není naše země homogenní – najdeme mezi námi osoby hlásící se k nejrůznější víře nebo považující se za ateisty. Slaví všichni Vánoce? A když ne, dostávají dárky někdy jindy? Nosí všude dárky Ježíšek? Prožívají Vánoce v každé rodině stejně? Mají všichni na Štědrý den ozdobený stromeček a smaženého kapra? Odpovědi na podobné

otázky nabízí přednáška etnoložky a kurátorky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea PhDr. Jany Polákové, Ph.D., s názvem *Čtrnáct barev Vánoc*.

Galerie Špalíček

Uprkova 18

Miloň Novotný: Síla okamžiku

23. 11. 2023 – 5. 2. 2024 / vernisáž 23. 11. 2023 v 17.00

Fotografické dílo Miloně Novotného se svým tématem řadí do poezie všedního dne. Objektem autorova zájmu byl člověk. Fotografoval obyvatele českých vesnic a měst, ale nejznámější jsou snímky z cest do zahraničí, jako je například Anglie, Indie, USA a jiné. Ve fotografickém repertoáru Miloně Novotného nalezneme také dokumentární fotografii, kdy zaznamenal důležité politické okamžiky naší země – srpen 1968, pohřeb Jana Palacha a listopad 1989.

Floristický workshop Rozsviďte stromy

7. 12. 2023 v 16.00–18.00 / Galerie Špalíček,

Uprkova 18

vstupné: 700 Kč / dospělý, 50 Kč / dítě

Workshop bude zaměřen na výrobu vánočního stromu v květináči, který poslouží jako dekorace interiéru nebo zápraží či zahrady. Hotový strom ozdobíme světelným řetězem.

Děti si budou moci vyrobit vánoční stromek z vlny a kartonu. Workshop povede Ing. Pavla Koutná a proběhne v edukačních místnostech Galerie Špalíček. Rezervace do 1. 12. 2023 na tel.: +420 725 801 827 a e-mailu: pkoutna@muzeumpv.cz.

Hvězdárna Prostějov

Kolářovy sady 3348

V prosinci můžete navštívit naši hvězdárnu s dětmi, a to v rámci speciálního vánočního pohádkového týdne. V týdnu od 4. 12. do 8. 12. každý den od 15.00 čteme dětem příběhy s astronomickou tematikou. Čeká nás povídání o *Martinovi a hvězdě*, *Kometce Žanetce* nebo *Zimní pohádka*, v níž se děti dozví, proč je Slunce v zimě níže na obloze.

První pohádkový týden nového roku nás čeká hned po vánočních svátcích, a to od 2. 1. do 5. 1. 2024. Těšit se můžete na pohádku *O sluníčku*, ve vyprávění nazvaném *Stalo se nebo nestalo?* se dozvíme o tom, co dělají planety, když spíme, a týden zakončíme *Brněnskou měsíční pohádkou*, v níž dva nezbední kluci pomohou Měsíci, aby byl krásně čistý a voňavý.

Únorové pohádky se uskuteční od pondělí 5. 2. do pátku 9. 2., každý den od 15.00. Čeká nás příběh *Hrdiny Persea*, inspirovaný starými řeckými bájemi, nebo třeba *Jak kapička putovala* o koloběhu vody v přírodě. Po pořadu vždy následuje pozorování Slunce speciální astronomickou technikou a za nepřízně počasí prohlídka dalekohledů.

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 1, Přerov (přerovský zámek)

Školní abeceda

30. 5. – 31. 12. 2023 / chodba v II. patře

přerovského zámku

Přijďte zavzpomínat na svá školní léta! Srdečně vás zveme na další výstavu školních obrazů

z jedinečné sbírky Muzea Komenského v Přerově: tentokrát na téma *Školní abeceda*.

Na školních obrazech z průběhu 20. století si můžete prohlédnout výběr z nejzajímavějších nástěnných abeced a abecedních souborů ze sbírky našeho muzea. Spojení písmen, kreseb a veršů vždy pomáhalo dětem při prvopočáteční výuce čtení a psaní, řadu z nich si budete pamatovat ze svých školních let.

Výstava potrvá do 31. 12. 2023. Vstupné na výstavu je ZDARMA ke vstupence do stálých expozic nebo samostatně za 20/10 Kč.

Vánoce na zámku

5. 12. 2023 – 7. 1. 2024 / Kaple přerovského zámku
Návštěvníci se po roce opět mohou těšit na tradiční vánoční výstavu, kde budou moci zhlédnout svátečně nazdobené lidové interiéry, letos navíc rozšířené o ukázkou historického sportovního náčiní a kolekci zimního oblečení. Zejména děti jistě zaujmou historické sánky, lyže či brusle, na kterých venku dováděli jejich praprarodiče.

Na výstavě ale nebude chybět ani tzv. Zbořilův betlém se 130 detailně propracovanými figurami z lipového dřeva, které znázorňují řadu dnes již zapomenutých řemesel i výjevy ze všedního života venkovanů. Na živých jedlích pak lidé budou moci obdivovat krásu českých skleněných ručně vyráběných vánočních ozdob ze současné produkce sklářského výrobního družstva Slezská tvorba Opava.

V rámci výstavy bude pro veřejnost připraven také oblíbený workshop pro veřejnost – malování baněk pro malé i velké proběhne o víkend 9. a 10. prosince 2023, a to od 9.00 do 16.30 ho-

Muzeum Komenského v Přerově
vás zve na

Vánoce na zámku

5. 12. 2023 – 7. 1. 2024

Výstava betlému řezbáře Bedřicha Zbořila, vánočních baněk výrobního družstva Slezská tvorba Opava, historického sportovního náčiní a zimního oblečení.
Slavnostní vernisáž: 3. 12. 2023 v 17.30

Malování baněk pro veřejnost:
9. a 10. 12. 2023, oba dny 9.00–16.30 hodin
Vstupné 65 Kč (1 ks baňka + vstup do výstavy)
Doporučujeme rezervaci míst na tel.:
581 250 531

Vstupné
na výstavu:
40/20 Kč

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřizovanou a financovanou Olomouckým krajem.

din v prostorách přerovského zámku, vstupné 65 Kč.

Výstavu budete moci navštívit až do 7. ledna 2024, vstupné 40/20 Kč.

Slavnostní zahájení výstavy proběhne o první adventní neděli 3. 12. 2023. Vstup zdarma.

Starší doba železná v srdci Hané

2. polovina prosince 2023 – duben 2024 (termín bude upřesněn) / Velký výstavní sál, kruhový sál a předsálí přerovského zámku

Zveme vás do Přerova na další zastavení putovní výstavy, která vznikla ve spolupráci s Muzeem a galerií v Prostějově, Filozofickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Ústavem archeologické památkové péče Brno.

Výstava představí nejvýznamnější archeologické poznatky a nálezy z období starší doby železné objevené na území střední Moravy a uvede je do celoevropských souvislostí. Prezentována bude také řada nálezů přímo z přerovského regionu. Výstava návštěvníkům představí období, ve kterém se nejenže začíná užívat železo, ale také současně nastávají zásadní změny ve společenské struktuře pravěké společnosti.

Nejvýznamnější památky tohoto období na střední Moravě zanechali nositelé tzv. platěnické skupiny, náležící k východohalštatské kultuře. Výrazná společenská diferenciací a zejména vzestup elitní vrstvy, v jejichž rukou se soustřeďuje hospodářská i politická moc, se zřetelně zrcadlí v archeologických nálezech – typickým příkladem jsou bohatě vybavené komorové hroby nebo hromadné nálezy luxusních předmětů.

Kromě archeologických nálezů se veřejnost bude moci seznámit s historickými souvislostmi od 8. do poloviny 5. století př. n. l., to vše navíc doplněno o řadu rekonstrukcí významných archeologických situací, trojrozměrných i kresebných. Vstupné na výstavu: 60/30 Kč.

Hrad Helfštýn

Týn nad Bečvou 333

Od 27. 11. 2023 je hrad veřejnosti uzavřen. V lednu 2024 bude hrad výjimečně otevřen v sobotu 6. 1.,

a to od 8 do 15 hodin. V tento den proběhne tradiční akce Novoroční výstup na hrad Helfštýn. Vstupné 50 Kč.

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Hlavní třída 342/222

Pertti Nurmi – Hledání podstaty

16. 11. – 3. 12. 2023 / Výstavní síň

Výstava fotografií finského fotografa Pertti Nurmiho oživí letošní ročník bluesového festivalu *Blues Alive* v Šumperku. Pertti Nurmi se může za svou kariéru pochlubit tisíci snímky stovek bluesových umělců, většinou v černobílém formátu. Kromě rodného Finska vystavoval také v USA, Španělsku, Norsku, Francii, Dánsku a Belgii. Je držitelem prestižního ocenění *Keeping The Blues Alive* od Blues Foundation a v současné době je viceprezidentem Evropské bluesové unie.

Čím voní Vánoce

9. 11. 2023 – 28. 1. 2024 / Hollarova galerie

S příchodem adventního období vytáhne nejedna hospodyňka rozličné formičky, vykrajovátko, tvořítko a jistě také již ohmatanou kuchařskou knihu s ověřenými recepty a pustí se do výroby vánočního cukroví a dalších dobrot typických pro nejkrásnější svátky v roce. Kromě obvyklých ingrediencí se při jejich výrobě používá také řada druhů koření a dalších aromatických přísad. Naše nová vánoční výstava vás proto tentokrát zavede do světa především cizokrajného koření a prozradí, z jakých plodin se jednotlivé druhy získávají, kde tyto plodiny rostou a kdy si našly cestu do evropského (tedy i českého) jídelníčku.

Zároveň si prohlédnete nejrůznější pomůcky, s nimiž připravovaly vánoční dobroty naše babičky. A možná také objevíte u vás doma zatím nevyzkoušený nebo už zapomenutý recept.

Dalibor Nesnídal: Všechnoť aneb od každého trochu (kresby, objekty)

2. 11. 2023 – 4. 2. 2024 / Rytířský sál
Devatenáctý ročník literárního a filmového festivalu *Město čte knihu* je věnován tvorbě spisovatele a cestovatele Josefa Formánka a jeho dvorního ilustrátora Dalibora Nesnídala. Výstava malíře, sochaře a rytce skla Dalibora Nesnídala potěší děti i dospělé. Nabídne dobrodružnou výpravu mezi exotikou a starobylostí dýchající obrazy, mapy, plastiky a objekty ze skla, kovu a nalezených přírodních materiálů i ručně vázané, napsané a ilustrované knihy. Autor v současnosti žije a tvoří v těsném kontaktu s přírodou v malé vesničce Semtěš u Žludic na Karlovarsku. Vystavuje pravidelně, většinou v západních Čechách. Moravskému publiku se jedinečná příležitost nahlédnout do fantastického světa Dalibora Nesnídala nabízí právě nyní v Šumperku.

Vesmírná herna

24. 10. 2023 – březen 2024 / Muzejíčko
V říjnu jsme otevřeli úplně novou dětskou hernu. Muzejíčko jsme proměnili v kosmický prostor, v němž se děti mohou stát odvážnými astronauty a v raketě se vydat na dobrodružnou cestu do vesmíru. Zábavnou formou se přitom dozvědí mnohé o planetách a souhvězdích. V herně na ně čekají různé skládačky a hlavolamy s vesmírnou tematikou a na výpravě do kosmu je doprovodí i virtuální realita.

Zdeňka Rambousková

15. 11. 2023 – leden 2024 / Galerie mladých
Vánoční období a začátek nového roku v Galerii mladých budou patřit šumperské malířce a grafičce Zdeňce Rambouskové. Autorka známá především svou krajinomalbou ve svých dílech s oblibou zachycuje také městská zákoutí a pamětihodnosti. Její prezentace krajiny působí na diváka pozitivním a uklidňujícím dojmem. Zdeňka Rambousková má za sebou nespočet výstavních projektů v tuzemsku i zahraničí.

Muzeum Zábřeh

Žižkova 1

Betlémy

6. 12. 2023 – 21. 1. 2024

Motýli Zábřežska

22. 11. 2023 – 7. 1. 2024

Fotografická výstava Milana Dvořáka, zoologa a geologa Vlastivědného muzea v Šumperku, přiblíží křehkou krásu života motýlů našeho nejbližšího okolí. Fotografie, pořízené mezi lety 2020 až 2023, zachycují široké spektrum motýlů Zábřežska, mezi nimiž nechybějí babočky, píďalky ani „noční“ motýli, tedy můry. Focení probíhalo v okolí Zábřehu, Hynčiny, Dolního Bušínova a Kamenné.

Muzeum Mohelnice

Kostelní nám. 938

Co šeptají andělé

25. 11. 2023 – 3. 3. 2024

Andělé coby prostředníci mezi Bohem (božstvy) a lidmi člověka provázejí od nepaměti. V křesťanské tradici svou roli sehrávají nejen ve vánočním příběhu, bible o nich vypráví prakticky už od stvoření světa. Navzdory sekularizaci a kulturním změnám ve 20. století zůstává téma anděla pro mnoho lidí i umělců až do současnosti aktuální, zrcadlíci spirituální rozměr člověka. Výstava představuje sochy, obrazy, grafiky i sbírkové předměty z oblasti lidového umění a uměleckého řemesla, které motiv anděla spojuje. Vedle historických

sbírek a betlémů nejsou opomenuty ani živoucí mikulášsko-andělské tradice.

Památník Adolfa Kašpara v Lošticích

Palackého ul. 343

Vánoční ozdoby ze sbírky Havelkova muzea v Lošticích

23. 11. 2023 – 14. 1. 2024

Zkrátit si čekání na Ježíška a adventně se naladit vám jistě pomůže nová výstava v Památníku Adolfa Kašpara v Lošticích. Uvidíte korálkové a háčkové vánoční ozdoby ze sbírky Havelkova muzea v Lošticích, jejichž autorkou je místní rodačka Marie Červinková. Andělé, hvězdičky, stromečky, zvonečky nebo květy, které paní Červinková vyrobila z barevných korálek či uháčkovala z příze, vás okouzlí a třeba vám budou i inspirací k vlastní vánoční výzdobě. Pro školní kolektivy nabízíme k výstavě komentovanou prohlídku s výtvarnou dílnou.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zám. náměstí 1

Historie a současnost sklářství v Jeseníkách

13. 9. 2023 – 2. 2. 2024 / Hlavní sál Vodní tvrze
Jen málo řemesel má v našich zemích tak hlubokou tradici. Jen málokteré výrobní odvětví nás proslavilo po celém světě... České sklářství je skutečně nadčasovým fenoménem a jednou z největších kulturních hodnot, jakými se můžeme pochlubit. Již od středověku je výroba

skla spjata převážně s horskými pohraničními oblastmi, tedy i Jeseníky, o nichž výstava pojednává především. Nechybí ale ani pohled do dějin tohoto řemesla obecně a návštěvníky samozřejmě čeká množství ukázek šikovnosti starých i současných sklářských mistrů.

Čas magického kraje. Janette de la Colette

22. 11. – 31. 12. 2023 / Galerie Vodní tvrze

Janette de la Colette se ve své tvorbě inspiruje přírodou, cestováním a vlastními niternými pocity. Pomocí nejrůznějších stylů se věnuje abstraktní tvorbě. Tématem výstavy jsou události, které se v Jeseníkách udály, nebo lidé, kteří Jeseníky ovlivnili. Návštěvníci se tak přenesou do dob čarodějnických procesů, druhé světové války, opomenuta nezůstane tematika lázeňství či zdejší krajiny. Veškerá umělecká díla budou prodejní.

Dobrodošli u Grefenberg. Priessnitz a vodoléčba očima jednoho z otců srbské medicíny Konstantina Peičiće

30. 11. 2023 / 18.00 / Rytířský sál Vodní tvrze

Do jesenických lázních jezdili v první polovině 19. století nejen návštěvníci z Německa či Ameriky, ale občas se zde vyskytl i Jihoslované.

Roku 1838 přijel zkoumat Priessnitzovy metody srbský lékař a buditel Konstantin Peičić, který veškeré poznatky ze svého tříměsíčního pobytu pod Studničním vrchem vložil do objemného díla, jež je vskutku unikátním svědectvím o zdejších lázních v dobách života otce zakladatele. Zároveň představuje i vůbec první, nejrozsáhlejší a dodnes nepřekonanou studii v srbském jazyce na téma jesenické vodoléčby.

Přednáší Mgr. Matěj Matela, vstup volný.

Vánoce v proměnách času. Od lidových zvyků po moderní trendy

13. 12. 2023 – 2. 2. 2024

Vánoce jsou svátky plné tradic, magie a krásy. Na výstavě se seznámíte se způsoby, jak tento čas roku slavili naši předkové a jak jej slavíme my dnes. Uvidíte ukázky lidové tvořivosti, jako jsou betlémy, vánoční ozdoby a dekorace, dozvíte se však rovněž o moderním designu a trendech, které vánočním symbolům přinášejí nové podoby a významy. Jako raritu si pak můžete prohlédnout růst pravé růže z Jericha, jež se otevírá právě na Vánoce. Výstava nabídne tři komentované prohlídky – 19. prosince 2023, 11. ledna a 2. února 2024.

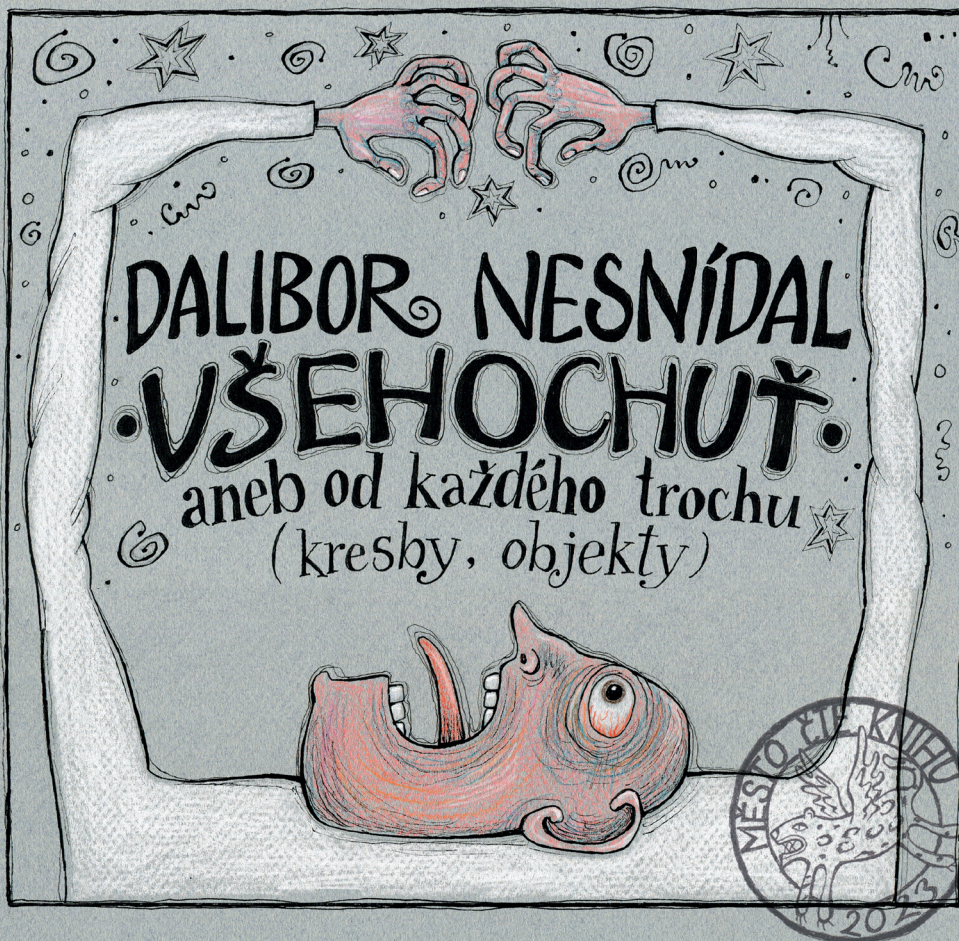
AS MAGICKÉHO KRAJE
JANETTE DE LA COLETTE

DATUM: 22. 11. – 31. 12. 2023
VERNISÁŽ: 21. 11. 2023 – 18:00

LOKALITA: VODNÍ TVRZ – VLASTIVĚDNÉ MUZEUM JESENICKA
ZÁMECKÉ NÁMĚSTÍ 1
790 01 JESENÍK

WWW.JANETTEDELACOLETTE.COM

LITERÁRNÍ A FILMOVÝ FESTIVAL MĚSTO ČTE KNIHU 2023

MUZEUM ŠUMPERK, RYTÍŘSKÝ SÁL
2. LISTOPADU 2023 – 4. ÚNORA 2024

ZAHÁJENÍ VÝSTAVY SE USKUTEČNÍ VE ČTVRTEK 2. LISTOPADU 2023 V 17 HOD.
Z knihy Josefa Formánka budou číst studenti Gymnázia Šumperk.

MUZEUM OTEVŘENO CELOROČNĚ ÚTERÝ AŽ NEDĚLE 9.00–17.00
Vstupné (mimo zahájení): plné 30 Kč, snížené 20 Kč, děti do 3 let zdarma

Šumperk

www.muzeum-sumperk.cz

